

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์
บทบาทของญี่ปุ่นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในลาว
ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009

The Japanese Role in Economic Development in Laos
From 1955 - 2009

ผู้วิจัย

นางสาวศิริสุดา แสนอิว

โครงการนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงบประมาณแผ่นดิน
ประจำปีงบประมาณ 2553

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย ม.อ.บ. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการวิจัยเรื่อง บทบาทของญี่ปุ่นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 มีวัตถุประสงค์ในการศึกษานโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นที่มีต่อลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 และศึกษาบทบาทของญี่ปุ่นที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจในลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 ผ่านการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ของญี่ปุ่น โดยใช้กรอบแนวคิดรัฐที่ปรับตัวแบบเสรีนิยม (Liberal Adaptive State) เนื่องจากในปัจจุบันญี่ปุ่นเป็นรัฐที่สามารถปรับตัวได้ด้วยนโยบายที่เป็นเสรีนิยมมากขึ้น กล่าวคือ แนวคิดเสรีนิยมได้กลายเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น เพื่อส่งเสริมประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนและสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศ

ผลการศึกษา พบว่า ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นและลาวมีทั้งในรูปแบบพหุภาคีและทวิภาคีที่สำคัญ กรณีรูปแบบพหุภาคี คือ ความร่วมมือในกรอบขององค์การเพื่อการพัฒนาขององค์กรระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาขององค์การสหประชาชาติและประเทศไทยในอินโดจีนที่สมบูรณ์แบบ (UNDP-Japan's Comprehensive Development and Indochina) ซึ่งเป็นความร่วมมือกับประเทศไทย และหน่วยงานขององค์การสหประชาชาติต่างๆ ที่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้อยู่แล้ว เช่น UNDP ESCAP และ ADB และความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นและลาวภายใต้กรอบความร่วมมือ Mekong-Japan ผ่านการให้ความช่วยเหลือของญี่ปุ่น ใน 4 ประเทศคุ้มกันน้ำโขง คือ กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม (CLMV) และความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นและลาวในรูปแบบทวิภาคี ปรากฏในแถลงการณ์ร่วม “หันส่วนที่ครอบคลุมและเข้มแข็งเพื่อนำไปสู่มิตรภาพและความมั่งคั่งในภูมิภาค” (Strengthening Comprehensive Partnership toward Enduring Friendship and Regional Prosperity) ซึ่งญี่ปุ่นและลาวต่างมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันตลอดมา

นอกจากนี้ ผลการศึกษา พบว่า ญี่ปุ่นมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจลาว โดยเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในรูปแบบทวิภาคี ด้วยการให้ ODA แก่ลาวอยู่ในลำดับสูงสุดมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบของเงินให้เปล่า เงินกู้ และความช่วยเหลือทางเทคนิค โดยโครงการที่ญี่ปุ่นให้การสนับสนุนอยู่ใน 3 ประเด็นหลัก คือ การก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการลงทุนในโครงการผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังงานน้ำ และรัฐบาลญี่ปุ่นได้ร่วมมือกับ NGOs ของญี่ปุ่นเพื่อทำกิจกรรมในชุมชนท้องถิ่น ของลาวร่วมกับนักวิชาการและนักวิจัย ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิผลจากการให้ ODA ดังนั้น จะเห็นได้ว่าญี่ปุ่นเป็นรัฐที่สามารถปรับตัวได้ด้วยแนวโน้มนโยบายที่เป็นเสรีนิยมมากขึ้น กล่าวคือ แนวคิดเสรีนิยมได้กลายเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น เพื่อส่งเสริมความมั่นคงมนุษย์และความร่วมมือระหว่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม การที่ญี่ปุ่นให้ ODA เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของลาวนั้น มิใช่เพียงลาวที่ได้รับประโยชน์ เพราะหากพิจารณามูลค่าการค้าและการลงทุนระหว่างญี่ปุ่นและลาวแล้วพบว่า ญี่ปุ่นได้ดึงการค้าจากลาว และมีแนวโน้มมูลค่าการลงทุนในลาวที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินนโยบายช่วยเหลือต่างประเทศของญี่ปุ่นนั้นอยู่บนฐานคิดผลประโยชน์แห่งชาติภายใต้กรอบแนวคิดเสรีนิยมด้วยเช่นกัน

ชื่อเรื่อง	บทบาทของญี่ปุ่นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009
ผู้วิจัย	ศิริสุดา แสนอิว
สังกัด	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่สำเร็จโครงการ	2556

บทคัดย่อ

รายงานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาบทบาทของญี่ปุ่นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955-2009 การศึกษานี้ได้นำเอาแนวคิดรัฐที่ปรับตัวแบบเสรีนิยมของโอมัส เบอร์เกอร์เป็นกรอบในการวิเคราะห์รายงานวิจัยนี้ดังอยู่บนสมมติฐาน 2 ประการ ประการแรก ญี่ปุ่นมีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 อย่างมีนัยสำคัญ ผ่านโครงการการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ของญี่ปุ่นต่อลาว และประการที่สอง ญี่ปุ่นและลาวมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างใกล้ชิด ในฐานะหุ้นส่วนที่มีความร่วมมือระหว่างกันอย่างรอบด้าน

จากการศึกษาพบว่า ผลการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานการศึกษาที่ว่า ญี่ปุ่นมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่ง ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจลาว โดยเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในรูปแบบทวิภาคี ด้วยการให้ ODA แก่ลาวยูในลำดับสูงสุดมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบของเงินให้เปล่า เงินกู้ และความช่วยเหลือทางเทคนิค โดยโครงการที่ญี่ปุ่นให้การสนับสนุนอยู่ใน 3 ประเด็นหลัก คือ การก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการลงทุนในโครงการผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังงานน้ำ และรัฐบาลญี่ปุ่นได้ร่วมมือกับ NGOs ของญี่ปุ่น เพื่อทำกิจกรรมในชุมชนท้องถิ่นของลาวร่วมกับนักพัฒนาของทัศนคติความมั่นคงมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิผล จากการให้ ODA ดังนั้น จะเห็นได้ว่าญี่ปุ่นเป็นรัฐที่สามารถปรับตัวได้ด้วยแนวโน้มนโยบายที่เป็นเสรีนิยมมากขึ้น กล่าวคือ แนวคิดเสรีนิยมได้กล้ายเป็นเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น เพื่อส่งเสริมความมั่นคงมนุษย์และความร่วมมือระหว่างประเทศ

ไม่เพียงเท่านั้น ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การที่ญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับลาวยังส่งผลให้ญี่ปุ่นได้ดุลการค้าจากลาว และมีแนวโน้มมูลค่าการลงทุนในลาวที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินนโยบายช่วยเหลือต่างประเทศของญี่ปุ่นนั้นอยู่บนฐานคิดผลประโยชน์แห่งชาติภายใต้กรอบแนวคิดเสรีนิยมด้วยเช่นเดียวกัน

Title	The Japanese Role in Economic Development in Laos from 1955 – 2009
Researcher	Sirisuda Sanew
Under	Faculty of Political Science, Ubon Ratchathani University
Year	2013

Abstract

This research examines the Japanese Role in economic development in Laos from 1955 – 2009. The Thomas U. Burger's concept of liberal adaptive state has been applied to use as a framework of analysis. There are two hypotheses which this research base on. Firstly, Japan has a significant role in Laos' economic development from 1955-2009. Secondly, Japan has close relations with the government of Laos that can be reflected from the Japanese foreign policy and the recognition of Laos as a comprehensive partnership.

The study finds that Japan, as the important donor, plays a significant role in Laos' economic development through the bilateral cooperation and the official development assistance (ODA) including grants, technical assistance, and loans. The supports from the Japanese government consist of three main areas. These are the construction of infrastructure, human resource development, and investment in electric hydropower. In addition, there is cooperation between the Japanese Government and the Japanese NGOs in the Laos' local community with the aims to enhance human security and to arrange the ODA more effectively. Therefore, Japan represents as a liberal adaptive state whose foreign policy has been formulated under the concept of liberalism promoting human security as well as international cooperation.

Furthermore, close relationship between Japan and Laos, as a comprehensive partnership, provides Japan with the positive balance of trade. Also, the Japanese investment in Laos is likely to increase. The Japanese policy implementation, based on the concept on national interest, is harmonized with the framework of liberalism.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ข)
สารบัญ	(ค)
บทที่	
1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
1.3 สมมติฐานในการศึกษา	4
1.4 กรอบคิดในการวิจัย	4
1.5 วิธีที่ใช้ในการศึกษา	6
1.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
1.7 วิธีการนำเสนอ	9
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
2 การดำเนินนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นต่อลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955-2009	
2.1 ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นต่อลาวในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง	10
2.2 ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นต่อลาวหลังสงครามโลกครั้งที่สอง	11
2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับลาวในยุคปัจจุบัน	14
(ก) ความร่วมมือแบบพหุภาคี (multilateral cooperation)	14
(ข) ความร่วมมือแบบทวิภาคี (bilateral cooperation)	17
3 นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นกับการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการต่อลาว	
3.1 นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นกับการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการต่อลาว	19
3.2 การให้ความช่วยเหลือของญี่ปุ่นต่อลาว ช่วงปี ค.ศ. 1997-2009	21
(ก) ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า	25
(ข) ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ	26

	(ค) เงินกู้	29
	3.3 ตัวอย่างผลของโครงการที่ญี่ปุ่นให้ความช่วยเหลือ	29
	3.4 การวิเคราะห์นโยบาย ODA ของญี่ปุ่นที่มีต่อลาว	32
4	นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นต่อลาวกับการเป็นรัฐที่ปรับตัวแบบเสรีนิยม	
	4.1 ความเป็นพหุนิยมของญี่ปุ่นกับบทบาท NGOs ในโครงการ ODA ของญี่ปุ่น	35
	4.2 ผลประโยชน์แห่งชาติภายใต้กรอบแนวคิดแบบเสรีนิยมของญี่ปุ่น กับการดำเนินนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุน ของญี่ปุ่นในลาว	39
5	นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นกับการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา อย่างเป็นทางการต่อลาว	
	5.1 ข้อสรุปในการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	43
	5.2 ข้อสรุปในการทดสอบสมมติฐานของงานวิจัย	45
	5.3 การอภิปรายผลการศึกษา	46
	5.4 ข้อเสนอแนะของงานวิจัย	46
	บรรณานุกรม	53
	ภาคผนวก	
	1) ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์และกิจกรรมที่ดำเนินการ	ก
	2) รายงานการเงิน	ข
	3) เอกสารสืบเนื่องจากการประชุมผลงานนำเสนอแบบบรรยาย	ค

สารบัญแผนภาพและตาราง

- ตารางแสดงตัวแบบนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นในฐานะรัฐที่ปรับตัว	6
- ตารางแสดงแหล่งที่มาของความช่วยเหลือจากภายนอกที่ให้กับลาว ในช่วงปี	19
ค.ศ. 1983 - 1987	
- ตารางแสดง ODA ของญี่ปุ่นที่ให้กับลาว ในช่วงปี ค.ศ. 1993-1996	21
- ตารางแสดง ODA ที่ลาวได้รับจากแหล่งต่างๆ รวมถึงญี่ปุ่น	23
- แผนภาพแสดง ODA ของญี่ปุ่นและการทำงานในภาคส่วนต่างๆ ของลาว ช่วงปี	24
ค.ศ. 2004-2006	
- แผนภาพแสดงโครงสร้างทางเลือกของโครงการ ODA ของญี่ปุ่น	38
- ตารางแสดง FDI จากญี่ปุ่นไปลาว ในช่วงปี ค.ศ. 1995-2008	40
- ตารางแสดงมูลค่าการลงทุนทั้งหมดของญี่ปุ่นในลาว ในช่วงปี ค.ศ. 1989-2008	40
- แผนภาพแสดงมูลค่าการค้าระหว่างลาวและญี่ปุ่น ในช่วงปี ค.ศ. 2000-2008	41

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในลำดับสูงมาโดยตลอด โดยเฉพาะการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ซึ่งที่ผ่านมา ญี่ปุ่นให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาประเทศในภูมิภาคนี้ในหลายรูปแบบตามสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป อาทิ ภายหลังการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นใช้รูปแบบการเจรจาค่าปฏิกรรมสหกรณ์ทั้งในรูปของสินค้าอุปกรณ์และการบริการ และเงินให้เปล่า ตามข้อตกลงในสนธิสัญญาสันติภาพ และในสมัยต่อมาญี่ปุ่นจึงเริ่มให้ความสำคัญต่อภูมิภาคนี้ ด้วยการส่งเสริมการค้าและความร่วมมือทางเศรษฐกิจ หรือดำเนินนโยบายโดยใช้ “การทูตเศรษฐกิจ” (keizai gaiko หรือ economic diplomacy) คือ การให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ หรือที่เรียกว่า ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (Official Development Assistance; ODA) นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank; ADB) ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในโครงการพัฒนาสารานุปโภคต่างๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตั้งแต่ต่อเดือนถึงปัจจุบัน¹

จากบทบาทของญี่ปุ่นที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ประเทศไทยต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทุกประเทศ ต่างก็เคยได้รับความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) จากญี่ปุ่นในรูปแบบใดแบบหนึ่ง และ/หรือหลายรูปแบบรวมกัน ไม่ว่าจะเป็น ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า (Grant Aid) ความช่วยเหลือ / ความร่วมมือด้านวิชาการ (Technical Cooperation) หรือ ความช่วยเหลือแบบเงินกู้ (Loan Aid) ประเทศไทย ก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่ได้รับความช่วยเหลือดังกล่าวจากญี่ปุ่น เช่นกัน โดยในปี ค.ศ. 2006 ไทยได้รับ ODA จัดอยู่ในลำดับที่ 9 จากประเทศทั้งหมดที่ได้รับ ODA คิดเป็นจำนวนเงินช่วยเหลือรวม 31.95 ล้านเหรียญสหรัฐฯ หรือคิดเป็นสัดส่วน 2.12% ของ ODA ทั้งหมด และได้รับความร่วมมือด้านวิชาการ จัดอยู่ในลำดับที่ 12 จากประเทศทั้งหมด คิดเป็นจำนวนเงินรวม 22.99 ล้านเหรียญสหรัฐฯ หรือ คิดเป็นสัดส่วน 0.86% ของความช่วยเหลือทางวิชาการทั้งหมด²

อย่างไรก็ตี หากจะพิจารณาบทบาทของญี่ปุ่นที่มีต่อลาว นับตั้งแต่มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตในปี ค.ศ. 1955 แล้ว จะพบว่า ในช่วงปี ค.ศ. 1955 – 1995 นั้น ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและลาวยังคงมีความร่วมมือระหว่างประเทศทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ซัดเจนมากนัก แต่ต่อมาในปี ค.ศ. 1999 ญี่ปุ่นได้อนุมัติความช่วยเหลือ ODA ให้ลาว ในการสร้างสนามบินนานาชาติวัตเต (Wattay International Airport) และเริ่มมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกัน

¹ ไชยวัฒน์ คำชู, นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น : ความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลง (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 291-331.

² Embassy of Japan in the Lao PDR, Japan's ODA to Laos [online], 2012, Available from: http://www.la.emb-japan.go.jp/japans_oda_to_laos/ [2012, July 15].

มากขึ้นผ่านองค์การระหว่างประเทศที่สำคัญในภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็น ASEAN+3 Japan-ASEAN Summit Japan-CLV Summit³

ในช่วงปี ค.ศ. 2001 – 2006 ญี่ปุ่นได้มีการประชุมปรึกษาหารือร่วมกันทั้งสองฝ่ายอย่างต่อเนื่องทุกปี ทั้งในระดับนายกรัฐมนตรีและระดับรัฐมนตรีกระทรวงต่างๆ อาทิ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงเกษตรและการป่าไม้ กระทรวงด้านเศรษฐกิจ ในที่สุดญี่ปุ่นก็ได้จัดทำโครงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมสำหรับชาวโดยตรง (Country Assistance Program for Lao PDR) ในเดือนตุลาคม ปี ค.ศ. 2006 โดยนโยบายดังกล่าวมีเป้าหมายคือ มุ่งให้ความช่วยเหลือลาว ในการลดความยากจนและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นอกจากนี้ รัฐบาลญี่ปุ่นยังสนับสนุนศักยภาพของลาว เพื่อให้สามารถเติบโตทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน รวมถึงการสนับสนุนการพัฒนาสมรรถนะเพื่อลาวให้สามารถพึ่งตนเองได้ ภายใต้การบูรณาการกับเศรษฐกิจทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาค โดยมีการจัดลำดับความสำคัญใน 6 ด้าน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายข้างต้น ประกอบด้วย ปรับปรุงการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปรับปรุงการบริการสุขภาพ พัฒนาการใช้ทรัพยากรป่าไม้ให้ยั่งยืน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ-สังคม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการสร้างสถาบันเพื่อยกระดับ/เสริมภาคเอกชนของลาว และแก้ไขปรับปรุงขีดความสามารถในการด้านการบริหารจัดการและการสร้างสถาบันในส่วนที่เกี่ยวข้องการดำเนินงานของภาครัฐและสังคม⁴ แนวโนบายดังที่กล่าวมาของญี่ปุ่นที่มีต่อลาวข้างต้นยังสอดคล้องกับบทบาทของญี่ปุ่นที่มีต่อกฎหมายนี้มาโดยตลอด กล่าวคือ ญี่ปุ่นต้องการลดซึ่งว่างระหว่างประเทศสมาชิกก่อและประเทศสมาชิกใหม่ของอาเซียน (ASEAN)⁵ เพื่อที่จะสร้างประชาคมเอเชียตะวันออกให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ตามแผนปฏิบัติการของปฏิญญาโตเกียว ปีค.ศ. 2003 ที่ได้ระบุไว้ว่า ญี่ปุ่นและอาเซียนจะร่วมมือกันแสวงหาการสร้างชุมชนแห่งเอเชียตะวันออก โดยคำนึงถึงความแตกต่างอย่างมากของประเทศในภูมิภาคนี้⁶

สถานการณ์ดังที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและลาวที่มีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกันมากขึ้น โดยเฉพาะตั้งแต่ปี ค.ศ. 2002 เป็นต้นมาันนั้น ปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ดังกล่าว คือ นโยบายของรัฐบาลลาวที่ต้องการให้ลาวเป็นอิสระ หรือหลุดพ้นจากการเป็นประเทศในกลุ่มที่พัฒนาอยู่ที่สุด (Least-developed country; LDC) ภายในปี ค.ศ. 2020 โดยนโยบายดังกล่าวรัฐบาลลาวถือเป็นเป้าหมายที่สำคัญสูงสุด (the country's most significant goal)⁷ และสะท้อนให้เห็นผ่านนโยบายที่สำคัญของลาวเองได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (ค.ศ. 2001-2005), ยุทธศาสตร์การจัดความยากจนและเร่งพัฒนาชาติ (National Growth and Poverty Eradication Strategy; NGPES;

³ Embassy of Japan in the Lao PDR, *Relations between Japan and the Lao PDR* [online], (n.d.), Available from: http://www.la.emb-japan.go.jp/japan_laos_relations.html [2012, July 15].

⁴ Government of Japan, *Country Assistance Program for Lao PDR*, [online], (2006), Available from: http://www.mofa.go.jp/Mofaj/gaiko/oda/seisaku/enjyo/pdfs/e_laos0609.pdf [2010, January 10].

⁵ Siriporn Wajjwalku, *Rethink: Japan in the Mekong Region*, [online], (2006), Available from: <http://www.mssrc.la.ubu.ac.th/2006/page/main.html> [2009, November 24].

⁶ ศรีพร วัชรลักษ, ญี่ปุ่น : ประเทศไทยกำลังเปลี่ยนแปลง (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549), หน้า 162-164.

⁷ Government of Japan, *Country Assistance Program for Lao PDR*, [online], (2006), Available from: http://www.mofa.go.jp/Mofaj/gaiko/oda/seisaku/enjyo/pdfs/e_laos0609.pdf [2010, January 10].

มกราคม ค.ศ. 2004) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (ค.ศ. 2006-2010) นอกจากนี้ ยังรวมถึงความช่วยเหลือที่มาจากการระหว่างประเทศต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธนาคารโลก (World Bank) ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank) องค์การสหประชาชาติ (United Nations) เป็นต้น

ผลจากการพัฒนาประเทศของลาวภายใต้ความช่วยเหลือจากต่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศดังที่กล่าวมา ทำให้ตัวเลขทางเศรษฐกิจของลาวอยู่ในระดับที่ดีขึ้น เช่น ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product; GDP) เติบโตในระดับสูง คือ ปี ค.ศ. 2004 = 7.0% ปี ค.ศ. 2005 = 6.8% ปี ค.ศ. 2006 = 8.3% ปี ค.ศ. 2007 = 7.8% และปี ค.ศ. 2008 = 7.2% และรายได้เฉลี่ยต่อบุคคล (per capita GNI) เพิ่มสูงขึ้น คือ ปี ค.ศ. 2004 = 420 ปี ค.ศ. 2005 = 450 долลาร์สหรัฐ ปี ค.ศ. 2006 = 500 долลาร์สหรัฐ ปี ค.ศ. 2007 = 580 долลาร์สหรัฐ⁸ แม้ว่า จะยังไม่ถึงเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ที่ได้ตั้งไว้ คือ อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับ 7.8 – 8.0% และรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลอยู่ในช่วง 700 – 750 долลาร์สหรัฐ ก็ตาม

อย่างไรก็ตี แม้ว่าญี่ปุ่นจะเป็นประเทศที่อาจกล่าวได้ว่าให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาแก่ ลาวในลำดับสูงมาโดยตลอด แต่มีสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงไป นั่นคือ การผงาดขึ้นมาของจีนในภูมิภาคนี้ ทำให้จีนเริ่มเข้าไปมีบทบาทที่สำคัญเช่นกันในการให้ความช่วยเหลือแก่ลาว โดยรัฐบาลจีนเน้นให้ความช่วยเหลือหลากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการลงทุน เงินบริจาค เงินช่วยเหลือ เงินสนับสนุนแบบให้ปล่า ตลอดจนให้ความช่วยเหลือด้านเทคโนโลยี ความรู้ ความชำนาญต่างๆ เพื่อช่วยพัฒนาประเทศ อาทิ โรงพยาบาลในเมืองใหญ่ได้รับการสนับสนุนทั้งเงินทุนก่อสร้างจากรัฐบาลจีน และยังส่งแพทย์ พยาบาลและผู้เชี่ยวชาญมากมาช่วยเหลือ ตลอดจนยังส่งคนลาวไปฝึกอบรมที่ประเทศไทยอีกด้วย⁹ ทำให้ญี่ปุ่นต้องดำเนินนโยบายเชิงรุกมากขึ้น โดยจะเห็นได้จาก การที่ รัฐบาลญี่ปุ่นได้จัดให้มีการประชุมผู้นำกลุ่มน้ำโขงกับญี่ปุ่น ครั้งที่ 1 ณ กรุงโตเกียว ประเทศไทยญี่ปุ่น ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2009 และได้หารือในประเด็นที่สำคัญระหว่างประเทศในภูมิภาคนี้หลายประเด็น อาทิ เรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เรื่องโรคติดต่อ โรคระบาดใหม่ รวมถึงการหารือในประเด็นความร่วมมือและบทบาทของญี่ปุ่นที่จะเข้ามาช่วยในอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง ด้วยการถ่ายทอดเทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการ การแลกเปลี่ยนทางด้านการศึกษา วัฒนธรรม และสถานการณ์ในภูมิภาค โดยในการประชุมนี้มีความคืบหน้าที่สำคัญคือ การรับรองปฏิญญาโตเกียวของการประชุมระหว่างหัวหน้ารัฐบาลของญี่ปุ่นกับประเทศไทยกลุ่มน้ำโขง ญี่ปุ่น ครั้งที่ 1 ซึ่งมีนัยยะการจัดตั้งหุ้นส่วนใหม่เพื่ออนาคตที่รุ่งเรืองต่อไปร่วมกัน¹⁰

⁸ <http://www.adb.org/Documents/Books/ADO/2009/LAO.pdf> [2010, January 10].

⁹ อรัญญา ศรีผล และ สุนันทา யัมพ์พ, คณจีนอพยพหลอกใหม่ในกลุ่มน้ำโขง, [online], 2012, Available from: http://pr.trf.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=1027:-asean-insight-&catid=76:asean-insight-&Itemid=100 [2012, July 16].

¹⁰ กรุงเทพธุรกิจ, ญี่ปุ่นพร้อมเข้ามามีบทบาทในกลุ่มน้ำโขง, [online], 2010, Available from: <http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/politics/politics/20091107/85315/ญี่ปุ่นพร้อมเข้ามามีบทบาทในกลุ่มน้ำโขง.html> [2010, January 10].

หากพิจารณาดังที่กล่าวมาทั้งหมด พบว่า ญี่ปุ่นให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาแก่ลาวมาอย่างต่อเนื่อง ฉะนั้น รายงานวิจัยฉบับนี้จึงต้องการศึกษาบทบาทของญี่ปุ่นที่มีต่อด้านเศรษฐกิจในลาว ช่วงปี ค.ศ. 1955 – 2009 มีความสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศของลาวหรือไม่ อย่างไร อีกทั้งในขณะที่สถานการณ์ระหว่างประเทศมีการเปลี่ยนแปลงไป นั่นคือ การผนادเข็มของจีนทางด้านเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียและโลกนั้น ส่งผลกระทบอย่างไรต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นต่อลาว เพื่อคาดการณ์แนวโน้มนโยบายความร่วมมือของญี่ปุ่นและลาวในอนาคตอันใกล้ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาถึงนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นที่มีต่อลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009
- 2) เพื่อศึกษาบทบาทของญี่ปุ่นที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจในลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 ผ่านการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ของญี่ปุ่น

1.3 สมมติฐานในการศึกษา

- 1) ญี่ปุ่นมีบทบาทด้านการพัฒนาเศรษฐกิจในลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 คือ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผ่านโครงการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ของญี่ปุ่นต่อลาว
- 2) การดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นต่อลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 อยู่ภายใต้กรอบแนวคิดความมั่นคงมนุษย์และการสร้างสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาค ประกอบกับเพื่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเอง ด้วยการส่งเสริมศักยภาพการพัฒนาเศรษฐกิจภายในของลาว

1.4 กรอบคิดในการวิจัย

กรอบคิดในการวิจัยบทบาทของญี่ปุ่นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในลาวนับตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1955 จนถึง ปี ค.ศ. 2009 คือ แนวคิดว่าด้วยรัฐที่ปรับตัวแบบเสรีนิยม (Liberal Adaptive State)

แนวคิดว่าด้วยรัฐที่ปรับตัวแบบเสรีนิยม (Liberal Adaptive State)

โทมัส เบอร์เกอร์ (Thomas Berger) ได้เสนอตัวแบบใหม่ในการวิเคราะห์นโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น ด้วยการเสนอตัวแบบการวิเคราะห์ที่เรียกว่า “รัฐที่ปรับตัวแบบเสรีนิยม”¹¹ (liberal Adaptive State) ซึ่งเสนอว่า ในปัจจุบันญี่ปุ่นเป็นรัฐที่สามารถปรับตัวได้ด้วยแนวโน้มที่เป็นเสรีนิยมมากขึ้น กล่าวคือ แนวคิดเสรีนิยมได้กล้ายเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น เพื่อส่งเสริมประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนและสนับสนุน

¹¹ Thomas U. Berger, “The Pragmatic Liberalism of an Adaptive State,” in Thomas U. Berger, Mike M. Mochizuki and Jitsuo Tsuchiyama (eds.), *Japan in International Politics: the Foreign Policies of an Adaptive State* (Boulder, Colorado: Lynne Rienner, 2007), pp. 255-299.

ความร่วมมือระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นผลมาจากการปัจจัยภายในประเทศของญี่ปุ่นที่ระบบการเมือง (Japanese political system) มีความเป็นพหุนิยม (pluralist) มากรขึ้น ทำให้ภาคประชาสังคม และมติมหาชน รวมถึงองค์การพัฒนาเอกชน (NGO) มีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ เพิ่มขึ้น ผลก็คือ ทำให้ประเด็นด้านการลดความยากจน การขัดปัญหาการขาดแคลนอาหาร โครงการทางด้านสาธารณสุขได้กล้ายเป็นเป้าหมายสำคัญของโครงการความช่วยเหลือต่างประเทศ ของญี่ปุ่น¹²

แนวคิดรัฐที่ปรับตัวแบบเสรีนิยม (Liberal Adaptive State) เป็นแนวคิดที่มองระบบ การเมืองของญี่ปุ่นเป็นประชาธิปไตยเป็นพื้นฐาน แต่มีลักษณะแตกเป็นกลุ่มและมีแนวโน้มทำงาน ได้เพียงบางส่วน การกำหนดนโยบายมีความยืดหยุ่นมากกว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมา และเป็น จุดเริ่มต้นในการปฏิรูปสถาบันแบบค่อยเป็นค่อยไป และเมื่อเวลาผ่านไปก็จะนำไปสู่การ เปลี่ยนแปลงพื้นฐานในมุมมองของชาวญี่ปุ่นต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ซึ่งกระบวนการในการปรับตัวดังที่กล่าวมานี้ เห็นได้ชัดในหลายกรณี โดยเฉพาะนโยบายต่างประเทศ และนโยบาย ด้านความมั่นคงและการป้องกันประเทศ

แม้ว่าแนวคิดรัฐที่ปรับตัวแบบเสรีนิยม (Liberal Adaptive State) จะแสดงให้เห็นถึง ทิศทางและเป้าหมายปลายประสงค์ของนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นได้อย่างคลุมเครือ แต่แนวคิดนี้ นุ่งไปที่อันทันติทางการเมืองที่ได้จากทั้งผู้นำญี่ปุ่นและมติมหาชนว่าญี่ปุ่นควรมีพันธกิจ (mission) อะไรในเวทีโลก นอกจากนี้ ในช่วงเวลาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา ญี่ปุ่นเริ่มแสดงออกใน เวทีการเมืองระหว่างประเทศด้วยทัศนะแบบเสรีนิยมแล้ว ด้วยความเชื่อที่ว่าความก้าวหน้าใน กิจกรรมระหว่างประเทศทั้งที่เป็นไปได้และมีความจำเป็น ญี่ปุ่นจะสามารถแบ่งเบาภาระใน ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศดังกล่าวในลักษณะที่เพิ่มสูงขึ้น โดยการสร้างสถาบันพหุภาคีที่ เชื่อมแข็ง สนับสนุนการค้าระหว่างประเทศ และส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน¹³

¹² John P. Tuman and Jonathan R. Strand, "The Role of Mercantilism, Humanitarianism, and Gaiatsu in Japan's ODA Programmed in Asia," *International relations of the Asia-Pacific* (2006): 65. อ้างใน ศุภวัฒย์ น้อยประเสริฐ, นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นกับปัญหาทางการเมืองในปัจจุบัน: กรณีศึกษาการกับบริเวณทางด้านชราชี (ภาคนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), หน้า 5-6.

¹³ Thomas U. Berger, "The Pragmatic Liberalism of an Adaptive State," in Thomas U. Berger, Mike M. Mochizuki and Jitsuo Tsuchiyama (eds.), *Japan in International Politics: the Foreign Policies of an Adaptive State*, pp. 267-268.

ตาราง 1.1 แสดงตัวแบบนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นในฐานะรัฐที่ปรับตัว¹⁴

รัฐที่ปรับตัว (Adaptive State)

ระบบการเมืองญี่ปุ่น	พหุนิยม (pluralist)
การกำหนดนโยบายญี่ปุ่น	มีลักษณะแตกเป็นกลุ่ม (fragmented) และเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป (gradualistic)
แนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติที่สำคัญ	เป็นเสรีนิยมในระดับต่ำ (low-key; liberalism)
นโยบายเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศ	เป็นเสรีนิยมไม่สมบูรณ์ (incomplete liberalism)
การป้องกันและความมั่นคงของชาติ	ให้การช่วยเหลือในระดับระหว่างประเทศภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่มีข้อจำกัด (shifting limits)

ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงการดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นตามรูปแบบของ แนวคิดว่าด้วยรัฐที่ปรับตัวแบบเสรีนิยม (Liberal Adaptive State) ดังที่กล่าวมา จึงเป็นกรอบแนวคิดที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์บทบาทของญี่ปุ่นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในลาว ซึ่งญี่ปุ่นเป็นประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) แก่ลาวแบบทวิภาคีในลำดับสูงสุดตั้งแต่ศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา

1.5 วิธีที่ใช้ในการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของญี่ปุ่นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในลาว ระหว่าง ค.ศ. 1955 – 2009” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ที่มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะของการพรรณนา (descriptive) เป็นหลัก โดยเลือกใช้วิธีการศึกษาและเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร (documentary research) เป็นหลัก โดยแบ่งการศึกษาเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. วิธีการรวมข้อมูล

1) ข้อมูลขั้นปฐมภูมิ (primary sources) หรือ เอกสารชั้นต้น ได้แก่ เอกสารราชการของกระทรวง กรม กอง ถ้อยแคลง แผลงการณ์ต่างๆ รายงานการประชุม รายงานการเจรจา คำให้สัมภาษณ์ สุนทรพจน์ของผู้นำประเทศ รัฐมนตรี การແດลงข่าวของโฆษณาชวนเชื่อ ข้อมติและเอกสารทางการขององค์กรระหว่างประเทศ บันทึกเหตุการณ์ต่างๆ และการสัมภาษณ์ส่วนบุคคล จากการลงพื้นที่ภาคสนามในลาว คือ แขวงจำปาสัก

2) ข้อมูลขั้นทุติยภูมิ (secondary sources) ได้แก่ หนังสือ ตำราวิชาการต่างๆ วิทยานิพนธ์ บทความจากวารสาร บทวิเคราะห์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร รายงานข่าวต่างๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และเอกสารจากอินเทอร์เน็ตต่างๆ

¹⁴ แนวคิด adaptive state ปรับจากตาราง 12.1 การเปรียบเทียบตัวแบบนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น 3 ตัวแบบ คือ 1) แนวคิด reactive state 2) แนวคิด strategic state และ 3) แนวคิด adaptive state อ้างใน Thomas U. Berger, "The Pragmatic Liberalism of an Adaptive State," in Thomas U. Berger, Mike M. Mochizuki and Jitsuo Tsuchiyama (eds.), *Japan in International Politics: the Foreign Policies of an Adaptive State*, p. 268.

1.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า งานวิจัยและเอกสาร พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่น และอนุภูมิภาคคู่มีน้ำใจ ผลงานบางส่วนที่ศึกษาการให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจในภูมิภาค เอเชีย ซึ่งในงานเหล่านี้ จะระบุถึงความช่วยเหลือที่ญี่ปุ่นให้กับลาวด้วย โดยผู้วิจัยได้ประมวลไว้ และนำเสนอแยกประเด็นเป็น ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองและด้านสังคม ดังนี้

ทางด้านเศรษฐกิจงานของนรุตม์ เจริญศรี (2552) ได้ศึกษาเรื่อง ทุนญี่ปุ่น: ในเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาภูมิภาคนิยมและภูมิภาคอนุวัติสามารถใช้คำอธิบาย ของสำนักเรียนนิยมใหม่มาอธิบายกระบวนการเคลื่อนย้ายของทุนญี่ปุ่น อันเกิดจากแรงขับเคลื่อนของ พลังทุนนิยมโลกได้ส่งผลให้เกิดภูมิภาคนิยมและภูมิภาคอนุวัติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ และ สามารถแสดงให้เห็นพลังที่ผลักดันให้เกิดเป้าหมายและกระบวนการของรัฐได้กว่าคำอธิบายของ สำนักทฤษฎีอื่น ก่อรากคือระบบทุนนิยมโลกที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นศูนย์กลางในยุคหลังสงครามโลกครั้ง ที่สอง ได้กล่าวเป็นแรงผลักดันต่อการตัดสินใจของญี่ปุ่นและของรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เอง ใน การที่ญี่ปุ่นเข้าไปมีบทบาททางด้านเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้ ทั้งการย้ายฐานการผลิต การลงทุนใน ต่างประเทศ การให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานของวรรณภรณ์ สวัสดิ มงคล (2528)¹⁵ ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของญี่ปุ่นในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ศึกษารณิวัฒน์ ปี ค.ศ. 1969 – 1980 ผลการจากการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่านโยบายของญี่ปุ่นต่อเอเชียอาคเนย์ โดยเฉพาะอาเซียนนั้น ประสบความสำเร็จอยู่กับการพิจารณาของญี่ปุ่นว่า อาเซียนมีความสำคัญต่อ ญี่ปุ่นมากเพียงใด ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1969 ญี่ปุ่นได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในเอเชียอาคเนย์โดยการ สนับสนุนของสหรัฐอเมริกาในช่วงเวลา 10 ปี บทบาทของญี่ปุ่นในภูมิภาคนี้เพิ่มขึ้นตามลำดับ ความสำคัญระหว่างญี่ปุ่นและอาเซียนเป็นไปอย่างใกล้ชิดสนิทสนม ญี่ปุ่นได้แสดงบทบาททาง การเมืองเด่นชัดยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการเสริมบทบาททางเศรษฐกิจของตน และเป็นการแก้ไขภาพพจน์ การแสวงผลประโยชน์ของญี่ปุ่นในเอเชียอาคเนย์ แต่อย่างไรก็ได้ ญี่ปุ่นก็พิจารณาว่าบทบาทที่ เหมาะสมกับตนและอำนวยประโยชน์ให้แก่ประเทศไทยสูงสุด คือ การเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ และแสดงบทบาททางการเมืองควบคู่กันไปด้วย

โดยผลการวิจัยของของวรรณภรณ์ สวัสดิมงคล ใช้กรอบการวิเคราะห์ ภายใต้กรอบ ทฤษฎีสังคมนิยม (Realist Theory) ซึ่งถือว่าอำนาจและผลประโยชน์แห่งชาติเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ ในการดำเนินนโยบายระหว่างประเทศ การที่ญี่ปุ่นเข้ามามีบทบาทในเอเชียอาคเนย์ ก็ เพราะ ตระหนักดีว่าเอเชียอาคเนย์เป็นดินแดนที่อ่อนไหวต่อผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจของญี่ปุ่น คือ มี ทรัพยากรธรรมชาติ วัตถุดิบสำหรับป้อนโรงงานอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น เป็นแหล่งลงทุนและตลาด ระยะสั้นค้านานาด้วย ตลอดจนเป็นที่ตั้งขององค์กรมูลนิธิที่เป็นทางน้ำสำคัญ เสมือนเส้น ชีวิตของญี่ปุ่น คือ เป็นเส้นทางลำเลียงน้ำมันของญี่ปุ่น และมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์และความ มั่นคงปลอดภัยของญี่ปุ่น

¹⁵ วรรณภรณ์ สวัสดิมงคล, บทบาทของญี่ปุ่นในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ศึกษารณิวัฒน์ ปี ค.ศ. 1969 – 1980 (สารนิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, สาขาวิชาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528).

ด้านการเมือง สมใจ ตะเกาพงษ์ (2540)¹⁶ ได้ทำการวิจัยเรื่อง ญี่ปุ่นกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : การขยายบทบาททางการเมืองเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางความมั่นคงในทศวรรษ 1970 – 1990 ผลการวิจัยพบว่า ภายใต้กรอบการวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีการเมืองเกี่ยวกับ Linkage Politics Theory และแนวความคิดผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interest) ใน การวิเคราะห์พัฒนาการและการเพิ่มบทบาทของญี่ปุ่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษ 1970 – 1990 การวิเคราะห์ตามกรอบดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยที่น่าจะมีอิทธิพลต่อการเพิ่มบทบาททางการเมืองเพื่อรักษาผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของญี่ปุ่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นับตั้งแต่การพ่ายแพ้ของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้ว ปัจจัยภายนอกที่สำคัญ คือ บทบาทของสหรัฐอเมริกา และการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสหรัฐอเมริกาในเอเชีย ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้กำหนดนโยบายญี่ปุ่นมากที่สุด ในขณะที่ปัจจัยภายใน คือ ความพยายามของญี่ปุ่นในการดำเนินบทบาททางด้านการเมืองเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางด้านความมั่นคงให้เหมาะสมกับสถานภาพความเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น และนอกจากนี้ ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจก็ถือได้ว่า เป็นปัจจัยสนับสนุนการเพิ่มบทบาททางด้านการเมืองเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางด้านความมั่นคงของญี่ปุ่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในแต่ละทศวรรษเช่นกัน

ทางด้านสังคม ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์¹⁷ ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทใหม่ของญี่ปุ่นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในเขตอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ผลการศึกษาพบว่า ก่อนเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 บทบาทของญี่ปุ่นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะในประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา เน้นการให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมีลักษณะของการให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือ เป็นแบบผู้ให้ (Donor) และผู้รับ (Recipient) โดย ผู้ให้เป็นผู้กำหนดรูปแบบและสถานภาพของการให้ความช่วยเหลือในด้านของบทบาทใหม่ของญี่ปุ่นที่พึ่งจากโครงการต่างๆ ที่เลือกศึกษาพบว่า มีการให้ความสำคัญกับโครงการทางด้านการศึกษาในระยะยาว โครงการบูรณาการทางด้านการศึกษากับด้านอื่น เช่น โครงการด้านการศึกษากับสุขวิทยา และโครงการด้านการศึกษากับวัฒนธรรม มีการสำรวจความต้องการของผู้รับความช่วยเหลือ มีการกำหนดโครงการตามความต้องการและความจำเป็นของท้องถิ่น และมีการกำหนดโครงการและการให้ผู้รับความช่วยเหลือมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการในโครงการต่างๆ ด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการให้ความสำคัญกับความต้องการของผู้รับความช่วยเหลือจะนับเป็นการยกระดับความเท่าเทียมกันของผู้ให้และผู้รับในเชิงทฤษฎีของการพัฒนาการให้ความช่วยเหลือ แต่ การศึกษาครั้นนี้พบว่าการให้ความสำคัญกับความต้องการของผู้รับความช่วยเหลือในขณะที่วัฒนธรรมในการทำงานยังไม่เท่าเทียมกันก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งเชิงวัฒนธรรมการทำงาน ซึ่งส่งผลกระทบ

¹⁶ สมใจ ตะเกาพงษ์, ญี่ปุ่นกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : การขยายบทบาททางการเมืองเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางความมั่นคงในทศวรรษ 1970 – 1990 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, สาขาวิชาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540).

¹⁷ ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, รายงานเบื้องต้นโครงการบทบาทใหม่ของญี่ปุ่นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในเขตอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548).

อย่างมากต่อการดำเนินการในโครงการต่างๆ ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้คือถ้าประเทศไทยสามารถทำหน้าที่เป็น Cultural Mediator ในโครงการต่างๆ ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในเขตอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงได้ จะทำให้ประเทศไทย สามารถเป็นผู้กำหนด Agenda ในเขตอนุภูมิภาคได้อย่างชัดเจน

1.7 วิธีการนำเสนอ

งานวิจัยฉบับนี้ จะนำเสนอโดยแบ่งออกเป็น 6 บท ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 บทนี้จะกล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการศึกษา สมมติฐานของการศึกษา แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา วิธีที่ใช้ในการศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิธีการนำเสนอ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

บทที่ 2 การดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นต่องาน ระหว่างปี ค.ศ. 1955 - 2009

บทที่ 3 นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นกับการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (Official Development Assistance; ODA) ต่องาน

บทที่ 4 บทวิเคราะห์การดำเนินนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นต่องาน ภายใต้กรอบแนวคิดรัฐที่ปรับตัวแบบเสรีนิยม (Liberal Adaptive State)

บทที่ 5 สรุป

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) การศึกษาจะทำให้ทราบถึงนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นที่มีต่องาน ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009
- 2) การศึกษาจะทำให้เข้าใจถึงบทบาทของญี่ปุ่นที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจในงาน ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 ผ่านการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ของญี่ปุ่น

บทที่ 2

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นต่อลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 - 2009

การที่จะทำความเข้าใจการดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นต่อประเทศต่างๆ ในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ ระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคนี้ในช่วงก่อนและสงครามโลกครั้งที่สอง ฉะนั้น ในบทนี้ ผู้วิจัยนำเสนอประเด็นดังต่อไปนี้ ส่วนแรก กล่าวถึงความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นต่อลาวในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ส่วนที่สอง ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นต่อลาวหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และส่วนสุดท้าย ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับลาวในยุคปัจจุบัน

2.1 ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นต่อลาวในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นขยายอิทธิพลเข้ามายังภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ทำให้ประเทศต่างๆ ในแถบนี้ได้รับผลกระทบจากสงครามในครั้งนั้นทุกประเทศ ลาวเองก็เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ต้องก่อตั้งที่ญี่ปุ่นจะเข้ามาในลาวนั้น ประเทศต่างๆ ในอินโดจีนอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสทำให้ความสัมพันธ์ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว จึงประกอบไปด้วย ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส และลาว

ก่อนที่ญี่ปุ่นจะโจมตีเพร์ลฮารเบอร์ของสหรัฐอเมริกาและเอเชียอาคเนย์ ในวันที่ 8 ธันวาคม 1941 ญี่ปุ่นได้ส่งทหารเข้าสู่อินโดจีนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุด ญี่ปุ่นได้บีบหุบปากฝรั่งเศสให้โอนฐานทัพของฝรั่งเศสในอินโดจีนให้ญี่ปุ่น ถ้านี้ได้รับการอนุมัติจากหุบปากฝรั่งเศส ภายในวันที่ 24 กรกฎาคม 1941 ญี่ปุ่นจะใช้กำลังเข้ายึดครองของ สถานการณ์ดังกล่าว ทำให้หุบปากฝรั่งเศสไม่มีทางเลือก เพราะเยอรมันซึ่งควบคุมหุบปากฝรั่งเศสอีกด้านหนึ่งนั้น ร่วมมือทางทหารกับญี่ปุ่นอย่างใกล้ชิด ได้สนับสนุน คำขาดของญี่ปุ่น หากญี่ปุ่นจะโจมตีเลยก็ย้อมทำได้ เพราะในขณะนั้นกองกำลังของญี่ปุ่นเหนือกว่า ฝรั่งเศスマาก หุบปากฝรั่งเศสจึงต้องยอมให้ฐานทัพทั้งฐานทัพเรือ ฐานทัพอากาศ และฐานทัพบนของ อินโดจีนให้เป็นฐานทัพของญี่ปุ่น หลังจากนั้นกำลังทหารญี่ปุ่นก็หลังไฟเข้ามาในอินโดจีน และต่อมา ในเดือนธันวาคมปีเดียวกัน ญี่ปุ่นก็ใช้ฐานทัพในอินโดจีนรุกรานเอเชียอาคเนย์ต่อไป¹

กล่าวโดยสรุป ก็คือ ในช่วงเดือนกรกฎาคม 1941 – วันที่ 8 มีนาคม 1945 อำนาจทางทหาร ขึ้นกับญี่ปุ่น สำหรับการปกครองในลาว เช่นร เวียดนาม ยังอยู่ในอำนาจของฝรั่งเศส จนถึงวันที่ 9 มีนาคม 1945 ญี่ปุ่นจึงได้ใช้กำลังยึดอำนาจการปกครองทั้งหมด ไม่ว่าทหารและพลเรือนมาขึ้นกับ ญี่ปุ่น จนกระทั่ง ญี่ปุ่นแพ้สงครามในวันที่ 15 สิงหาคม 1945

อย่างไรก็ต้อง ในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวลาวเกิดความสับสนมากในการเลือกว่าจะอยู่ฝ่ายใด ระหว่างญี่ปุ่นกับฝรั่งเศส หรืออีกทางคือไม่เลือกเลย เนื่องจากในช่วงแรกญี่ปุ่นทำการโฆษณาชวนเชื่อว่าจะสร้าง “ wang phubulyan ha ae cheiy nupra ” และจะขับไล่พวกลักจักรวรรดินิยมตะวันตก ออกไปให้หมด หากเป็นดังกล่าวชาวลาวและชาวนะเชียจะต้องออกเดินทางให้ก็ต้องที่พวกลักจักรวรรดินิยม

¹ สุวิทย์ รีศราวงศ์, ประวัติศาสตร์ลาว 1779 – 1975 (กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2543), หน้า 288.

ตะวันตกที่กดขี่พวกรเขามาโดยตลอดนั้นจะออกไปจากประเทศ พวกรเขามองก็จะได้เป็นอิสระ แต่เมื่อญี่ปุ่นเข้ามาแทนที่จักรวรรดินิยมตะวันตก ชาวลาวและชาวເອເຊີຍตะวันออกเฉียงใต้ก็มีได้มีอิสระแต่ประการใด โดยเฉพาะชาวลาวนั้น อาจจะถือได้ว่ามีแยกอันใหม่มาส่วนให้อีก คือ แยกญี่ปุ่น “ວັງໄພບູລຸຍ່ມຫາເອເຊີຍບູຮົພາ” ของญี่ปุ่น ที่ไม่ต่างกับการปกครองแบบสหภาพอินโดจีนของฝรั่งเศส และในบางกรณีอาจนับได้ว่าเลวร้ายกว่าประเทศเครือจักรภพอังกฤษด้วย

เมื่อญี่ปุ่นเข้ามาในลาว ถือได้ว่าลาวต้องทุกษ์ยากกว่าเดิม เพราะมีแยกซ้อนอยู่ถึง 2 อัน คือ ฝรั่งเศสยังมีอำนาจปกครองบางส่วน และแยกอีกอันคือ ญี่ปุ่นซึ่งมีอำนาจทางทหารในขณะนั้น สถานการณ์ในลาวนี้เป็นอยู่อย่างนี้ถึง 4 ปี ชาวลาวต้องถูกเก็บภาษี และถูกเกณฑ์แรงงานมากกว่าเดิม เพาะปลูกที่ฝรั่งเศสเก็บเอาไปบินน้ำ ต้องเอาไปเลี้ยงทั้งฝรั่งเศสและญี่ปุ่น ชาวลาวจึงถูกทั้งฝรั่งเศสและญี่ปุ่นเกณฑ์แรงงานเอาไปชนเผ่าอาชุด ต่อเรือ ขนเสบียง สร้างถนน สร้างสะพาน ตัดไม้ สร้างอาคารต่างๆ ด้วย² และในช่วงท้ายของสงครามญี่ปุ่นจำเป็นต้องใช้เสบียงและยุทธปัจจัยเป็นอันมาก ญี่ปุ่นจึงเข้ายึดครองลาวทั้งหมดตั้งแต่วันที่ 9 มีนาคม 1945 เพื่อจะได้อายุทธปัจจัยจากลาวได้เต็มที่ โครงข่ายที่ หรือไม่ทำตามคำสั่งจะถูกขังหรือประหารชีวิต ทำให้ชาวลาวไม่พอใจทั้งญี่ปุ่นและฝรั่งเศส และเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดขบวนการลาวอิสระ ขบวนการชาวหนองขั้นมาเพื่อต่อต้านพวกจักรวรรดินิยม³

2.2 ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นต่อลาวหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

ในช่วงตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองจนถึงประมาณต้นทศวรรษที่ 1950 ญี่ปุ่นมีการติดต่อกับประเทศไทยในภูมิภาคເອເຊີຍตะวันออกเฉียงใต้ได้น้อยมาก เนื่องจากเหตุผลหลายประการประกอบกัน ไม่ว่าจะเป็นในขณะนั้นญี่ปุ่นอยู่ภายใต้การยึดครองของฝ่ายพันธมิตรจึงไม่ได้รับอนุญาตให้ติดต่อกับต่างประเทศ กอปรกับในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ญี่ปุ่นเองก็มีความสนใจต่อภูมิภาคนี้ค่อนข้างน้อย อีกทั้งความรู้สึกของชาวญี่ปุ่นในขณะนั้น ก็ยังไม่อยากเข้ามาย่างเกี่ยวในภูมิภาคที่ตนเองได้เข้ามาสร้างความเสียหายและความเกลียดชังจากประชาชนในภูมิภาคนี้ ทำให้ช่วงต้นทศวรรษที่ 1950 ญี่ปุ่นจึงทุ่มกำลังเพื่อพื้นฟูประเทศไทยความยากจนจากผลของการสูญเสียของสงคราม และมุ่งแสวงหาความช่วยเหลือจากต่างประเทศ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ดี เมื่อสงคราม戛บที่สิ้นสุดลง (ค.ศ. 1950 – 1953) เศรษฐกิจของญี่ปุ่นขยายตัวเพิ่มสูงขึ้น ทำให้ญี่ปุ่นมีความต้องการตลาดเพื่อรองรับอุตสาหกรรมที่กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงเริ่มมีความกระตือรือร้นที่จะทำธุรกิจกับประเทศไทยต่างๆ ในภูมิภาคເອເຊີຍตะวันออกเฉียงใต้ แต่ก่อนที่ญี่ปุ่นจะสามารถทำการค้าขายกับประเทศไทยในภูมิภาคนี้ได้เป็นปกติ ญี่ปุ่นจะต้องจ่ายค่า

² ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ชาวลาว แก่น นาคำ ใน สุวิทย์ ธีรศาสตร์. บันทึกสนทนาระบบที่ 7 (FN 7) 2540 และผู้รู้ชาวลาว หัววาน จันทร์จุติ ใน สุวิทย์ ธีรศาสตร์. บันทึกสนทนาระบบที่ 6 (FN 6) 2540 ทั้งหมดอ้างใน สุวิทย์ ธีรศาสตร์, ประวัติศาสตร์ลาว 1779 – 1975, หน้า 289.

³ สุกันต์ มั่นไสeng, “ขบวนการกู้ชาติลาว: ศึกษากรณี “ลาวอิสระ” ในระหว่าง ค.ศ. 1945 – 1949,” (ปริญญาบัณฑิต ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2539), หน้า 65 – 66. อ้างใน สุวิทย์ ธีรศาสตร์, ประวัติศาสตร์ลาว 1779 – 1975, หน้า 289. และการชูคริสตแรงงานลาวจากฝรั่งเศส โปรดดู สุวิทย์ ธีรศาสตร์, ประวัติศาสตร์ลาว 1779 – 1975, หน้า 211 – 307.

ปฏิกรรมส่งครรภ์ให้กับประเทศต่างๆ ก่อน เพื่อจะได้เป็นหนทางหนึ่งในการบรรเทาความเกลียดชังของคนในภูมิภาคนี้ที่มีต่อชาวญี่ปุ่น

ค่าปฏิกรรมส่งครรภ์ที่ญี่ปุ่นจ่ายให้กับประเทศต่างๆ นั้น อยู่ในรูปของสินค้าอุปกรณ์ และการบริการของญี่ปุ่น ทำให้ญี่ปุ่นไม่ได้ใช้เงินจำนวนมากดังที่ประมาณการไว้มีลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพ ปี ค.ศ. 1951⁴ จึงอาจกล่าวได้ว่า ญี่ปุ่นลงทุนด้วยจำนวนเงินที่ไม่มาก แต่สามารถสถาปนาความสัมพันธ์ตามปกติกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคนี้ และยังเป็นการบูทางสำหรับการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเข้าในภูมิภาคนี้ต่อไปได้เป็นอย่างดี โดยในกรณีของลาวนั้น ญี่ปุ่นได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทุกด้านอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1955⁵

เมื่อญี่ปุ่นทราบแล้วว่า ความสำเร็จทางด้านเศรษฐกิจและเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นสิ่งจำเป็น สำหรับการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น ญี่ปุ่นจึงเริ่มดำเนินนโยบายที่เรียกว่า “การทุตเศรษฐกิจ” (keizai gaiko หรือ economic diplomacy) ซึ่งเน้นการส่งเสริมการค้าและความร่วมมือทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างเสถียรภาพให้แก่ภูมิภาคนี้ โดยเฉพาะในสมัยของนายกรัฐมนตรีกิชิ โนบุสุเกะ (Kishi Nobusuke) ยังเพิ่มนโยบายที่เรียกว่า “การทุตที่เน้นเอเชีย” (Asia-centered diplomacy) เข้าไปด้วย สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและลาวในช่วงเวลานี้ ก็มีผลกระทบประผู้นำระดับสูงระหว่างกัน โดยนายกรัฐมนตรีกิชิ ได้เดินทางเยือนลาวย่างเป็นทางการ ในเดือนพฤษภาคม ปี ค.ศ. 1957

ต่อมา ในเดือนเมษายนปี ค.ศ. 1966 ญี่ปุ่นได้ก่อตั้งการประชุมระดับรัฐมนตรีเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Ministerial Conference for Economic Development in Southeast Asia หรือ MEDSEA) โดยกระทรวงการต่างประเทศของญี่ปุ่นถือว่า ข้อเสนอในการจัดตั้ง MEDSEA เป็นความคิดริเริ่มทางการทุตครั้งแรกของญี่ปุ่นในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง MEDSEA นั้นมีเป้าหมายที่จะให้ทั้ง 10 ประเทศในภูมิภาคนี้ร่วมมือกัน จึงอาจกล่าวได้ว่า MEDSEA เป็นต้นกำเนิดของ “สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” หรือ อาเซียน (Association of Southeast Asian – ASEAN) ซึ่งก่อตั้งในวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1967 โดยในปีเดียวกัน เดือนกันยายน นายกรัฐมนตรีชาโตะ เออิซาคุ (Sato Eisaku) ได้เดินทางเยือนลาว อย่างไรก็ตี ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ลาวยังไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกอาเซียน⁶ หากพิจารณาในบริบททางการเมือง ลาวในขณะนั้น จะพบว่า ลาวยังคงอยู่ภายใต้การแทรกแซงทางการเมืองและการทหารจาก

⁴ ในระหว่างปี ค.ศ. 1962 – 1965 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการจ่ายค่าปฏิกรรมส่งครรภ์สูงที่สุด เคลียแล้วรัฐบาลญี่ปุ่นชำระเงินคิดเป็นเพียงแค่ร้อยละ 2 ของงบประมาณประจำปี จำนวนเงินทั้งหมดของค่าปฏิกรรมส่งครรภ์และเงินที่เปล่าที่เกี่ยวกับค่าปฏิกรรมส่งครรภ์ให้แก่ประเทศไทยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คิดเป็นเพียงประมาณ 1.2 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ โปรดครุยละเอียดใน ไขยัวณ์ ค้าชู, นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น : ความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลง, หน้า 295.

⁵ Embassy of Japan in the Lao PDR, *Relations between Japan and the Lao PDR* [online], (n.d.), Available from: http://www.la.emb-japan.go.jp/japan_laos_relations.html [2012, July 15].

⁶ ลาวยังเป็นสมาชิก ลำดับที่ 8 ของ ASEAN ในวันที่ 28 กรกฎาคม ค.ศ. 1997

สหรัฐอเมริกาและไทย ทำให้สถานการณ์บ้านเมืองล้าในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ตกอยู่ในสภาพสังคมกลางเมือง ที่เกิดจากการสรุปของลาวฝ่ายซ้ายและลาวฝ่ายขวา⁷

ต่อมา เมื่อนายกรัฐมนตรีฟูกุดะ ทาเคโอะ (Fukuda Takeo) เดินทางเยือนประเทศไทยในอาเซียน ปี ค.ศ. 1977 ก็ได้แกล้งนโยบายเกี่ยวกับหลักการของญี่ปุ่นต่อภูมิภาคนี้ เพื่อสร้างความชัดเจนเกี่ยวกับความตั้งใจและบทบาทของญี่ปุ่นในภูมิภาคนี้ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันว่า “ลัทธิฟูกุดะ” (Fukuda Doctrine) อันประกอบไปด้วย

- 1) ญี่ปุ่นจะไม่เป็นมหาอำนาจทางทหาร และจะไม่ผลิตอาวุธนิวเคลียร์
- 2) ญี่ปุ่นจะสนับสนุนการสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอาเซียนบนพื้นฐานของความเข้าใจ ซึ่งกันและกันแบบ “ใจต่อใจ” ในทุกๆ ด้าน
- และ 3) ญี่ปุ่นจะร่วมกับกลุ่มประเทศอาเซียนในฐานะที่เป็น “หุ้นส่วนที่เสมอภาค” ขณะเดียวกัน ญี่ปุ่นจะส่งเสริมให้กลุ่มประเทศอาเซียนและกลุ่มประเทศอินโดจีนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แม้ว่าจะมีระบบการเมืองและการเศรษฐกิจที่แตกต่างกันก็ตาม⁸

นอกจากหลักการที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ญี่ปุ่นยังประกาศให้เงินกู้แก่ประเทศสมาชิกอาเซียนรวมเป็นเงิน 1 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ เพื่อนำไปใช้ในโครงการอุตสาหกรรม 5 โครงการที่ประเทศไทยอาเซียนเสนอ อย่างไรก็ได้ ญี่ปุ่นพยายามจำกัดบทบาทของตนไว้เพียงทางด้านเศรษฐกิจ โดยจะไม่เข้าไปมีบทบาททางด้านการทหารเพื่อไม่ให้ประเทศในภูมิภาคนี้เกิดความหวาดระแวง⁹ นอกจากนี้ ยังดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เน้นการเป็นมิตรกับทุกประเทศ (omni-directional foreign policy) เพื่อรักษาและส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเป็นสำคัญ โดยจะเห็นได้จากการดำเนินนโยบายต่างประเทศในรัฐบาลต่อๆ มา ไม่ว่าจะเป็น ในปี ค.ศ. 1978 นายกรัฐมนตรีโออิรา มาชَاโยชิ (Ohira Masayoshi) ที่ไม่เพียงยืนยันนโยบายเดิม ยังเพิ่มการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในภูมิภาคอาเซียนเข้าไปด้วย ในปี ค.ศ. 1981 นายกรัฐมนตรีซุสุกิ เซ็นโงะ (Suzuki Zenko) ก็ได้เพิ่มการพัฒนาชนบทและการส่งเสริมการเกษตร การพัฒนาแหล่งพลังงาน และการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเข้าไปด้วย

นอกจากนี้ เมื่อนายกรัฐมนตรีนากาโงเน ยาสุโอะ เยือนอาเซียน ในปี ค.ศ. 1983 ได้ประกาศข้อเสนอ 3 ประการ คือ 1) ญี่ปุ่นจะเพิ่มគอต้าสินค้าอุตสาหกรรมจากประเทศไทยอาเซียนภายใต้โครงการสิทธิพิเศษ 2) ญี่ปุ่นจะช่วยที่น้ำโรงงานที่เสื่อมสภาพ และ 3) ญี่ปุ่นจะเชิญเยาวชนใน

⁷ โปรดดูรายละเอียดการแทรกแซงทางการทหารและการเมืองของสหรัฐอเมริกาและไทยในลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1960 – 1973 ใน สุรชัย ศรีไกร, การพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองลาว (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 14 - 68.

⁸ ไขยวนัน คำชู, นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น : ความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลง, หน้า 304.

⁹ อย่างไรก็ได้ ไม่ว่าจะเต็มใจหรือไม่ก็ตาม ญี่ปุ่นจำกัดองค์กรในการแทรกแซงปัญหาความขัดแย้งในอินโดจีน กรณี เวียดนามรุกรานกัมพูชา โดยการ (1) สนับสนุนจุดยืนของอาเซียนในองค์กรประชาธิรัฐที่เรียกร้องให้เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชา (2) ระดับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจต่อเวียดนาม (3) ให้ความช่วยเหลือทางด้านการเงินสำหรับปัญหาลี้ภัย และ (4) เพิ่มความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจแก่ประเทศไทย ซึ่งถือว่าเป็นการให้ “ความช่วยเหลือทางยุทธศาสตร์” (strategic aid) ให้แก่ประเทศไทย ที่เป็นภารกิจของสหรัฐอเมริกา และมีเขตแดนติดกับบริเวณความขัดแย้ง โปรดดู ไขยวนัน คำชู, นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น : ความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลง, หน้า 305.

ประเทศอาเซียนไปเยือนญี่ปุ่น ประมาณ 1 เดือนทุกปี ร่วมถึงให้ความร่วมมือทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี โดยข้อเสนอตั้งกล่าว เป็นไปในทิศทางเดียวกับนายกรัฐมนตรีคนต่อมาคือ นายกรัฐมนตรีท่าเกะชิตะ โนบورو (Takeshita Noboru) โดยเพิ่มในประเด็นญี่ปุ่นจะขยายโครงการความช่วยเหลือต่างประเทศ

หากพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและลาวในช่วงปลายทศวรรษที่ 1970 ถึงปลายทศวรรษที่ 1980 พบว่า สถานการณ์ภายในประเทศของลาวมีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ กล่าวคือ ในเดือน ธันวาคม ค.ศ. 1975 ฝ่ายขวาบุนการปเทศาลา ได้ประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองของลาว ให้เป็นสาธารณรัฐประชาธิไตยประชาชนลาว (สปป.ล.) ภายใต้การปกครองของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว หรือ พรรคอมมิวนิสต์ลาว ทำให้ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นและลาวไม่ได้มีความคืบหน้าโดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพราะปัญหาภัยในของลาวและลาวที่มีได้เป็นสมาชิกอาเซียนในขณะนั้น อย่างไรก็ได้ ในเดือนพฤษจิกายน ปี ค.ศ. 1989 นายกรัฐมนตรีไอกิสัน พmvihana ก็ได้เดินทางไปเยือนญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการ แต่ยังไม่ได้มีความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นรูปธรรมแต่อย่างใด

2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับลาวในยุคปัจจุบัน

ก. ความร่วมมือแบบพหุภาคี (multilateral cooperation)

- 1) ความร่วมมือในกรอบขององค์การเพื่อการพัฒนาขององค์กรระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาขององค์กรสหประชาติและประเทศญี่ปุ่นในอินโดจีนที่สมบูรณ์แบบ (UNDP-Japan's Comprehensive Development and Indochina)¹⁰

ในช่วงต้นปี ค.ศ. 1993 นายไโคอิชิ มิยาซawa นายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่นมีความสนใจที่จะจัดตั้งโครงการพัฒนาภูมิภาค ลาว และเวียดนามที่สมบูรณ์แบบ จึงได้ปรึกษา กับรัฐบาลไทยและหน่วยงานต่างๆ ขององค์กรสหประชาติที่เกี่ยวข้อง เพื่อเสนอโครงการที่จำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยทั้งสาม ประกอบกับต้องการช่วยให้ประเทศไทยสังคมนิยม กัมพูชา ลาว และเวียดนามสามารถปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากระบบสังคมนิยมไปสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่ใช้กลไกตลาดได้ง่ายขึ้น รวมทั้งการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ เพื่อให้ทั้งสามประเทศสามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกของอาเซียน (ASEAN) ได้ โครงการต่างๆ ที่เสนอขึ้นเพื่อการพิจารณา มีดังนี้

1. การปฏิรูปด้านต่างๆ

- 1.1 นโยบายการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจจากระบบการวางแผนจากส่วนกลางแบบสังคมนิยม สู่ระบบกระจายอำนาจและอาศัยกลไกตลาดในระบบการค้าเสรี
- 1.2 ปฏิรูประบบข้าราชการและบริการต่างๆ
- 1.3 การเตรียมการเพื่อเข้าร่วมเป็นสมาชิกของประชาคมอาเซียน

¹⁰ สุรชัย ศรีไกร, “การเมือง เศรษฐกิจและการต่างประเทศของลาวหลังวิกฤตเศรษฐกิจ”, ใน สิตา สอนศรี (บรรณาธิการ), เอกชีวะนักออกเดินทาง : การเมือง เศรษฐกิจและการต่างประเทศหลังวิกฤตเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2540-2550) (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), หน้า 751-753.

- 1.4 การสร้างสิ่งสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ระบบคมนาคมและสื่อสาร พลังงาน ท่าเรือ และสนามบิน เพื่อส่งเสริมการค้าและการลงทุนจากต่างประเทศ
- 1.5 ส่งเสริมความร่วมมือและประสานโครงการพัฒนาเศรษฐกิจของแต่ละประเทศให้สอดคล้องกันทั้งอนุภูมิภาค
2. การพัฒนาภาคเอกชน
 - 2.1 ส่งเสริมให้ภาคเอกชนเจริญเติบโต
 - 2.2 ส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาดเล็ก-ขนาดกลาง
3. การบริหารสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
 - 3.1 กำหนดนโยบายและก่อตั้งสถาบันต่างๆ เพื่อบริหารและพัฒนาสิ่งแวดล้อม
 - 3.2 การเปลี่ยนแปลงการเพาะปลูก การบริหารพื้นที่ป่าเขาและป่าไม้
 - 3.3 การพัฒนาแหล่งน้ำและพลังงาน
4. การลงทุนและการปรับตัวทางด้านนโยบายสังคม
 - 4.1 พัฒนาการศึกษา ระดับประถม มัธยม อาชีวะ และมหาวิทยาลัย

ในการพัฒนาดังที่กล่าวมา รัฐบาลญี่ปุ่นมีความสนใจที่จะดำเนินการพัฒนาร่วมกันกับประเทศไทย และหน่วยงานขององค์กรสหประชาชาติต่างๆ ที่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้อยู่แล้ว เช่น UNDP ESCAP และ ADB เพื่อหลักเลี่ยงความซ้ำซ้อน ดังนั้น นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1993 เป็นต้นมา ญี่ปุ่น ไทย และองค์กรสหประชาชาติ ได้จัดให้มีการประชุมกันหลายครั้ง เพื่อศึกษาข้อเสนอของโครงการต่างๆ รวมทั้งโครงการ GMS (Greater Mekong Subregion) ของ ADB ด้วย ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ก่อนที่กลุ่มประเทศอาเซียนจะเริ่มสนใจเข้ามาร่วมพัฒนาอินโดจีน ในเดือนธันวาคม ปี ค.ศ. 1995 ประเทศไทยได้เสนอความสนใจที่จะพัฒนาอินโดจีนอย่างสมบูรณ์แบบ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1993 แล้ว

2) ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและลาว ผ่านความร่วมมือประเทศไทยร่วมกับญี่ปุ่น (Mekong-Japan Cooperation)

ความร่วมมือระหว่างประเทศไทยในกลุ่มน้ำโขงกับญี่ปุ่น (Mekong-Japan Cooperation) นั้น ประกอบด้วยสมาชิกทั้งหมด 6 ประเทศ คือ กัมพูชา ลาว พม่า ไทย เวียดนาม และญี่ปุ่น โดยความร่วมมือดังกล่าวเริ่มต้นเมื่อญี่ปุ่น ได้เป็นเจ้าภาพจัดการจัดประชุมในระดับรัฐมนตรีต่างประเทศ Mekong-Japan ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 16-17 มกราคม ค.ศ. 2008 ณ กรุงโตเกียว และครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม ค.ศ. 2009 ณ จังหวัดเสียมราฐ เพื่อลดช่องว่างทางเศรษฐกิจและการพัฒนาระหว่างประเทศไทยอาเซียนเดิมและประเทศไทยอาเซียนใหม่ (หรือ กลุ่มประเทศ CLMV) ภายในอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง เพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้กับอาเซียน ซึ่งจะนำไปสู่การมีสันติภาพ เสถียรภาพ และความเจริญรุ่งเรืองของทวีปเอเชียต่อไป โดยผ่านการให้ความช่วยเหลือของญี่ปุ่น ใน 4 ประเทศกลุ่มน้ำโขง คือ กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม (CLMV) ในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การเชื่อมโยงเส้นทางการ



คุณภาพ การเสริมสร้างชีดความสามารถด้านโลจิสติกส์ และการกระจายสินค้า รวมถึงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและประชาน¹¹

ต่อมาญี่ปุ่นได้เป็นเจ้าภาพจัดประชุมผู้นำ Mekong-Japan ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 6-7 พฤศจิกายน 2009 ณ กรุงโตเกียว และได้มีการรับรองปฏิญญาโตเกียว (Tokyo Declaration)¹² และ แผนปฏิบัติการ 63 ข้อ (Mekong-Japan Action Plan 63)¹³ เป็นเอกสารผลการประชุม นอกจากนี้ ญี่ปุ่นได้เสนอให้ความช่วยเหลือเป็นเงิน 500,000 ล้านเยน (ประมาณ 170,000 ล้านบาท) เพื่อการ พัฒนาอนามัยภาค

ลาวกับโครงการภายใต้กรอบความร่วมมือ Mekong-Japan

ภายใต้กรอบความร่วมมือ Mekong-Japan ได้ก่อให้เกิดโครงการต่างๆ อาทิ โครงการ Mekong-Japan Exchange Year (2009) เพื่อกระชับความสัมพันธ์อย่างรอบด้าน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนเยาวชน และการท่องเที่ยว โดยประเทศต่างๆ ก็จะมีการจัดกิจกรรม ร่วมกับหน่วยงานของญี่ปุ่น ซึ่งเป็นความร่วมมือทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน ส่วนอีกโครงการหนึ่งภายใต้กรอบนี้ คือ โครงการพัฒนาประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์และการกระจายสินค้าตามเส้นทาง East-West Economic Corridor (EWEC) และ Southern Economic Corridor (SEC) สำหรับโครงการนี้ ญี่ปุ่นได้จ้างรายละเอียดเกี่ยวกับการให้เงินช่วยเหลือ จำนวน 20 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนละ 10 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)¹⁴

ส่วนแรก จะจัดสรรผ่าน Japan International Cooperation System (JICS) และ Japan International Cooperation Center (JICE) มุ่งเน้นใน 4 ประเด็นหลัก คือ

¹¹ กระทรวงการต่างประเทศ, ความร่วมมือประเทศไทยกับญี่ปุ่น (*Mekong-Japan Cooperation*) [online], (2012), [http://www.mfa.go.th/business/th/cooperation/245/16214-ความร่วมมือประเทศไทยกับญี่ปุ่น-\(Mekong-Japan.html](http://www.mfa.go.th/business/th/cooperation/245/16214-ความร่วมมือประเทศไทยกับญี่ปุ่น-(Mekong-Japan.html) [2012, July 18].

¹² สาระสำคัญของปฏิญญาโตเกิยา และกลไกการจัดการประชุมภายใต้ความร่วมมือสู่น้ำใจกับญี่ปุ่น มีดังนี้ 1. ญี่ปุ่นให้คำมั่นที่จะร่วมมือเพื่อพัฒนาภูมิภาคคุ่มน้ำในประเทศและชีวนิษต์ของการที่ประเทศไทยนำเรื่องความพายาไม้ซ่อมแซมและกัน โดยเฉพาะการให้ความช่วยเหลือของไทย 2. กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันในการเป็น (1) ภูมิภาคที่เปิดกว้าง ที่มีสันติภาพและเดินทางท่องเที่ยว แต่ต้องอยู่บนค่านิยมสากลตามที่ระบุไว้ในกฎบัตรอาเซียน (2) ภูมิภาคที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจและมีบทบาทสนับสนุนต่อธุรกิจการของอาเซียนอย่างแข็งขัน รวมทั้งการจัดตั้งประชาคมเมืองตะวันออกที่เปิดกว้างในระยะยาว และ (3) ภูมิภาคที่มีการพัฒนาที่ยั่งยืนควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสามารถจัดการกับภัยคุกคามต่างๆ ที่เป็นอันตรายต่อมนุษยชาติและสัตว์ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 3. ให้มีการจัดประชุมในกรอบความร่วมมือสู่น้ำใจ-ญี่ปุ่นอย่างสม่ำเสมอ และให้จัดการประชุมผู้นำคุ่มน้ำใจทุกปี โดยญี่ปุ่นจะเป็นเจ้าภาพทุกปีที่ 3

¹³ แผนปฏิบัติการคุณน้ำใจกับญี่ปุ่น 63 ข้อ เป็นแผนปฏิบัติการที่ระบุรายละเอียดการนำเจตจำนงต่างๆ ภายใต้ปฏิญญาโตเกียวไปปฏิบัติเป็นรูปธรรม โดยเน้นการให้ความช่วยเหลือหรือส่งเสริมการดำเนินงานในแต่ละประเด็นที่กำหนดในร่างปฏิญญาโตเกียว อาทิ แผนปฏิบัติการข้อริเริ่มความร่วมมือเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมคุณน้ำใจ-ญี่ปุ่น (Mekong-Japan Economic and Industrial Cooperation Initiative: MJ-CI Action Plan) เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริม SME การอำนวยความสะดวกทางการค้าและโลจิสติกส์ เป็นต้น และแผนปฏิบัติการข้อริเริ่ม “หนึ่งทศวรรษสู่ญี่ปุ่นเชิงเขียวเจ๊” (A Decade toward Green Mekong Initiative Action Plan) เป็นข้อเสนอของญี่ปุ่นในการให้ความช่วยเหลืออนุภูมิภาคคุณน้ำใจในประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม การจัดการป่าไม้ การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ การจัดการทรัพยากรน้ำ มลพิษทางอากาศในเขตชุมชนเมือง และการลดก๊าซเรือนกระจก

¹⁴ กระทรวงการต่างประเทศ, ความร่วมมือประเทศไทยกับญี่ปุ่น (*Mekong-Japan Cooperation*) [online], (2012), [http://www.mfa.go.th/business/th/cooperation/245/16214-ความร่วมมือประเทศไทยกับญี่ปุ่น-\(Mekong-Japan.html](http://www.mfa.go.th/business/th/cooperation/245/16214-ความร่วมมือประเทศไทยกับญี่ปุ่น-(Mekong-Japan.html) [2012, July 18].

- 1) การอำนวยความสะดวกด้านศุลกากร
- 2) การพัฒนาฐานการกระจายสินค้า
- 3) การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐานตามแนวเส้นทาง และ
- 4) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยญี่ปุ่นขอให้ไทยมีส่วนสนับสนุนในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในส่วนของการจัดฝึกอบรมแก่ผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ของพม่า และให้การสนับสนุนสถานที่จัดสัมมนาเพื่อประเมินผล (evaluation seminar) ในไทย โดยญี่ปุ่นเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด

ส่วนที่สอง จะจัดสรรให้พม่า 3 ล้านдолลาร์สหรัฐ กัมพูชา ลาว และเวียดนาม ประเทศละ 2.3 ล้านдолลาร์สหรัฐ ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากประเทศสมาชิกเพื่อนบูมต่อโครงการ (พม่า) หรือศึกษาความเป็นไปได้ (ลาว เวียดนาม และกัมพูชา) โดยในส่วนของลาวนั้น โครงการที่ได้รับการพิจารณา มีทั้งหมด 3 โครงการ คือ

- 1) จุดพักรถที่สีแยกเชโน
- 2) มาตรการเพิ่มความปลอดภัยทางถนน R9 และ
- 3) จัดตั้งศูนย์อำนวยความสะดวกด้านคมนาคมขนส่งครบรอบจ

๗. ความร่วมมือแบบทวิภาคี (*bilateral cooperation*)

ในการประชุมระดับรัฐมนตรีของญี่ปุ่น-เมือง ในเดือน มกราคม ปี ค.ศ. 2008 ญี่ปุ่นและลาวได้บรรลุข้อตกลง คือ ข้อตกลงระหว่างญี่ปุ่นและสาธารณรัฐประชาชนจีปีตี้ประชาชนลาวเพื่อความเป็นเสรี สนับสนุนและปกป้องการลงทุน (Agreement between Japan and the Lao People's Democratic Republic for the Liberalisation, Promotion and Protection of Investment) หรือ ข้อตกลงการลงทุนระหว่างญี่ปุ่น-ลาว (Japan-Laos Investment Agreement) ซึ่งเป็นการลงนามระหว่างนายมาชาอิโกะ โภกอุมูระ (Masahiko Koumura) รัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศของญี่ปุ่นและดร. ทองลุน สีสูลิด (Thongloun Sisoulith) รัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศของลาว โดยข้อตกลงดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นและลาว ด้วยการส่งเสริมการลงทุนระหว่างสองประเทศ รวมถึงสนับสนุนยุทธศาสตร์การเติบโตของลาวที่เน้นการพัฒนา โดยการส่งเสริมให้มีการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ (foreign direct investment)¹⁵

นอกจากนี้ นับตั้งแต่มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันในปี ค.ศ. 1955 นั้น ญี่ปุ่นและลาวได้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ดังที่ปรากฏในแถลงการณ์ร่วม “หุ้นส่วนที่ครอบคลุมและเข้มแข็งเพื่อนำไปสู่มิตรภาพและความมั่งคั่งในภูมิภาค”¹⁶ (Strengthening Comprehensive Partnership toward Enduring Friendship and Regional Prosperity) ซึ่งเป็นการลงนามร่วมกันระหว่างนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น อาไตยามา ของญี่ปุ่นและพลโทจูมมะลี ไซยะสุน ประธานประเทศลาว ในเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 2010 ทั้งสองฝ่าย ได้กระชับความสัมพันธ์ระหว่าง

¹⁵ Ministry of Foreign Affairs of Japan, *Outline of Japan-Laos Investment Agreement* [online], (n.d.), Available from: <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/laos/agree0801.html> [2012, July 15].

¹⁶ Ministry of Foreign Affairs of Japan, *Joint Statement : Strengthening Comprehensive Partnership toward Enduring Friendship and Regional Prosperity* [online], (n.d.), <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/laos/joint1003.html> [2012, July 15]

สองประเทศในระดับทวิภาคี สอดประการหลักๆ ดังนี้ ประการแรก ทั้งสองประเทศจะยังคงความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งและความไว้วางใจซึ่งกันและกันที่มีความกว่าห้าศวรรษนี้ไว้ อีกทั้งทั้งสองฝ่ายต่างมุ่งหวังและเต็มใจที่ร่วมมือกันเพื่อที่จะก้าวไปข้างหน้าบนความสัมพันธ์ในลักษณะที่เรียกว่า “หุ้นส่วนที่ครอบคลุมและเข้มแข็งเพื่อนำไปสู่มิตรภาพและความมั่งคั่งในภูมิภาค” และประการที่สอง การช่วยเหลือของญี่ปุ่นต่อลาวประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ฉะนั้น ญี่ปุ่นมีความประสงค์ที่จะเพิ่มการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ต่อลາว เพื่อสนับสนุนความพยายามของลาวในการที่จะพัฒนาประเทศ ทางด้านลาวเองก็รู้สึกขอบคุณเป็นอย่างมากต่อการให้ความช่วยเหลือของญี่ปุ่นที่จะมีเพิ่มขึ้น และตั้งใจจะนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศให้เกิดทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป¹⁷

¹⁷ Ministry of Foreign Affairs of Japan, *Joint Statement : Strengthening Comprehensive Partnership toward Enduring Friendship and Regional Prosperity* [online], (n.d.), <http://www.mofa.go.jp/region/asiapaci/laos/joint1003.html> [2012, July 15]

บทที่ 3

นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นกับการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการต่อลาว

จุดเริ่มต้นของการให้ความช่วยเหลือแก่ชาวของญี่ปุ่นนั้น มาจากการจ่ายค่าปฏิกรรมสหภาพที่ญี่ปุ่นได้ก่อไว้ในสหภาพโลกครั้งที่สอง ในปี ค.ศ. 1945 ซึ่งได้มีการลงนามข้อตกลงความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและด้านเทคนิค ณ กรุงโตเกียว ในความตกลงในเดือนตุลาคม ปี ค.ศ. 1958 โดยตัวแทนจากกระทรวงการต่างประเทศของญี่ปุ่นและตัวแทนจากสถานทูตลาวในญี่ปุ่น ทั้งนี้ข้อตกลงดังกล่าวเป็นข้อตกลงที่ขึ้นอยู่กับการเรียกร้องค่าขาดเชยของฝ่ายลาวจากผลของสหภาพโลกครั้งที่สอง¹

อย่างไรก็ต ตลอดระยะเวลาที่ลาวยังคงเป็นราชอาณาจักรลาว (Royal Lao Government)² นั้น ญี่ปุ่นได้ให้ความช่วยเหลือลาวในหลายทาง ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือผู้ลี้ภัย การไปตั้งกรากถิ่นฐานใหม่ การสร้างโรงพยาบาล การให้เงินทุนกับทีมแพทย์ การจัดหาอาสาสมัครชาวญี่ปุ่นให้ การสร้างเขื่อน การสร้างสะพาน และการสร้างสeditiyภาพทางด้านการเงินและการคลัง ความช่วยเหลือของญี่ปุ่นยังคงมีต่อเนื่องมาตลอดระยะเวลาของความพยายามในการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสังคมนิยม (Socialist) และในตอนต้นทศวรรษที่ 1980 ญี่ปุ่นเริ่มให้ความช่วยเหลือแบบทวิภาคีมากยิ่งขึ้น (bilateral aid) ในรูปแบบเงินให้เปล่า (grants) และเงินกู้ (loans) ซึ่งเป็นจำนวนมากกว่าประเทศอื่น ทั้งในรูปแบบพหุภาคี (multilateral aid) และประเทศตะวันตก³ (ดังตาราง 3.1)

ตาราง 3.1 แหล่งที่มาของความช่วยเหลือจากภายนอกที่ได้กับลาว ในช่วงปี ค.ศ. 1983-1987 (หน่วย: 1,000 ดอลลาร์สหรัฐ)

	ความช่วยเหลือด้านเทคนิค	เงินทุน ¹	รวม
ระบบองค์การสหประชาชาติ			
United Nations Development Program	36,859	-	36,859
Food and Agriculture Organization	1,505	139	1,644
UN Fund for Population Activities	621	-	621
World Health Organization	2,275	-	2,275

¹ J.P. Barbier, *Seventeen Years of Economic Aid to Laos: a Country Made Sick by Foreign Assistance* (Ph.D. dissertation, Faculte de Droit et des Sciences Economiques, University de Paris), p.139. ອ້າງໃນ Vilayam Phraxayavong, *History of Aid to Laos: Motivations and Impacts* (Chiang Mai: Mekong Press, 2009), p. 253.

² ลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสังคมนิยมภายใต้การนำของประชาชนปฏิวัติลาวในปี ค.ศ. 1975

³ Viliam Phraxayavong, *History of Aid to Laos: Motivations and Impacts*, p. 253.

ความช่วยเหลือด้านเทคนิค		เงินทุน ¹	รวม
International Development Association	-	22,893	22,893
World Food Program	-	1,131	1,131
UN Capital Development Fund	-	5,040	5,040
UN Children's Fund	1,179	3,267	4,446
UN High Commission for refugees	-	3,225	3,225
อื่นๆ	838	1,904	2,742
แบบทวิภาคี			
ออสเตรเลีย	10,949	2,497	13,446
สวีเดน	14,136	14,683	28,819
ญี่ปุ่น	-	31,456	31,456
เนเธอร์แลนด์	1,452	3,601	5,053
สวีซ์เซอร์แลนด์	42	91	133
ประเทศไทย	61	4,582	4,643
แหล่งอื่นๆ ²	1,159	14,306	15,465
รวมทั้งหมด	69,036	110,853	179,889

¹ ความช่วยเหลือด้านเงินทุน รวมความช่วยเหลือในลักษณะโครงการต่างๆ ความช่วยเหลือในการปรับโครงสร้าง ความช่วยเหลือในการบรรเทาทุกข์และมนุษยธรรม

²โครงการและกิจกรรมขององค์กรระหว่างประเทศอื่นนอกเหนือจากองค์กรสหประชาชาติ มูลนิธิ (foundation) และ NGO

ที่มา: Government of Lao PDR 1989 อ้างใน Viliam Phraxayavong, *History of Aid to Laos: Motivations and Impacts* (Chiang Mai: Mekong Press, 2009), p. 152.

นับตั้งแต่ปีค.ศ. 1986 ลาวภายใต้การนำของพระรัชตประหารชันปฏิวัติลาว ได้ดำเนินนโยบายที่เรียกว่า “กลไกเศรษฐกิจใหม่” (New Economic Mechanism) หรือ “จินตนาการใหม่” (New Thinking)⁴ ในขณะที่ช่วงระยะเวลาดังกล่าวญี่ปุ่นได้เพิ่มการให้ความช่วยเหลือแก่ลาวย่างมั่นคง ในปีงบประมาณ ค.ศ. 1990 ญี่ปุ่นได้เริ่มโครงการความร่วมมือด้านอาสาสมัครญี่ปุ่น หรือ JOCV (Japan Overseas Cooperation Volunteer) และ

⁴ ภัยหลังจากที่พระคริสต์ล้ำได้ถืออาลัพธิเมาร์กเจนินเป็นพื้นฐานแนวคิดเที่ยวกับการพัฒนาประเทศไทยได้ระยะหนึ่ง ก็ได้มีแนวคิดใหม่เกิดขึ้น คือ ถ้าอาสาทิมิาร์กเจนินบวกกับทฤษฎีอื่นๆ ที่ก้าวหน้าในโลกมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศไทยคงมีความสอดคล้องกับเงื่อนไขและสภาพความเป็นจริงของประเทศไทยนั้น แนวคิดเกี่ยวกับ “จินตนาการใหม่” หรือ “กลไกเศรษฐกิจใหม่” จึงเกิดขึ้นจากการประชุมของคณะกรรมการกลางครั้งที่ 7 ในปี ค.ศ. 1979 เป็นต้นมา รายละเอียดโปรดดู ศรีสุพรรณ อุคมประเสริฐ, การปฏิรูปเศรษฐกิจในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 53-64.

โครงการความร่วมมือด้านเทคนิคในปีงบประมาณ ค.ศ. 1992 และต่อมาในปี ค.ศ. 1995 ญี่ปุ่นได้มีการเชิญชวนอาสาสมัครเข้าร่วมโครงการอีกครั้ง ด้วยเงินงบประมาณความช่วยเหลือที่สูงขึ้น นอกจากนี้ ในปี ค.ศ. 1996 ญี่ปุ่นยังได้ให้ความช่วยเหลือที่เป็นเงินกู้จำนวน 3,903 พันล้านเยน ให้กับโครงการเขื่อนน้ำตกใน ลาวซึ่งเป็นเขื่อนผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำ (Nam Leuk hydro project) โดยเป็นการให้เงินทุนร่วมกับธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB)⁵

ตาราง 3.2 ODA ของญี่ปุ่นที่ให้กับลาว ในช่วงปีค.ศ. 1993-1996 (หน่วย: ล้านдолลาร์สหรัฐ)

	1993	1994	1995	1996
เงินให้เปล่า	28,740	44,590	78,790	39,310
ความร่วมมือทางด้าน	13,970	17,840	22,310	20,430
เทคนิค				
รวม	42,710	62,430	101,100	59,740

ที่มา: Government of Lao PDR 2002; Ministry of Foreign Affairs of Japan 2005; UNDP 1997 and 1998 อ้างใน Viliam Phraxayavong, *History of Aid to Laos: Motivations and Impacts* (Chiang Mai: Mekong Press, 2009), p. 189.

การให้ความช่วยเหลือของญี่ปุ่นต่อลาว ช่วงปี ค.ศ. 1997-2009

ODA ของญี่ปุ่นทั้งหมดที่ให้กับลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1997 – 2003 เป็นจำนวนเงินรวม 660 ล้านдолลาร์สหรัฐ เป็นความช่วยเหลือแบบให้เปล่า (Grant Aid) จำนวน 420 ล้านдолลาร์สหรัฐ และเป็นความร่วมมือทางวิชาการ (Technical Cooperation) จำนวน 220 ล้านдолลาร์สหรัฐ⁶ ซึ่งการที่ญี่ปุ่นให้ความช่วยเหลือเป็นแบบให้เปล่า และความร่วมมือทางวิชาการเป็นหลักก็เพื่อช่วยให้ลาวพ้นจากสถานะการเป็นประเทศที่พัฒนาน้อยที่สุด เพราะความเป็นช่วยเหลือแบบให้เปล่าจะสนับสนุนลาวในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะการขนส่ง การพัฒนาด้านการแพทย์และการสาธารณสุข การพัฒนาทรัพยากรม努ชย์ม努ชย์ โดยการให้การสนับสนุนด้านการศึกษาขั้นต้น และการศึกษาในระดับอุดมศึกษาผ่านการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้กับมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว รวมถึงการให้ทุนการศึกษา

ในด้านความร่วมมือทางด้านวิชาการนั้น เริ่มต้นด้วยการพัฒนาทรัพยากรม努ชย์ เช่นเดียวกับการให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของสังคม สุขภาพและเกษตรกรรม รวมถึงความช่วยเหลือเพื่อเตรียมการพัฒนาในด้านอื่นๆ และการสร้างสถาบัน ในปี ค.ศ. 2003 โครงการที่เป็นเงินกู้มีเพียง

⁵ Viliam Phraxayavong, *History of Aid to Laos: Motivations and Impacts*, pp. 188-189.

⁶ The Ministry of Foreign Affairs (Third party evaluation), *Country Assistance Evaluation of Laos: Summary* [online], 2004, Available from: <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/evaluation/year/index.html> [2011, November 16].

โครงการเดียวเท่านั้น นั่นคือ โครงการก่อสร้างสะพานระหว่างประเทศแม่น้ำโขงแห่งที่สอง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ โครงการ East-West Economic Corridor (EWEC)

ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่าญี่ปุ่นเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือตามแบบทวิภาคี (Bilateral assistance) โดยอยู่ลำดับที่หนึ่งมาอย่างต่อเนื่อง และนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 ญี่ปุ่นก็กลายเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือสาธารณะใหญ่ที่สุดเมื่อเทียบกับผู้บริจากทุกราย ทั้งที่ระดับรัฐบาลของประเทศ และองค์การระหว่างประเทศ สัดส่วนของญี่ปุ่นคิดเป็น 30% ของความช่วยเหลือ หรือ ODA ทั้งหมดที่ลาวได้รับ แม้ว่าในช่วงของการเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินในอาเซียน หรือวิกฤตการณ์ต้มยำกุ้งทำให้ผู้บริจากหลายรายลดจำนวนปริมาณความช่วยเหลือลง แต่ญี่ปุ่นกลับเพิ่มความช่วยเหลือในระดับที่สูงขึ้น คิดเป็น 45% ของความช่วยเหลือทั้งหมดในปี ค.ศ. 1999 และหลังจากนั้น ODA ของญี่ปุ่นที่มีต่อลาวก็อยู่ในระดับที่คงที่ คือ สูงกว่า 30% ของความช่วยเหลือทั้งหมดที่ลาวได้รับมาโดยตลอด⁷

อย่างไรก็ตาม การให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ของญี่ปุ่นที่ให้กับลาว มีบทบาทที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง (a very significant role) ต่อการพัฒนาลาว⁸ ลาวได้รับ ODA จากญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1997-1998 ตลอดระยะเวลาวิกฤตการณ์ทางการเงินในเอเชีย ข้อมูลตามตาราง 3.3 แสดงให้เห็นว่า ODA ของญี่ปุ่นที่ให้กับลาวคิดเป็น 1 ใน 3 หรือบางปีก็ 1 ใน 4 ของจำนวน ODA ที่ลาวได้รับทั้งหมด อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเฉพาะการให้ความช่วยเหลือแบบทวิภาคีแล้ว พบว่า ODA ของญี่ปุ่นที่ให้กับลาว คิดเป็นประมาณครึ่งหนึ่งของจำนวน ODA ที่ลาวได้รับทั้งหมดในรูปแบบทวิภาคี

และนับตั้งแต่ลาวเปิดเสรีทางด้านเศรษฐกิจ ญี่ปุ่นยังคงเป็นผู้บริจา��รายใหญ่ที่สุดในการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาลาว ความช่วยเหลือดังกล่าวครอบคลุมภาคส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการขนส่ง สาธารณสุข การพัฒนาสังคม การเกษตร การป่าไม้ การชลประทาน การพัฒนาพื้นที่ชนบท การพัฒนาการศึกษาและทรัพยากรมนุษย์ รวมถึงพลังงาน ไม่เพียงเท่านั้น ในเดือนธันวาคม ปี ค.ศ. 2000 ในการตอบสนองต่อวิกฤตการณ์ทางการเงินในเอเชีย ญี่ปุ่นได้จัดส่งนักวิชาการระดับสูงและผู้เชี่ยวชาญไปทำการวิจัยและให้คำแนะนำที่เหมาะสมสำหรับการแก้ไขปัญหาของลาว ซึ่งทีมนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว ได้เสนอให้ลาวยกระดับเศรษฐกิจมหภาค (macroeconomic) และพัฒนานโยบายและปฏิรูปเศรษฐกิจมหภาคตามคำแนะนำของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund; IMF)⁹

⁷ The Ministry of Foreign Affairs (Third party evaluation), *Country Assistance Evaluation of Laos: Summary [online]*, 2004, Available from: <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/evaluation/year/index.html> [2011, November 16].

⁸ Syviengxay Oraboune, "Lao PDR and its Development Partners in East Asia (China and Japan)," in Mitsuhiro Kagami (ed.), *A China-Japan Comparison of Economic Relationships with the Mekong River Basin Countries*, p. 248, [online], 2009, Available from: <http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Brc/01.html> [2012, July 15].

⁹ Viliam Phraxayavong, *History of Aid to Laos: Motivations and Impacts*, p. 254.

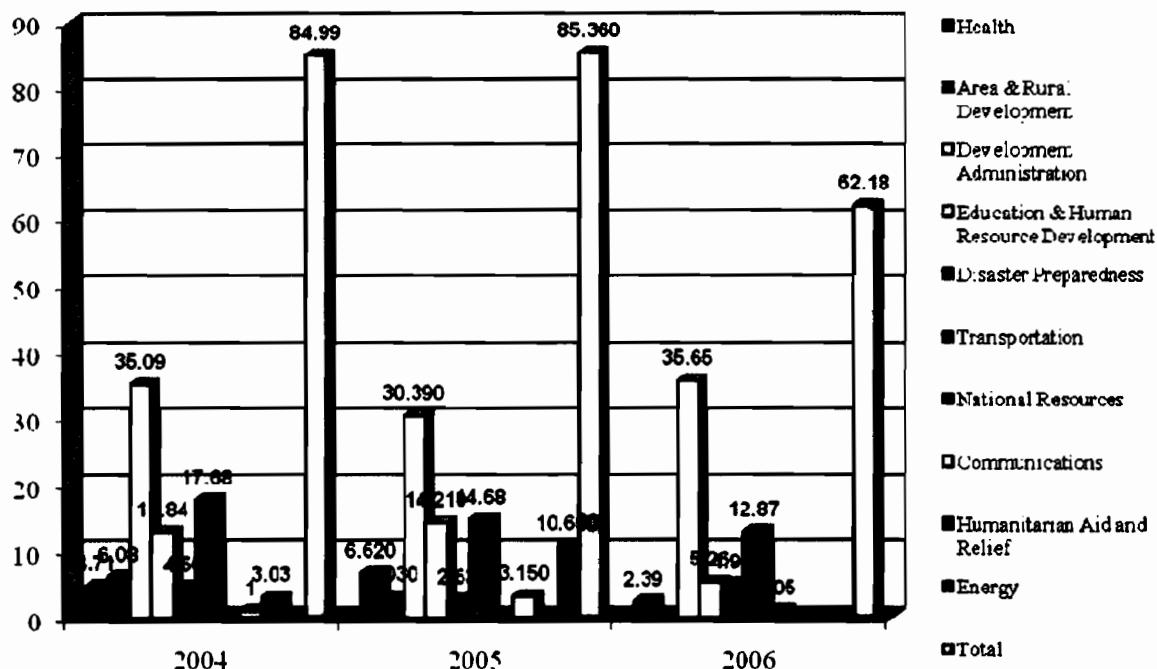
ตาราง 3.3 ODA ที่ลาวได้รับจากแหล่งต่างๆ รวมถึงญี่ปุ่น

Year	Total ODA	Multilateral	Bilateral		International Monetary Funds	NGOs
			Total	Japan		
1996/97	151.89	26.65	114.85		6.000	4.39
1997/98	194.69	35.904	144.36	73.50	5.792	8.63
1998/99	252.21	54.51	182.52	52.00	7.180	8.00
1999/00	227.85	40.06	179.40	161.40	8.390	
2000/01	282.03	54.5	219.52	92.60		
2001/02	236.27	50.9	177.83	63.20	7.540	
2002/03	232.92	39.38	186.32	87.96	7.220	
2003/04	219.50	39.17	173.96	60.86	6.370	
2004/05	257.46	47.77	185.36	84.99	8.085	16.24
2005/06	225.27	43.37	146.88	85.36	18.780	16.24
2006/07	243.50	44.55	158.77	62.18	23.710	16.47
2007/08	301.79	64.93	189.69	71.53	29.290	17.88
2008/09	280.24	62.48	166.16	78.01	39.080	12.52

ที่มา: Dept. of International Cooperation, MPI, 2009 ข้างใน Syviengxay Oraboune, "Lao PDR and its development partners in East Asia (China and Japan)," in Mitsuhiro Kagami (ed.), *A China-Japan Comparison of Economic Relationships with the Mekong River Basin Countries*, p. 249.

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงภาคส่วน (sector) ของลาวที่ได้รับ ODA ญี่ปุ่นเพื่อนำไปพัฒนาตน พบว่า จำนวนร้อยละ 43 ของ ODA ที่ญี่ปุ่นให้ลาวในช่วงปี ค.ศ. 2004-2006 นั้น ถูกนำไปใช้ในโครงการบริหาร จัดการภาครัฐ (Development Administration) ลำดับที่สองคือ ภาคการขนส่ง คือ โครงการก่อสร้างถนนและ สะพาน และลำดับที่สาม คือ ภาคการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งญี่ปุ่นได้ให้ทุนการศึกษาแก่ นักศึกษาลาวตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 1990 เพื่อให้เดินทางไปศึกษาต่อที่ญี่ปุ่น ประมาณ 50 ทุนต่อปี รวมถึงการให้ ทุนสนับสนุนแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลลาวในโครงการเสริมสร้างสมรรถนะที่ญี่ปุ่นอีกจำนวน 100 ทุนต่อปี¹⁰

¹⁰ Syviengxay Oraboune, "Lao PDR and its Development Partners in East Asia (China and Japan)," in Mitsuhiro Kagami (ed.), *A China-Japan Comparison of Economic Relationships with the Mekong River Basin Countries*, p. 250, [online], 2009, Available from: <http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Brc/01.html> [2012, July 15].



ที่มา: Dept. of International Cooperation, MPI, 2008 อ้างใน Syviengxay Oraboune, "Lao PDR and its Development Partners in East Asia (China and Japan)," in Mitsuhiro Kagami (ed.), *A China-Japan Comparison of Economic Relationships with the Mekong River Basin Countries*, p. 250.

ในระยะต่อมาที่รัฐบาลลาวได้ดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (2006-2010) ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การจัดความมั่นคงและเร่งการพัฒนาชาติ ปี ค.ศ. 2004 โดยมีเป้าหมายท้าทายใน 3 ประเด็นหลักๆ คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาเศรษฐกิจ และการพัฒนาสังคมของลาว ฉะนั้น ตามนโยบายและแผนการพัฒนาลาวที่กล่าวมา ญี่ปุ่นจึงได้มีนโยบายช่วยเหลือลาว ดังนี้ นโยบายพื้นฐาน (1) ญี่ปุ่นสนับสนุนการจัดความมั่นคงภายในให้แนวคิดเรื่องความมั่นคงมนุษย์ (human security) และสนับสนุนศักยภาพความสามารถของลาวเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาสหสวรรษ (Millennium Development Goals; MDGs) (2) สนับสนุนพื้นฐาน/รากฐาน สำหรับการพึ่งตนเอง (self-reliant) และการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน และ (3) ให้ความช่วยเหลือเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการที่จะจัดความมั่นคง ทั้งนี้ จากเป้าหมายที่กล่าวมา ญี่ปุ่นจึงได้ลำดับความสำคัญในการเข้าไปให้ความช่วยเหลือดังนี้

- ก. การปรับปรุงการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- ข. การปรับปรุงการให้บริการสาธารณสุข

- ค. การพัฒนาภาคชนบทและปรับปรุงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อ่าย่างยั่งยืน
- ก. การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคม และปรับปรุงการใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพ
- จ. การสร้างสถาบันและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สำหรับภาคเอกชน
- ฉ. การเสริมสร้างความสามารถในการบริหารจัดการและสร้างสถาบัน

นโยบาย ODA ที่ญี่ปุ่นให้กับลาวนั้น จะมีจุดเน้นของวัตถุประสงค์การให้ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ กรณีที่ ODA เป็นการให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า (Grants) จะเน้นที่การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ (Basic Human Needs; BHNs) การพัฒนาเกษตรกรรมและภาคชนบท ส่วนกรณีที่ ODA เป็นแบบความร่วมมือทางวิชาการ (Technical Cooperation) จะเน้นที่การให้เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของสังคมและการให้บริการสาธารณสุข

ตามที่กล่าวมาข้างต้น ความช่วยเหลือที่ญี่ปุ่นให้กับลาวนั้น แบ่งเป็น ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า ความช่วยเหลือด้านวิชาการ และเงินกู้ โดยโครงการในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 2005 – 2015 มีดังนี้

1. ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า (Grant Aid)¹¹

1.1 การปรับปรุงการศึกษาขั้นพื้นฐาน

- โครงการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของโรงเรียนในสามแขวงทางภาคใต้ของลาว ในช่วงระยะเวลา มกราคม 2009 – ธันวาคม 2010
- โครงการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของโรงเรียนในแขวงจำปาศักดิ์และแขวงสะหวันนะเขต ในช่วงระยะเวลา มกราคม 2010 – มีนาคม 2012

1.2 การพัฒนาที่น้ำในชนบทและปรับปรุงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อ่าย่างยั่งยืน

- โครงการเพื่อการบริหารจัดการข้อมูลป่าไม้ ในช่วงระยะเวลา มีนาคม 2010 – มีนาคม 2011

1.3 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจสังคมและปรับปรุงการใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ

- โครงการเพื่อการริเริ่มพัฒนาสะอาดด้วยระบบไฟฟ้าแบบโซลาร์ ในช่วงระยะเวลา มีนาคม 2010 – มีนาคม 2011

1.4 การสร้างสถาบันและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สำหรับภาคเอกชน

¹¹ Japan International Cooperation Agency, *Activities in Laos* [online], (n.d.), Available from: <http://www.jica.go.jp/Laos/english/activities/activity.html> [2011, November 20].

- ความช่วยเหลือแบบให้เปล่าของญี่ปุ่น ในรูปแบบทุนการศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นโครงการที่ดำเนินการจัดทุกปี

2. ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ¹²

ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการของญี่ปุ่นที่มีต่อ lanan ครอบคลุมถึงความร่วมมือทางด้านเทคนิค (Technical Cooperation Project; TCP) และความร่วมมือเพื่อการวางแผนพัฒนาและสร้างความเชี่ยวชาญระดับบุคคล (Technical Cooperation for Development Planning and Individual Expert) ดังนี้

2.1 การปรับปรุงการศึกษาขั้นพื้นฐาน

- โครงการสนับสนุนการเริ่มของชุมชนเพื่อการพัฒนาการศึกษาระดับปฐมศึกษาในสามแขวงทางภาคใต้ของลาว ในช่วงระยะเวลา 1 ธันวาคม 2007 – 1 ธันวาคม 2011
- โครงการเพื่อสนับสนุนการเริ่มของชุมชนเพื่อการพัฒนาการศึกษา (เฟส 2) โดยโครงการนี้อยู่ระหว่างการจัดเตรียมโครงการ
- โครงการเพื่อพัฒนาอาจารย์ผู้สอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ในช่วงระยะเวลา กุมภาพันธ์ 2010 – ตุลาคม 2013
- ที่ปรึกษาทางด้านการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (ความเชี่ยวชาญเฉพาะบุคคล)

2.2 ปรับปรุงการให้บริการด้านสาธารณสุข

- โครงการเพิ่มคุณภาพประกันสุขภาพด้านการพยาบาล ในช่วงระยะเวลา พฤษภาคม 2008 – พฤษภาคม 2012
- โครงการพัฒนาความสามารถในการร่วมมือของภาคส่วนต่างๆ เพื่อการบริการสาธารณสุข เฟส 2 ในช่วงระยะเวลา 1 ธันวาคม 2010 – 1 ธันวาคม 2015
- โครงการสร้างความเข้มแข็งให้กับการบริการสาธารณสุขแก่มาตรา ทารกแรกเกิดและเด็ก ในช่วงระยะเวลา พฤษภาคม 2010 – พฤษภาคม 2015
- โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อความยั่งยืนสำหรับการปรับปรุงการให้บริการด้านสุขภาพแก่มาตรา เด็กทารกและเด็กเล็กในสี่แขวงภาคใต้ของลาว โดยโครงการนี้อยู่ระหว่างจัดเตรียมโครงการ

2.3 การพัฒนาพื้นที่ชนบทและการใช้ทรัพยากรป่าไม้อ่าย养ยืน

- โครงการปรับปรุงระบบการแจกจ่ายและการเพิ่มปริมาณเมล็ดพันธุ์ข้าว ในช่วงระยะเวลา สิงหาคม 2006 – กรกฎาคม 2011

¹² Japan International Cooperation Agency, *Activities in Laos* [online], (n.d.), Available from: <http://www.jica.go.jp/Laos/english/activities/activity.html> [2011, November 20].

- โครงการบริหารจัดการที่ดินและป่าไม้ย่างมีส่วนร่วมเพื่อลดการทำลายป่า ในช่วงระยะเวลา สิงหาคม 2009 – สิงหาคม 2014
- โครงการพัฒนาความสามารถของภาคป้าแม่ ในช่วงระยะเวลา ตุลาคม 2010 – กันยายน 2014
- โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับประชาชนแบบภูเขาทางใต้ของลาว ในช่วงระยะเวลา พฤศจิกายน 2010 – พฤศจิกายน 2015
- โครงการพัฒนาการทดน้ำเพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ทางภาคใต้เลี้ยบแม่น้ำโขง ในช่วงระยะเวลา พฤศจิกายน 2010 – พฤศจิกายน 2015
- ที่ปรึกษาทางด้านนโยบายการเกษตร (ความเชี่ยวชาญเฉพาะบุคคล)

2.4 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจสังคมและการใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ

- การศึกษาการปรับปรุงสภาพแวดล้อมด้านทรัพยากรน้ำในเวียงจันทน์ ในช่วงระยะเวลา มกราคม 2009 – กรกฎาคม 2011
- โครงการพัฒนาความสามารถเพื่อการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบ CNS/ATM ในกัมพูชา ลาว และ เวียดนาม ในช่วงระยะเวลา มกราคม 2010 – ธันวาคม 2015
- โครงการพัฒนาความสามารถเพื่อการบริหารจัดการภาคส่วนด้านพลังงาน ในช่วงระยะเวลา ตุลาคม 2010 – มีนาคม 2013
- โครงการดำเนินการเพื่อปกป้องริมฝั่งแม่น้ำ เพส II ในช่วงระยะเวลา พฤศจิกายน 2010 – ตุลาคม 2014
- โครงการเสริมสร้างสมรรถนะบริษัทขนส่งของรัฐในเวียงจันทน์ (โครงการนี้อยู่ระหว่างการ จัดเตรียมโครงการ)
- โครงการปรับปรุงการบริหารจัดการถนน (โครงการนี้อยู่ระหว่างการจัดเตรียมโครงการ)
- ที่ปรึกษาทางด้านการวางแผนให้กับรัฐมนตรีกระทรวงการสาธารณสุขและชนส่ง (ความเชี่ยวชาญเฉพาะบุคคล)
- ที่ปรึกษาด้านการพัฒนาสมรรถนะให้คณะกรรมการการประปาส่วนภูมิภาคของรัฐ (ความ เชี่ยวชาญเฉพาะบุคคล)
- ที่ปรึกษาด้านพลังงานให้กับกระทรวงพลังงานและกระทรวงพลังงานและถ่านหิน (ความ เชี่ยวชาญเฉพาะบุคคล)

2.5 การสร้างสถาบันและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สำหรับภาคเอกชน

- โครงการพัฒนาด้านทรัพยากรมนุษย์เพื่ออุตสาหกรรมด้านการบริการ IT ณ มหาวิทยาลัย แห่งชาติลาว ในช่วงระยะเวลา พฤศจิกายน 2008 – ธันวาคม 2013

- โครงการนำร่องหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One District One Product; ODOP) ในแขวง
สะหวันนะเขตและสามัคคีวัน ในช่วงระยะเวลา ธันวาคม 2009 – ธันวาคม 2012
- โครงการสนับสนุนการส่งเสริมการค้า ในช่วงระยะเวลา กรกฎาคม 2009 – กรกฎาคม 2014
- โครงการเพื่อการพัฒนาสมรรถนะทางด้านธุรกิจส่วนบุคคลผ่านสถาบันทรัพยากรมนุษย์ญี่ปุ่น-
ลาว ในช่วงระยะเวลา กันยายน 2010 – สิงหาคม 2014
- ที่ปรึกษาด้านการส่งเสริมการลงทุน (ความเชี่ยวชาญเฉพาะบุคคล)

2.6 การปรับปรุงความสามารถในการบริหารจัดการและการสร้างสถาบัน

- โครงการเสริมสร้างสมรรถนะในการลงทุนภาครัฐ II (PCAP Phase II) ในช่วงระยะเวลา มีนาคม
2008 – สิงหาคม 2011
- โครงการเสริมสร้างสมรรถนะเพื่อความเข้มแข็งในการบริหารจัดการการคลัง ในช่วงระยะเวลา
มกราคม 2009 – มกราคม 2012
- โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อภาคกฎหมาย ในช่วงระยะเวลา กรกฎาคม 2010 –
กรกฎาคม 2014
- โครงการริเริ่มยุทธศาสตร์เพื่อการบริหารแผนงบประมาณและการลงทุนภาครัฐตามแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติลาว (โครงการนี้อยู่ระหว่างการจัดเตรียมโครงการ)
- ที่ปรึกษาด้านนโยบายเศรษฐกิจของกระทรวงการคลัง (ความเชี่ยวชาญเฉพาะบุคคล)
- ที่ปรึกษาเพื่อการบริหารจัดการห้องถีน (ความเชี่ยวชาญเฉพาะบุคคล)

2.7 ความร่วมมือในภูมิภาค

- ศูนย์เอเชียแปซิฟิกเพื่อพัฒนาผู้พิการ (Asia-Pacific Development Center on Disability;
APCD) ในช่วงระยะเวลา สิงหาคม 2007 – กรกฎาคม 2012
- เครือข่ายการพัฒนาการศึกษาด้านวิศวกรรมศาสตร์ของเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน/เอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ เพส 2 ในช่วงระยะเวลา มีนาคม 2008 – มีนาคม 2013
- โครงการทดลองนำร่องกลางเพื่อลดช่องว่างการพัฒนาของการบูรณาการในอาเซียน ในช่วง
ระยะเวลา ตุลาคม 2010 – ตุลาคม 2015

2.8 โครงการความร่วมมือทางด้านเทคนิคในระดับ REGIONAL

- โครงการหมู่บ้านสุขภาพดี ในช่วงระยะเวลา ตุลาคม 2008 – ธันวาคม 2011
- การสนับสนุนด้านการกีฬาสำหรับผู้พิการ ในช่วงระยะเวลา เมษายน 2009 – มีนาคม 2012
- โครงการอาหารปลอดภัยในอาเซียน Longt แขวงหลวงน้ำทา ในช่วงระยะเวลา มิถุนายน 2009 –
พฤษภาคม 2012

- โครงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ในช่วงระยะเวลา พฤศจิกายน 2009 – มีนาคม 2012
- โครงการสนับสนุนการอ่านเฉพาะบุคคลเพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนา ในช่วงระยะเวลา มีนาคม 2010 – มกราคม 2012
- การส่งเสริมกิจกรรมการอ่านผ่านห้องสมุดประชาชน/ห้องสมุดสาธารณะ ซึ่งเป็นโครงการของ Shanti Volunteer Association (SVA) ในช่วงระยะเวลา สิงหาคม 2010 – สิงหาคม 2013

3. เงินกู้ (ODA Loans)¹³

3.1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจสังคมและการใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งก็คือ โครงการพัฒนาเครือข่ายด้านพลังงานของอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ระยะเวลาของโครงการคือ 28 มีนาคม 2005 (โดยมีระยะเวลาการชำระคืน 30 ปี และให้ระยะเวลาปลดชำระต่อเบี้ยหรือเงินต้น จำนวน 10 ปี)

ตัวอย่างผลของโครงการที่ญี่ปุ่นให้ความช่วยเหลือต่องาน

แม้ว่าญี่ปุ่นจะให้ความช่วยเหลือต่องานเป็นจำนวนมาก ดังโครงการที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ในที่นี้จะยกตัวอย่างผลการดำเนินงานบางโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจในลาว

(1) โครงการเขื่อนน้ำเข้ม (Nam Ngum Dam Project)

เขื่อนน้ำเข้ม ตั้งอยู่ห่างจากนครเวียงจันทน์ ไปทางทิศเหนือ ประมาณ 90 กิโลเมตร ได้รับความช่วยเหลือในการก่อสร้างจาก 12 ประเทศ ภายใต้การดูแลขององค์การสหประชาติ ในปี ค.ศ. 1985 จากนั้นก็มีการสร้าง the Nam Leuk Hydropower plant ขึ้นในปี ค.ศ. 1996 ซึ่งญี่ปุ่นเป็นผู้ริเริ่มให้ด้วยการให้ทุนก่อสร้าง รวมหนึ่งในสี่ของต้นทุนค่าก่อสร้างและให้เงินกู้ (Yen Loan) จำนวน 9 พันล้านเยน ในการก่อสร้างระยะที่ 3 อันที่จริงรัฐบาลญี่ปุ่นและอุตสาหกรรมภาครัฐออกขันได้เข้ามาเกี่ยวข้องในการก่อสร้างเขื่อนตั้งแต่ขั้นตอนแรกในขั้นการวางแผนแล้ว และญี่ปุ่นก็เป็นผู้จัดหาเครื่องจักรและระบบคอมพิวเตอร์เกือบทั้งหมด

¹³ Japan International Cooperation Agency, *Activities in Laos* [online], (n.d.), Available from: <http://www.jica.go.jp/Laos/english/activities/activity.html> [2011, November 20].

¹⁴ Minoru Makishima and Mitsunori Yokoyama, "Japan's ODA to Mekong River Basin Countries," in Mitsuhiro Kagami (ed.), *A China-Japan Comparison of Economic Relationships with the Mekong River Basin Countries*, p. 174-175, [online], 2009, Available from: <http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Brc/01.html> [2012, July 15].

เขื่อนน้ำจืดผลิตกระแสไฟฟ้าเกือบทั้งหมดของลาว รวมถึงพลังงานไฟฟ้าที่ใช้ในเมืองหลวง คือ นครเวียงจันทน์ด้วย ทั้งนี้ พลังงานไฟฟ้าที่ผลิตได้ ประมาณ 70 – 80 เปอร์เซ็นต์ ส่งขายให้กับประเทศไทย ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับลาว คิดเป็น 25 เปอร์เซ็นต์ของรายได้จากการส่งออกสินค้าไปต่างประเทศของลาว อย่างไรก็ต้องสัดส่วนดังกล่าวได้ลดลง เหลือประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์¹⁵ เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของความต้องการใช้พลังงานไฟฟ้าในลาวเอง

อย่างไรก็ตาม การสร้างเขื่อนได้ก่อให้เกิดประเด็นปัญหาอื่นๆ ตามมา โดยเฉพาะความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินและป่าไม้ ประชาชนถูกบังคับให้อพยพไปยังพื้นที่อื่นด้วยค่าแรงที่ต่ำมาก ประกอบกับนักวิชาการและ NGOs หัวโลกก็ให้ความสนใจประเด็นผลกระทบที่เกิดกับสังคมจากการสร้างเขื่อนในจำนวนมากขึ้น ในขณะที่รัฐบาลลาวมีเป้าหมายที่จะเพิ่มสัดส่วนการผลิตไฟฟ้าจาก 47 เปอร์เซ็นต์ เป็น 70 เปอร์เซ็นต์ ในปี ค.ศ. 2005 และเพิ่มเป็น 90 เปอร์เซ็นต์ในปี ค.ศ. 2010¹⁶ อย่างไรก็ตาม กระบวนการดังกล่าวรัฐบาลลาวริบารณาถึงผลกระทบกับชุมชนท้องถิ่นด้วย

(2) สะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่สอง (Second Mekong International Bridge)

สะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 1¹⁷ ได้รับการสนับสนุนการก่อสร้างจากความช่วยเหลือของอสเตรเลีย ในปี ค.ศ. 1994 หลังจากนั้น 12 ปี ก็ได้มีการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่สอง ด้วยความช่วยเหลือของญี่ปุ่นโดยเป็นการเชื่อมต่อระหว่างจังหวัดมุกดาหาร ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย กับแขวงสะหวันนะเขตของลาว โดยญี่ปุ่น ให้ความช่วยเหลือแบบเงินกู้ที่มีลักษณะข้ามพรมแดนระหว่างประเทศไทยรั้งแรกของญี่ปุ่น ทั้งสองรัฐบาลจึงได้มีการทำความตกลงแบบทวิภาคี และโครงการก่อสร้างนี้ได้ดำเนินไปด้วยดีจากการให้ความคำปรึกษาและคำแนะนำของคณะกรรมการร่วมของทั้งสองฝ่าย และแบ่งสัดส่วนต้นทุนค่าก่อสร้างตามความตกลง (agreement) ที่ได้ทำไว เมื่อสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่สองแล้วเสร็จ ก็จะเป็นการกระตุ้น the East-West Corridor ยกเว้นแผนในส่วนของเมียนมาร์ จึงอาจกล่าวได้ว่า การเพิ่มเครือข่ายเส้นทางการขนส่งนับเป็นหนึ่งในการกิจกรรมที่ต้องดำเนินการในภูมิภาคนี้

¹⁵ Minoru Makishima and Mitsunori Yokoyama, "Japan's ODA to Mekong River Basin Countries," in Mitsuhiro Kagami (ed.), *A China-Japan comparison of economic relationships with the Mekong River Basin Countries*, p. 174-175, [online], 2009, Available from: <http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Brc/01.html> [2012, July 15].

¹⁶ Minoru Makishima and Mitsunori Yokoyama, "Japan's ODA to Mekong River Basin Countries," in Mitsuhiro Kagami (ed.), *A China-Japan comparison of economic relationships with the Mekong River Basin Countries*, p.175, [online], 2009, Available from: <http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Brc/01.html> [2012, July 15].

¹⁷ สะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 1 เส้นทางหนองคาย-เวียงจันทน์ ซึ่งเปิดใช้อย่างเป็นทางการในปี ค.ศ.1994

นอกจากนี้ ทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและลาว ในเดือน มกราคม ปี ค.ศ. 2008 ลาวได้ประกาศยกเว้นการขอวีซ่าสำหรับพลเมืองชาวญี่ปุ่นที่จะเข้ามาพำนักระยะเวลาไม่เกิน 2 สัปดาห์อีกด้วย และต่อมา ก็ได้ขยายข้อยกเว้นนี้ ให้กับพลเมืองชาวอสเตรเลียด้วยเช่นกัน สิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาข้ามพรมแดนและขยายความร่วมมือที่มากขึ้นของลาวกับประเทศอื่นๆ

(3) คณเศรษฐศาสตร์และการจัดการ มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว

ตามที่รัฐบาลลาวได้ประกาศให้มีการใช้กลไกเศรษฐกิจใหม่ (New Economic Mechanism; NEM) และการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (1996-2000) รัฐบาลลาวได้ตั้งเป้าหมายที่จะปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานเศรษฐกิจแบบตลาด ในการนี้ องค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น หรือ JICA (Japan International Cooperation Agency) ได้ก่อตั้งคณเศรษฐศาสตร์และการจัดการ (Institute for Development Economics; IDE) ณ มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาวปี ค.ศ. 2001 โดยญี่ปุ่นได้ส่งผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ อาจารย์จาก Institute for Development Economics (IDE) ไปช่วยพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรและตำราที่ใช้ในการเรียนการสอนการลงทุนระหว่างประเทศ การตลาดระหว่างประเทศ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและการเงิน เป็นต้น รวมถึงการสร้างอาจารย์ นักวิชาการรุ่นใหม่ของลาวเพื่อพัฒนาคณฯ ต่อไป และหลังจากหมดสัญญาแล้วก็ยังมีการเรียนการสอนแบบทางไกล (Interactive distance learning) ภายใต้ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยโกเบของญี่ปุ่น อันที่จริงแล้ว นัยสำคัญของโครงการภายใต้ ODA ของญี่ปุ่นที่ให้กับลาวนั้น ก็เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่สำหรับการพัฒนาลาವต่อไป¹⁸

ODA ของญี่ปุ่นเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในลาว รวมถึงโครงการ Chai Lao และโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One District One Product; ODOP) โดยโครงการ Chai Lao มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการพัฒนาสินค้าพื้นเมือง / สินค้าท้องถิ่น โดยเฉพาะคุณภาพของผลิตภัณฑ์สิ่งทอ และอำนวยความสะดวกในการส่งออกขายไปยังตลาดญี่ปุ่น

ทางด้านโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นผลมาจากการวิจัยร่วมระหว่างลาวและญี่ปุ่น ชื่อ The Macroeconomic Study Support for Socio-economic Development of Lao PDR (MAPS) หลังจากสืบสุดโครงการ รัฐบาลญี่ปุ่นตกลงที่จะให้การสนับสนุนต่อไป ในส่วนการพัฒนาการดำเนิน ODOP ของลาว อยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงอุตสาหกรรมและการค้า ร่วมมือกับ Japan International Cooperation Agency (JICA) โดยโครงการนี้ร่วมจะดำเนินการแบบจังหวัดภาคใต้ของลาว ซึ่งโครงการนี้ได้รับการคาดหวังว่าจะช่วย

¹⁸ Minoru Makishima and Mitsunori Yokoyama, "Japan's ODA to Mekong River Basin Countries," in Mitsuhiro Kagami (ed.), *A China-Japan Comparison of Economic Relationships with the Mekong River Basin Countries*, p. 176, [online], 2009, Available from: <http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Brc/01.html> [2012, July 15].

พัฒนาสินค้าห้องถังให้มีคุณภาพสูงขึ้น และเป็นส่วนช่วยสนับสนุนภาคเอกชนของประเทศต่อไป รวมถึงสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลลาวที่จัดให้ปี ค.ศ. 2012 เป็นปีท่องเที่ยวลาว เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติ

การวิเคราะห์นโยบาย ODA ของญี่ปุ่นที่มีต่อลาว

1) ความสอดคล้องของนโยบาย ODA ของญี่ปุ่นที่มีต่อลาวกับภูมิศาสตร์ ODA ของญี่ปุ่นและนโยบายระยะกลางของ ODA

ถึงแม้ว่าจะมีการจัดลำดับความสำคัญของภาคส่วนและภาคส่วนย่อยๆ ของลาว เพื่อเข้าให้ความช่วยเหลือแต่ตัวบุคคลของนโยบาย ODA ต่อลาวกลับไม่ชัดเจน อย่างไรก็ตาม อาจจะกล่าวโดยภาพรวมได้ว่า หากพิจารณาจากภาคส่วนที่ได้รับการจัดลำดับความสำคัญให้ได้รับความช่วยเหลือใน 4 ลำดับแรก นั่นคือ

- 1) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- 2) การตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐาน
- 3) เกษตรกรรมและป่าไม้
- 4) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

โดยนโยบายดังที่กล่าวมาข้างต้น สอดคล้องกับนโยบายระยะกลางของ ODA ที่ญี่ปุ่นมีต่อลาว คือ

- 1) สนับสนุนการพัฒนาสังคมและลดความยากจน
- 2) สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานของเศรษฐกิจและสังคม
- 3) สนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และความช่วยเหลือทางด้านผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ
- 4) สนับสนุนประเด็นที่เกี่ยวข้องกับระดับโลก

5) สนับสนุนการปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อจัดการกับปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจของอาเซียน จากการจัดลำดับความสำคัญและความสอดคล้องของนโยบายดังที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าเป้าประสงค์ของนโยบาย ODA ที่ญี่ปุ่นมีต่อลาว ก็เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนในลาว¹⁹

¹⁹ The Ministry of Foreign Affairs (Third party evaluation), *Country Assistance Evaluation of Laos: Summary* [online], 2004, Available from: <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/evaluation/year/index.html> [2011, November 16].

2) ความสอดคล้องของการพัฒนาที่จำเป็นของลาว

เนื่องจากลาವวางแผนการพัฒนาของตนเอง เพื่อการหลุดพ้นจากการเป็นประเทศที่พัฒนาที่น้อยที่สุด ให้ได้ภายในปี ค.ศ. 2020 ลาวจึงมีแผน 5 ปีและแผน 10 ปี ฉะนั้น ประเด็นที่การนำเสนอในที่นี้ คือ การพิจารณา ความสอดคล้องระหว่างนโยบาย ODA ของญี่ปุ่นกับความสอดคล้องของการแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของ ลาว (ปี ค.ศ. 1996 – 2000 และ 2001 – 2005)

นโยบายความช่วยเหลือของญี่ปุ่นเน้นใน 5 ด้านหลัก คือ การเพิ่มผลผลิตด้านอาหาร การดำเนินการ เกี่ยวกับฟาร์ม การพัฒนาชนบท การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งหากพิจารณาความ สอดคล้องโดยเปรียบเทียบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของลาว ปี ค.ศ. 1996 – 2000 แล้วพบว่า ขาดความ สอดคล้องกันก็ตาม อย่างไรก็ตาม นโยบายความช่วยเหลือของญี่ปุ่นทั้ง 5 ด้าน ได้รับการคาดหวังในฐานะเป็นตัว หนุนเสริมการบรรลุเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของลาว ปี ค.ศ. 2001 – 2005 เนื่องจาก แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ของลาว ฉบับดังกล่าวเริ่มมีความสอดคล้องกันกับนโยบาย ODA ของญี่ปุ่น ซึ่งแสดงถึง อิทธิพลของการพัฒนาร่วมกันของทั้งสองแผน ที่จะนำไปสู่การบรรลุตามยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติและการจัด ความยั่งยืนของลาว (National Growth and Poverty Eradication Strategies; NGPES) โดยเป้าหมายของ แผนฉบับนี้ คือ การจัดความยั่งยืนให้ได้ ในปี ค.ศ. 2010 และยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติและการจัดความ ยั่งยืนของลาวระยะกลาง คือ เน้นการพัฒนาในภาคเกษตรกรรมและป้าไม้ การศึกษา สุขภาพ และการพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานเพื่อการขนส่ง กล่าวโดยสรุป คือ นโยบาย ODA ของญี่ปุ่นที่มีต่อลาว ในช่วง ค.ศ. 1996-2005 คือ การเน้นที่การพัฒนาเพื่อลดความยากจน

ความสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1990 ได้มีองค์การระหว่างประเทศหลายองค์การเกิดขึ้นเพื่อพัฒนาอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ซึ่งคณะกรรมการแม่น้ำโขง (The Mekong River Commission) และโครงการความร่วมมือในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำ โขง (The Greater Mekong Subregion Cooperation Program) ก็เป็นส่วนหนึ่งในองค์การระหว่างประเทศที่ เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว ภายใต้ข้อริเริ่มของธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังเน้นการพัฒนา ในระดับภูมิภาคและให้ความช่วยเหลือด้วยการรับเป็นเจ้าภาพการประชุมเพื่อการพัฒนาที่ครอบคลุมของอินโดจีน ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1995

การปรึกษาหารือระหว่างญี่ปุ่นกับลาว จนเกิดเป็นการกิจที่สำคัญ 2 นโยบายที่สำคัญ คือ การกิจกรรม ร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจกับลาว ในปี ค.ศ. 1998 และการกิจเพื่อการเจรจาทางด้านนโยบาย ในปี ค.ศ. 1999 ซึ่ง ทั้งสองการกิจกรรมเป็นการกิจที่สำคัญของการพัฒนาอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงสำหรับลาว ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าในนโยบาย

การให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาของญี่ปุ่นที่มีต่ออนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงนั้น มีความสอดคล้องกับนโยบายความช่วยเหลือที่มีต่อลาว²⁰

การวิเคราะห์ผลลัพธ์และผลกระทบของนโยบาย ODA ของญี่ปุ่นที่ให้ลาว

เนื่องจากมีข้อมูลเชิงปริมาณยังไม่เพียงพอ ทำให้เป็นกรอบข้อจำกัดของข้อมูลและการประเมินผลและการตรวจสอบการบรรลุเป้าประสงค์ในแต่ละโครงการในประเด็น 1) ประสิทธิภาพของนโยบายญี่ปุ่นในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับมหภาคของลาว 2) การให้ความช่วยเหลือ ODA ของญี่ปุ่นเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของลาว 3) การให้ความช่วยเหลือ ODA ของญี่ปุ่นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาสหสวรรษ (Millennium Development Goals; MDGs) อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า ODA ของญี่ปุ่นมีความเชื่อมโยงกับนโยบายความช่วยเหลือของญี่ปุ่นในลาวและเป้าหมายการพัฒนาของประเทศไทย ดังนั้น การพัฒนาในลาวจึงน่าจะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ในช่วงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1997 ถึง ค.ศ. 2003 ODA ของญี่ปุ่นต่องาด ได้กล้ายเป็นแหล่งทุนที่สำคัญในการพัฒนาโครงการต่างๆ และนับเป็นผู้สนับสนุนรายใหญ่เพื่อขับเคลื่อนโครงการต่างๆ รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการพัฒนาด้วย

²⁰ The Ministry of Foreign Affairs (Third party evaluation), *Country Assistance Evaluation of Laos: Summary* [online], 2004, Available from: <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/evaluation/year/index.html> [2011, November 16].

บทที่ 4

นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นต่อลาว กับการเป็นรัฐที่ปรับตัวแบบเสรีนิยม

จากการอบแนวคิดว่าด้วยรัฐที่ปรับตัวแบบเสรีนิยม (Liberal Adaptive State) ของโธมัส เบอร์เกอร์ (Thomas Berger) ได้เสนอตัวแบบใหม่ในการวิเคราะห์นโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น ด้วยการเสนอตัวแบบการวิเคราะห์ที่เรียกว่า “รัฐที่ปรับตัวแบบเสรีนิยม”¹ (liberal Adaptive State) ซึ่งเสนอว่า ในปัจจุบันญี่ปุ่นเป็นรัฐที่สามารถปรับตัวได้ด้วยแนวโน้มที่เป็นเสรีนิยมมากขึ้น กล่าวคือ แนวคิดเสรีนิยมได้กลายเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น เพื่อส่งเสริมประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนและสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นผลมาจากการปัจจัยภายในประเทศของญี่ปุ่นที่ระบบการเมือง (Japanese political system) มีความเป็นพหุนิยม (pluralist) มากรขึ้น ทำให้ตัวแสดงที่มิใช่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐ อาทิ ภาคประชาสังคมและมติมหาชน (public opinion) รวมถึงองค์การพัฒนาเอกชน (NGOs) มีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศเพิ่มขึ้น ผลก็คือ ทำให้ประเด็นด้านการลดความยากจน การจัดปัญหาการขาดแคลนอาหาร โครงการทางด้านสาธารณสุขได้กลายเป็นเป้าหมายสำคัญของโครงการความช่วยเหลือต่างประเทศของญี่ปุ่น²

ดังที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อผู้วิจัยจึงนำกรอบแนวคิดว่าด้วยรัฐที่ปรับตัวแบบเสรีนิยม มาใช้ในการวิเคราะห์ในสองประเด็นหลัก ประเด็นแรกคือ ความเป็นพหุนิยมของญี่ปุ่นกับบทบาทของ NGOs ในโครงการ ODA ของญี่ปุ่น และประการที่สอง คือ ผลกระทบของญี่ปุ่นต่อชาติภายนอกต่อการอุดหนุนของญี่ปุ่นกับการดำเนินนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุนของญี่ปุ่นในลาว

ความเป็นพหุนิยมของญี่ปุ่นกับบทบาทของ NGOs ในโครงการ ODA ของญี่ปุ่น

มุมมองของชาวญี่ปุ่นจำนวนไม่น้อยที่เห็นว่า การให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) เป็นหนทางที่เป็นรูปธรรมที่ประเทศของพวกเขاجะช่วยเหลือประเทศระหว่างประเทศได้ โครงการ ODA เริ่มต้นจากการจ่ายค่าปฏิกรรมสังคมของญี่ปุ่นให้กับประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลังสงครามโลกครั้งที่สองสุด³ ซึ่งในช่วงแรกของการจ่ายค่าชดเชยนี้เป็นการจ่ายในรูปของสินค้า แต่ต่อมาในช่วงทศวรรษที่ 1960 โครงการนี้โครงการความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจเติมรูปแบบ เกี่ยวกับการให้เงินกู้และ

¹ Thomas U. Berger, “The Pragmatic Liberalism of an Adaptive State,” in Thomas U. Berger, Mike M. Mochizuki and Jitsuo Tsuchiyama (eds.), *Japan in International Politics: the Foreign Policies of an Adaptive State*, pp. 255-299.

² John P. Tuman and Jonathan R. Strand, “The Role of Mercantilism, Humanitarianism, and Gaiatsu in Japan’s ODA Programmed in Asia,” *International relations of the Asia-Pacific* (2006): 65. อ้างใน ศุภวัฒน์ น้อยประเสริฐ, นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น กับปัญหาทางการเมืองในพม่า: กรณีศึกษาการก้าวบริเวณของชนชั้นชูชี (ภาคนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวาระระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), หน้า 5-6.

³ Robert M. Orr Jr., *The Emergence of Japan’s Foreign Aid Power*, 52-102. อ้างใน Mike M. Mochizuki, “Japan’s Changing International Role,” in Thomas U. Berger, Mike M. Mochizuki and Jitsuo Tsuchiyama (eds.), *Japan in International Politics: the Foreign Policies of an Adaptive State*, pp. 2-3.

การให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิค และตลอดระยะเวลาทศวรรษที่ 1970 โครงการ ODA ของญี่ปุ่นหันมาเน้นที่ภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกและเพื่ออำนวยความสะดวกการค้าและการลงทุนของญี่ปุ่น รวมถึงการได้มาซึ่งทรัพยากรต่างๆ จนกระทั่งในปีค.ศ. 1978 ภายนอกการให้ความช่วยเหลือประเทศต่างๆ ในแบบทวิภาคี ยาวนานกว่า 11 ปี ญี่ปุ่นกล้ายเป็นผู้นำในการให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจแบบทวิภาคีของโลก⁴

ในขณะที่การพัฒนาองค์การพัฒนาเอกชน หรือ NGOs ญี่ปุ่นเป็นการทำหน้าที่หนึ่งของการเติบโตเศรษฐกิจญี่ปุ่นในช่วงทศวรรษ 1960 และ 1970 รวมถึงความพยายามในการ habathabath เพิ่มขึ้นในกิจการระหว่างประเทศในช่วงทศวรรษ 1980 และ 1990 โดยมุ่งเน้นของบรรทัดใหญ่ฯ กล้ายเป็นตัวกระตุนหลักในการพัฒนา NGOs ญี่ปุ่น ซึ่งผลประโยชน์ที่กลุ่มทุนจะได้รับต่อมา คือการลงทุนในต่างประเทศ หลายๆ มูลนิธิของบรรทัดต่างๆ ก่อตั้งสำนักงานและโครงการในต่างประเทศ โดยเฉพาะแบบเอเชีย และในระยะต่อมาหลังยุคสังคมร้าย ในเวทีระหว่างประเทศได้ให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย ฉะนั้น NGOs ในยุคนี้จึงได้ก้าวในเรื่องสิทธิมนุษยชนที่รวมไปถึงกระบวนการเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศที่มีข้อสงสัยในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลญี่ปุ่นและกลุ่มธุรกิจ อย่างไรก็ได้ ในระยะต่อมาเมื่อญี่ปุ่นมีการปรับเปลี่ยนการทำางาน โดยเฉพาะการทำางานร่วมกันระหว่างกระทรวงการต่างประเทศของญี่ปุ่นกับ NGOs ทำให้ความช่วยเหลือของรัฐบาลญี่ปุ่นส่งไปถึงเป้าหมายจริงๆ โดยเฉพาะในระดับชุมชนราบที่น้ำ อีกทั้ง ยังแสดงเห็นว่าเงินทุนเพื่อการพัฒนาต่างๆ นั้นมีประสิทธิผลที่เพิ่มมากขึ้น⁵

NGOs ของญี่ปุ่นเกี่ยวข้องกับกิจกรรม ODA ของญี่ปุ่นและทำงานอย่างใกล้ชิดร่วมกับรัฐบาลในโครงการพัฒนาระดับราบที่น้ำ (grassroots development project) และเข้าถึงความจำเป็น/ความต้องการของหน่วยงานระดับชุมชนของประเทศกำลังพัฒนา ฉะนั้น การมีส่วนร่วมที่เพิ่มขึ้นของกลุ่ม NGOs ของญี่ปุ่นในโครงการ ODA ของญี่ปุ่นจะเป็นประโยชน์อย่างมาก ซึ่งทางรัฐบาลญี่ปุ่นได้เห็นความสำคัญดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1994 กล่าวคือ ทางกระทรวงการต่างประเทศได้จัดตั้งหน่วยงานขึ้น คือ “กองการสนับสนุน NGOs” หรือ “NGOs Assistance Division” เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของ NGOs ญี่ปุ่นมากยิ่งขึ้น ที่จะเข้าไปให้ความช่วยเหลือโดยเฉพาะในต่างประเทศ⁶

อย่างไรก็ได้ แม้ว่ารัฐบาลญี่ปุ่นจะแสดงออกให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการให้ NGOs เข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการความช่วยเหลือต่างๆ แต่ปัญหาอุปสรรคที่เป็นขากหานามในการดำเนินของ NGOs ญี่ปุ่นนั้นยังคงมีอยู่ อย่างน้อย 3 ประการ ประการแรกคือ โครงการรัฐบาลเพื่อ NGOs จำเป็นต้องได้รับการแก้ไข โดยเฉพาะความโปร่งใสในการจัดสรรเงินสนับสนุนผ่าน “โครงการระบบการสนับสนุนสำหรับโครงการของ NGOs” (Subsidy System for NGO Project; SSNP)⁷ ประการที่สอง คือ NGOs ญี่ปุ่นมีงบประมาณน้อย

⁴ Mike M. Mochizuki, “Japan’s Changing International Role,” in *Japan in International Politics: the Foreign Policies of an Adaptive State*, pp. 3-4.

⁵ Catharin Dalpino, “The Role of Human Rights: the Case of Burma,” in Thomas U. Berger, Mike M. Mochizuki and Jitsuo Tsuchiyama (eds.), *Japan in International Politics: the Foreign Policies of an Adaptive State*, pp. 224-225.

⁶ Fumitaka Furukawa, *The Role of Non-Governmental Organisations (NGOs) in Japan’s Foreign Aid Policy*, p. 5, [online], 2008, Available from: http://mpra.ub.uni-muenchen.de/7418/1/MPRA_paper_7418.pdf [2012 15 July 2012].

⁷ “โครงการระบบการสนับสนุนสำหรับโครงการของ NGOs” (Subsidy System for NGO Project; SSNP) เป็นโครงการที่รัฐบาลญี่ปุ่นเริ่มดำเนินการในปี ค.ศ. 1989 เพื่อสนับสนุนโครงการทางด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศกำลังพัฒนา

โดยประมาณร้อยละ 80 ของ NGOs ญี่ปุ่น มีงบประมาณรายปีน้อยกว่า 1 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และประการสุดท้าย สถานะทางกฎหมายของ NGOs ญี่ปุ่น โดยประมาณร้อยละ 90 ของ NGOs ญี่ปุ่น ไม่ได้ขึ้นทะเบียนที่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งปัญหาคือ รัฐบาลญี่ปุ่นจะสนับสนุนเฉพาะ NGOs ที่มีสถานะถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น⁸

ต่อมา ในปี ค.ศ. 1998 รัฐบาลญี่ปุ่นจึงได้ออกกฎหมายที่ชื่อว่า Non-Profitable Activities Promotion Act ขึ้นมา ภายใต้กฎระเบียบใหม่นี้ช่วยเหลือองค์การที่ไม่แสวงหากำไรของญี่ปุ่นทั้งหลาย หรือ NGOs ขึ้นทะเบียนได้ง่ายขึ้นและได้รับสถานะที่ถูกต้องตามกฎหมายที่จะรับประกันการได้รับยกเว้นการเสียภาษีและการเข้าถึงแหล่งเงินทุนงบประมาณต่างๆ ได้ง่ายขึ้น⁹

ดังนั้น ภายใต้ระบบการบริหารจัดการทางด้านการให้ความช่วยเหลือของรัฐบาลญี่ปุ่นในปัจจุบัน กระบวนการตัดสินใจของญี่ปุ่น ยังคงมีลักษณะเป็นกล่องดำ (black box) ไม่มีสถาบันไหนในญี่ปุ่นที่จะสามารถรับประกันการนำนโยบายความช่วยเหลือต่างประเทศไปปฏิบัติว่าจะเป็นไปตามหลักการการให้ความช่วยเหลือแบบใหม่มากน้อยเพียงใด จะนั้น NGOs ญี่ปุ่น ในฐานะที่เป็นหน่วยงานอิสระจึงเป็นสถานะที่ดีกว่าในการบูรณาการเกี่ยวกับนโยบายความช่วยเหลือต่างประเทศ และในขณะเดียวกันก็อาจจะเป็นการกระตุ้นให้รัฐบาลญี่ปุ่นเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายความช่วยเหลือต่างประเทศของญี่ปุ่น ระหว่าง NGOs และข้าราชการ เพิ่มจากเดิมที่กลไกของ ODA ใช้ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งหากมีกลไกเช่นนี้เกิดขึ้นระหว่างรัฐบาลญี่ปุ่นและ NGOs ก็จะเป็นอีกโอกาสหนึ่งที่ NGOs จะได้ตรวจสอบและมีส่วนร่วมเพื่อความรอบคอบในการกำหนดนโยบายความช่วยเหลือต่างประเทศ นอกจากนี้ การที่มีตัวแทนจากฝ่าย NGOs และเจ้าหน้าที่รัฐบาลประชุมหรือทำงานร่วมกันจะช่วยขัดความหวาดระแวงสัยและความเข้าใจผิดระหว่างกันลงได้¹⁰

ในปัจจุบันกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่นได้ร่วมมือกับองค์การพัฒนาเอกชน (NGOs) เพื่อให้ได้มาซึ่งความเข้าใจและความช่วยเหลือของสาธารณะในความร่วมมือระหว่างประเทศและการปรับปรุงประสิทธิภาพของการให้ความช่วยเหลือต่างประเทศ ซึ่งความร่วมมือระหว่างกระทรวงการต่างประเทศและ NGOs นั้น จะอยู่บนพื้นฐาน 3 ประการคือ ความเป็นหุ้นส่วน (partnership) ความร่วมมือ (cooperation) และการสนทนาระหว่างกัน (dialogue) ดังนี้¹¹

- ความเป็นหุ้นส่วนระหว่างกระทรวงการต่างประเทศและ NGOs มีความหมายอย่างกว้าง คือ การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศโดยผ่าน NGOs ในฐานะที่เป็นหุ้นส่วน ส่วนความหมายอย่างแคบ คือ การเข้าไปเกี่ยวข้องในกิจกรรมต่างๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สำหรับหลายภาคส่วนอาทิ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลและภารกิจการประมูลผล

⁸ Fumitaka Furuoka, *The Role of Non-Governmental Organisations (NGOs) in Japan's Foreign Aid Policy*, pp. 6-8.

⁹ ibid, p. 9.

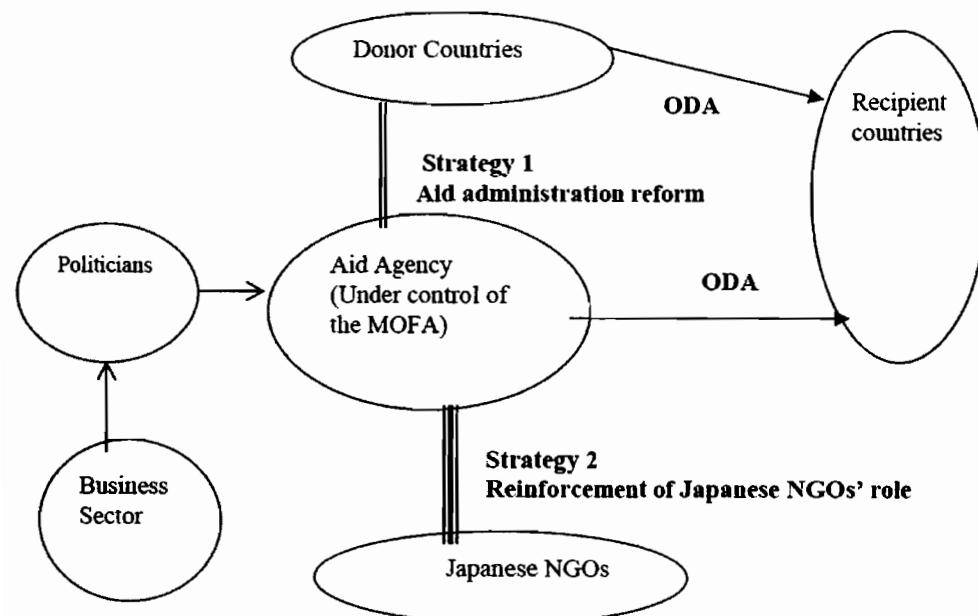
¹⁰ ibid, pp. 12-13.

¹¹ Non-Governmental Organizations Cooperation Division, Ministry of Foreign Affairs International Cooperation Bureau, *International cooperation and NGOs: partnership between the Ministry of Foreign Affairs and Japanese NGOs*, p. 3. [online], (2007), Available from: <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/category/ngo/partnership/english.pdf> [2012, July 15].

- ความร่วมมือในส่วนของกระทรวงการต่างประเทศ หมายถึงการจัดทำแหล่งเงินทุนตามความต้องการของ NGOs และส่งเสริมให้ NGOs สามารถที่ออกไปทำกิจกรรมในต่างประเทศได้ และในญี่ปุ่นรวมถึงการช่วยเสริมสร้างศักยภาพของ NGOs ด้วย
- การสนับสนุน หมายถึง การรับฟังความคิดเห็นของ NGOs เกี่ยวกับการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ และนโยบายความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ในการประชุมสมัยปกติ และสะท้อนทัศนะต่อนโยบายเหล่านั้น

จากสถานการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น หากเราพิจารณาทางด้านของ NGOs ของญี่ปุ่นที่ได้รับการส่งเสริมบทบาทมากขึ้นในโครงการ ODA ของรัฐบาลญี่ปุ่น จะพบว่า NGOs ของญี่ปุ่นในขณะนี้ได้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงน้อยยิ่งน้อย 3 ประการ ประการแรก คือ NGOs ของญี่ปุ่นสามารถมีความเป็นอิสระในการดำเนินการโครงการความช่วยเหลือขนาดเล็กได้ด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้ความช่วยเหลือดังกล่าวสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่นในประเทศที่กำลังพัฒนานั้นๆ ประการที่สอง รัฐบาลญี่ปุ่นสามารถใช้ประโยชน์จากทีมของ NGOs ในฐานะของแหล่งข้อมูลทางเลือกอีกแหล่งหนึ่ง ที่รัฐบาลอาจจะไม่มี หรือมีไม่เพียงพอ โดยเฉพาะข้อมูลจากพื้นที่จริงจากการเข้าไปให้ความช่วยเหลือในต่างประเทศ และประการสุดท้าย การทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพระหว่าง NGOs และรัฐบาลสามารถกระตุ้นให้เกิดความโปร่งใสในกระบวนการนโยบาย การให้ความช่วยเหลือต่างประเทศของญี่ปุ่นมากขึ้น¹²

แผนภาพ 4.2 โครงสร้างทางเลือกของโครงการ ODA ของญี่ปุ่น



ที่มา: Fumitaka Furuoka, *The Role of Non-Governmental Organisations (NGOs) in Japan's Foreign Aid Policy*, p.15.

¹² Fumitaka Furuoka, *The Role of Non-Governmental Organisations (NGOs) in Japan's Foreign Aid Policy*, pp. 13-14.

ในส่วนของการให้ความช่วยเหลือของญี่ปุ่นต่อลาว พบร่วมกันปี ค.ศ. 1975 มี NGO ของญี่ปุ่นในลาวเพียงองค์กรเดียวเท่านั้น คือ Japanese Overseas Cooperation Volunteers (JOCV) ภายหลังในปี 1992 จึงมีองค์กรอื่นๆ ตามมา รวมถึง Sotoshu Relief Committee (JSRC) และ Japan International Volunteer Center (JVC) ต่อมาในช่วงปี ค.ศ. 1992-1995 JSRC ได้ผลิตกล่องห้องสมุดแบบเคลื่อนที่ได้ (portable library boxes) ให้กับห้องสมุดโรงเรียนชั้นประถมศึกษา โดยดำเนินการปีละ 1 โรงเรียนตลอดระยะเวลา 3 ปี ตามสัญญา (ซึ่งในกรณีที่กล่าวมานี้ดำเนินการที่แขวงหลวงพระบาง) ในส่วนของ JVC ได้ดำเนินการโครงการพัฒนาทรัพยากรม努ชย์ และโครงการทางด้านการเกษตร ป้ามีและประมง และการพัฒนาพื้นที่ และตั้งแต่ปี ค.ศ. 1992-1995 JVC ดำเนินโครงการอนุรักษ์งานศิลปะและหัตถกรรมร่วมกับผู้หญิงชาวลาวในเขตหลวงพระบาง รวมถึงการดำเนินโครงการพัฒนาป่าชุมชนในเขตแขวงคำเม่น ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1993 - 1996 ระหว่างช่วงปี ค.ศ. 1992-1995 JVC ดำเนินการในทั้งหมด 6 แขวงและในครหาเวียงจันทน์ รวมเป็นงบประมาณทั้งสิ้น 112,000 ดอลลาร์สหรัฐ โครงการที่กล่าวมานี้เป็นการส่งเสริมการพัฒนาในชุมชนเพื่อสร้างสวัสดิภาพที่ดีให้ผู้หญิงชาวในหลายระดับที่แตกต่างกัน ทั้งในระดับแขวง ตำบลและหมู่บ้าน¹³

ผลประโยชน์แห่งชาติกาญใต้การอบรมแนวคิดแบบเสรีนิยมของญี่ปุ่นกับการดำเนินนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุนของญี่ปุ่นในลาว

มูลค่าการลงทุนทางต่างประเทศ (FDI) จากญี่ปุ่นไปลาวนั้นอยู่ในลำดับที่ 5 โดยญี่ปุ่นได้เริ่มลงทุนครั้งแรกในปี ค.ศ. 1995 ซึ่งเป็นการลงทุนในภาคการเกษตรและภาคบริการ และมาเพิ่มจำนวน FDI ในปี ค.ศ. 2005 FDI โดยเฉลี่ยของญี่ปุ่นที่ลงทุนในลาวนั้น ประมาณร้อยละ 12.8 ต่อปี ภาคบริการเติบโตประมาณร้อยละ 3.3 ในขณะที่ FDI สำหรับภาคอุตสาหกรรมนั้นเติบโตในอัตราร้อยละ 100 ส่วนภาคการเกษตรเป็นภาคส่วนที่ญี่ปุ่นไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าใดนัก

มูลค่า FDI จากญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในปี ค.ศ. 2006 มูลค่าในปี 2006 400 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยการลงทุนเน้นไปที่ภาคส่วนการผลิตไฟฟ้าด้วยพลังน้ำ (hydropower sector) (ดังตาราง 4.2) และเมื่อพิจารณามูลค่า FDI ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1995-2008 มูลค่า FDI จากญี่ปุ่นไปลาวเฉลี่ยต่อปี คิดเป็นร้อยละ 7 ในภาคอุตสาหกรรม ทางด้านภาคเกษตรและภาคบริการนั้น น้อยกว่าร้อยละ 1 เมื่อเปรียบเทียบกับมูลค่า FDI ทั้งหมดที่ญี่ปุ่นลงทุนในลาว¹⁴

¹³ William Phraxayavong, *History of Aid to Laos: Motivations and Impacts*, pp. 230-231.

¹⁴ Syvienexay Oraboune, "Lao PDR and its Development Partners in East Asia (China and Japan)," in Mitsuhiro Kagami (ed.), *A China-Japan Comparison of Economic Relationships with the Mekong River Basin Countries*, pp. 239-240. [online], (2009), Available from: <http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Brc/01.html> [10 December 2011].

ตาราง 4.1 FDI จากญี่ปุ่นไปลาว ในช่วงปี ค.ศ. 1995-2008 (หน่วย: ต่อลลาร์สหรัฐ)

Year	Projects	Agriculture	Projects	Industry	Projects	Service	Projects	Total
1995	1	100,000			1	4,500,000	2	4,600,000
1996			1	2,000,000	2	550,000	3	2,550,000
1997	2	800,000	1	990,000	2	2,200,000	5	3,990,000
1998			2	1,529,400	2	700,000	4	2,229,400
1999					1	1,500,000	1	1,500,000
2000	1	500,000	3	2,000,000	2	275,000	6	2,775,000
2001			1	500,000			1	500,000
2002		430,000	1	100,000	2	281,000	3	811,000
2003			1	1,302,200			1	1,302,200
2004	1	200,000	2	1,500,000			3	1,700,000
2005	5	100,000	2	2,120,000	1	100,000	8	2,320,000
2006			1	400,000,000	1	100,000	2	400,100,000
2007	3	2,308,543	5	6,317,000	1	400,000	9	9,025,543
2008	1	300,000			2	610,000	3	910,000
Total	14	4,738,543	20	418,358,600	17	11,216,000	51	434,313,143

ที่มา: Dept. of Investment, MPI, 2009 อ้างใน Syviengxay Oraboune, "Lao PDR and its Development Partners in East Asia (China and Japan)," in Mitsuhiro Kagami (ed.), *A China-Japan Comparison of Economic Relationships with the Mekong River Basin Countries*, p. 240.

ตาราง 4.2 นิยามค่าการลงทุนทั้งหมดของญี่ปุ่นในลาว ในช่วงปี ค.ศ. 1989-2008

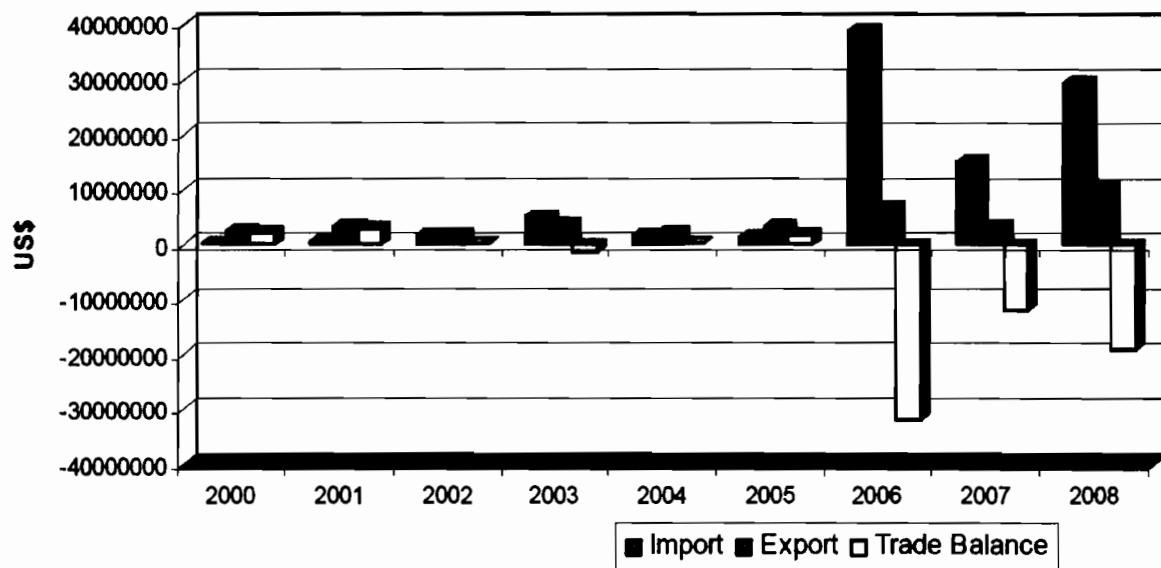
No	Sectors	Projects		Value of FDI (USD)		(%)
		Total	Of Japanese	Total	Of Japanese	
1	Electricity Generation	47	1	9,845,791,585	400,000,000	4.06
2	Agriculture	260	10	1,571,455,899	4,638,543	0.30
3	Mining	177	0	1,165,674,715	0	0.00
4	Industry & Handicraft	308	12	1,805,706,193	10,706,400	0.59
5	Services	278	8	643,492,893	4,825,000	0.75
6	Trading	178	9	317,509,429	2,897,434	0.91
7	Construction	62	2	424,807,707	4,656,000	1.10
8	Hotel & Restaurant	103	3	275,195,254	410,000	0.15
9	Wood Industry	65	3	159,769,822	4,335,200	2.71
10	Banking	22	0	171,235,535	0	0.00
11	Telecom	10	0	227,770,980	0	0.00
12	Garment	74	2	67,778,289	1,817,000	2.68
13	Consultances	57	0	2,893,622	0	0.00
TOTAL		1,649	50	16,691,931,511	434,285,577	2.60

ที่มา: Department of Investment, MPI, 2009 อ้างใน Syviengxay Oraboune, "Lao PDR and its Development Partners in East Asia (China and Japan)," in Mitsuhiro Kagami (ed.), *A China-Japan Comparison of Economic Relationships with the Mekong River Basin Countries*, p. 244.

ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างลาวและญี่ปุ่น

หากพิจารณาการค้าระหว่างลาวและญี่ปุ่นตามแผนภาพ 4.1 พบว่า การนำเข้าสินค้าจากญี่ปุ่นมาลาว มีการเติบโตเฉลี่ยประมาณร้อยละ 10 ในขณะที่การส่งสินค้าจากลาวไปญี่ปุ่น เติบโตเพียงร้อยละ 1 ทำให้ลาวขาดดุลการค้ากับญี่ปุ่นตั้งแต่ปี ค.ศ. 2006 เป็นต้นมา¹⁵

แผนภาพ 4.1 มูลค่าการค้าระหว่างลาวและญี่ปุ่น ในช่วงปี ค.ศ. 2000-2008



ที่มา: Ministry of Industry and Commerce, 2009 อ้างใน Syviengxay Oraboune, “Lao PDR and its Development Partners in East Asia (China and Japan),” in Mitsuhiro Kagami (ed.), *A China-Japan Comparison of Economic Relationships with the Mekong River Basin Countries*, p. 247.

จากนโยบาย ODA ของญี่ปุ่นและนโยบายด้านการค้าและการลงทุนของญี่ปุ่นในลาว จะเห็นได้ว่า แม้โครงการ ODA จะเริ่มจากวัตถุประสงค์ในเงื่อนไขของ “ความมั่นคงรอบด้าน” (comprehensive security) ซึ่งเป็นการบูรณาการทั้งการป้องกันประเทศ เศรษฐกิจ นโยบายสาธารณะที่มีเป้าหมายเพื่อความมั่นคงมุขย์ และการจัดสวัสดิการ แต่ทัศนะของการให้ความช่วยเหลือดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่ญี่ปุ่นได้รับ ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางการค้า และการได้ดุลการค้า (trade surplus) จากประเทศผู้รับความช่วยเหลือจากญี่ปุ่น¹⁶ ฉะนั้น ญี่ปุ่นจึงจะยังคงให้ความช่วยเหลือประเทศต่างๆ เพื่อสร้างสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศต่อไป ด้วยเหตุที่ว่า ญี่ปุ่นจะยังได้ประโยชน์จากการให้ความช่วยเหลือดังกล่าว

¹⁵ Syviengxay Oraboune, “Lao PDR and its Development Partners in East Asia (China and Japan),” in Mitsuhiro Kagami (ed.), *A China-Japan Comparison of Economic Relationships with the Mekong River Basin Countries*, p. 247, [online], (2009), Available from: <http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Brc/01.html> [10 December 2011].

¹⁶ Mike M. Mochizuki, “Japan’s Changing International Role,” in *Japan in International Politics: the Foreign Policies of an Adaptive State*, p. 4.

แนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและลาว

ญี่ปุ่นยังคงให้ความสำคัญกับลาว ซึ่งเป็นประเทศที่อยู่ในกลุ่มประเทศลุ่มน้ำโขง และคาดหวังในการที่จะสนับสนุนให้ลาวมีความมั่นคงและมั่งคั่งในภูมิภาค และเน้นความเป็นหุ้นส่วนที่เข้มแข็ง (Comprehensive Partnership) ต่อไป ความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ ญี่ปุ่นยังคงให้การสนับสนุนลาว เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาสหสวรรษ (the Millennium Development Goals) และก้าวข้ามการเป็นประเทศด้อยพัฒนา โดยญี่ปุ่นจะให้ความช่วยเหลือใน 4 ภาคส่วนหลักๆ คือ โครงสร้างพื้นฐาน การเกษตร การศึกษา และสุขภาพ ทั้งนี้ ญี่ปุ่นเห็นว่าจะเน้นที่การสร้างความเข้มแข็งให้ลาวโดยการเป็นจุดเชื่อมโยงในภูมิภาคนี้ รวมถึงแผนการที่ญี่ปุ่นจะช่วยขยายสนามบินนานาชาติเวียงจันทน์ (Vientiane International Airport) นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังเสนอว่าต้องการพัฒนาลาวผ่านการลงทุนภาครัฐ อาทิ การทำเหมือง พลังงาน ไฟฟ้า การเกษตรและอุตสาหกรรม ซึ่งลาวมีศักยภาพในการพัฒนาอยู่แล้ว ประกอบกับสามารถใช้ประโยชน์จาก ODA จากญี่ปุ่นได้ ไม่เพียงเท่านั้น ญี่ปุ่นยังพยายามส่งเสริมภาคการท่องเที่ยวและการแลกเปลี่ยน วัฒนธรรมเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกันยิ่งๆ ขึ้นไปด้วย¹⁷

¹⁷ Ministry of Foreign Affairs of Japan, *Japan-Laos Prime Ministers' Meeting (Outline)* [online], 2012, Available from: http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/laos/meeting1203_pm.html [2012, July 16].

บทที่ 5

บทสรุป

ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทของญี่ปุ่นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955-2009 โดยจะเป็นการอธิบายถึงข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย การอธิบายถึงข้อสรุปในการทดสอบสมมติฐานของงานวิจัย การอภิปรายผลการศึกษาโดยการพิจารณาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 และส่วนท้ายเป็นการนำเสนอข้อเสนอแนะของงานวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ข้อสรุปในการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นที่มีต่อลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009

จากการศึกษาพบว่า หากพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและลาวในช่วงปลายทศวรรษที่ 1970 ถึงปลายทศวรรษที่ 1980 พบว่า สถานการณ์ภายในประเทศของลาวมีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ กล่าวคือ ในเดือน ธันวาคม ค.ศ. 1975 ฝ่ายขวาบุนการปເທດລາວ ໄດ້ປະກາດປະເປົມແປງກອງພົບປະເຈນຂອງລາວໃຫ້ເປັນສາທາລະນະປະຊາຊົນລາວ (ສປປລ.) ກາຍໄດ້ການປະກອງຂອງພຣຄປະຊາຊົນປະວິວິດລາວ ອີ່ວ່າ ພຣຄຄມມິວິນິສຕໍ່ລາວ ທຳໄໝຄວາມສັນພັນຂອງญี่ປຸນແລະລາວໄນ້ໄດ້ມີຄວາມຕົບທັນໂດຍເຂົາຫາວຽກທັງໝົດ ຫຼື ພຣຄຄມມິວິນິສຕໍ່ລາວ ທຳໄໝຄວາມສັນພັນຂອງญี่ປຸນແລະລາວໄນ້ໄດ້ມີຄວາມຕົບທັນໂດຍເຂົາຫາວຽກທັງໝົດ ທັນນີ້ພະບັນຫາກາຍໃນຂອງລາວແລະລາວກົມໄດ້ເປັນສາມາຊົກອາເຊີຍໃນຂະນັ້ນ ອຍ່າງໄຮ້ດີ ໃນເດືອນພຸດຍິການ ປີ ค.ศ. 1989 ນາຍກັນຕົມຕົມຕົມ ພມວິຫານກີໄດ້ເດີນທາງໄປເຢືອນญี่ປຸນຍ່າງເປັນທາງການ ແຕ່ຍັງມີມີຄວາມຮ່ວມມືທາງດ້ານເเศรษฐกິຈທີ່ເປັນຮູບປັບປຸງແຕ່ຍ່າງໃດ

ในระยะต่อมาจนถึงปัจจุบันความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นและลาว มี 2 รูปแบบ ຄື່ອ ຜ່ານຄວາມຮ່ວມມືແບບພහຸກາຕີ (multilateral cooperation) ແລະແບບທວິກາຕີ (bilateral cooperation)

ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นและลาวในรูปแบบພහຸກາຕີທີ່ສຳຄັນ ຄື່ອ ຄວາມຮ່ວມມືໃນกรอบขององค์การເພື່ອການພັດທະນາຂອງອົງການຮ່ວມມືປະເທດ (UNDP-Japan's Comprehensive Development and Indochina) ຊຶ່ງເປັນໂຄງການທີ່ຕ້ອງການຊ່ວຍເຫຼືອດ້ານການພັດທະນາເเศรษฐกິຈແລະສັງຄນຂອງກັນພູ້າ ລາວ ແລະເວີຍດານໃຫ້ສາມາຄປ່ຽນໂຄງຮ່າງທາງເเศรษฐກິຈຈາກຮະບບສັງຄນນິຍມໄປສູ່ຮະບບເเศรษฐກິຈທຸນນິຍມທີ່ໃຊ້ກລາໄກຕລາດໄດ້ຈ່າຍເຂົ້າໂດຍການເນັ້ນໂຍບາຍການປະວິວິດໂຄງຮ່າງເเศรษฐກິຈ ການພັດທະນາການເອກະພາບ ການບໍລິຫານສະພາພວດລ້ວມແລະທັງພາກຮຽມຫາຕີ ແລະການລົງທຸນແລະການປ່ຽນຕົວທາງດ້ານໂຍບາຍສັງຄນ ຮ່ວມກັນກັບປະເທດໄທ ແລະໜ່ວຍງານຂອງອົງການສະພາບຫາຕີຕ່າງໆ ທີ່ມີແຜນພັດທະນາເเศรษฐກິຈໃນກຸມົມການນີ້ຍຸ່ງແລ້ວ ເຊັ່ນ UNDP ESCAP ແລະ ADB ແລະ

ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นและลาวภายใต้กรอบความร่วมมือ Mekong-Japan ซึ่งญี่ปุ่นมีวัตถุประสงค์หลักของความร่วมมือนี้คือ เพื่อลดช่องว่างทางเศรษฐกิจและการพัฒนาระหว่างประเทศอาเซียนเดิมและประเทศไทยอาเซียนใหม่ (หรือ กลุ่มประเทศ CLMV) ภายในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้กับอาเซียนซึ่งจะนำไปสู่การมีสันติภาพ เสถียรภาพ และความเจริญรุ่งเรืองของทวีปเอเชียต่อไป โดยผ่านการให้ความช่วยเหลือของญี่ปุ่น ใน 4 ประเทศลุ่มน้ำโขง คือ กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม (CLMV)

ประการต่อมาคือ ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นและลาวในรูปแบบทวิภาคี กล่าวคือ นับตั้งแต่มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันในปี ค.ศ. 1955 นั้น ญี่ปุ่นและลาวได้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ดังที่ปรากฏในแถลงการณ์ร่วม “หุ้นส่วนที่ครอบคลุมและเข้มแข็งเพื่อนำไปสู่มิตรภาพและความมั่งคั่งในภูมิภาค” (Strengthening Comprehensive Partnership toward Enduring Friendship and Regional Prosperity) ซึ่งญี่ปุ่นและลาวต่างมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันตลอดมา ทำให้ทั้งสองประเทศ มีข้อตกลงสองประการล่าสุดในการประชุม ปี ค.ศ. 2010 ประการแรก ทั้งสองประเทศจะยังคงความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งและความไว้วางใจซึ่งกันและกันที่ยawnan กว่าห้าครั้งนี้ไว อีกทั้งทั้งสองฝ่ายต่างมุ่งหวังและเต็มใจที่ร่วมมือกันเพื่อที่จะก้าวไปข้างหน้าบนความสัมพันธ์ในลักษณะที่เรียกว่า “หุ้นส่วนที่ครอบคลุมและเข้มแข็งเพื่อนำไปสู่มิตรภาพและความมั่งคั่งในภูมิภาค” และประการที่สอง การช่วยเหลือของญี่ปุ่นต่อลາวประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม จะนั้น ญี่ปุ่นมีความประสงค์ที่จะเพิ่มการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ต่อลາว เพื่อสนับสนุนความพยายามของลาวในการที่จะพัฒนาประเทศ ทางด้านลาวเองก็รู้สึกขอบคุณเป็นอย่างมากต่อการให้ความช่วยเหลือของญี่ปุ่นที่จะมีเพิ่มขึ้น และตั้งใจจะนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศให้เกิดทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

2. เพื่อศึกษาบทบาทของญี่ปุ่นที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจในลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 ผ่านการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ของญี่ปุ่น

อาจกล่าวได้ว่าญี่ปุ่นเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือลาวแบบทวิภาคี (Bilateral assistance) โดยอยู่ลำดับที่หนึ่งมาอย่างต่อเนื่อง และนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 ญี่ปุ่นก็กลายเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือภาระใหญ่ที่สุดเมื่อเทียบกับผู้บริจากทุกราย ทั้งที่ระดับรัฐบาลของประเทศไทย และองค์กรระหว่างประเทศ สัดส่วนของญี่ปุ่นคิดเป็น 30% ของความช่วยเหลือ หรือ ODA ทั้งหมดที่ลาวได้รับ แม้ว่าในช่วงของการเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินในอาเซียน หรือวิกฤตการณ์ดัมยำกุ้งทำให้ผู้บริจากหลายรายลดจำนวนปริมาณความช่วยเหลือลง แต่ญี่ปุ่นกลับเพิ่มความช่วยเหลือในระดับที่สูงขึ้น คิดเป็น 45% ของความช่วยเหลือทั้งหมดในปี ค.ศ. 1999 และหลังจากนั้น ODA ของญี่ปุ่นที่มีต่อลາวก็อยู่ในระดับที่คงที่ คือ สูงกว่า 30% ของความช่วยเหลือทั้งหมดที่ลาวได้รับมาโดยตลอด¹

¹ The Ministry of Foreign Affairs (Third party evaluation), *Country Assistance Evaluation of Laos: Summary* [online], 2004, Available from: <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/evaluation/year/index.html> [2011, November 16].

การให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ของญี่ปุ่นที่ให้กับลาว มีบทบาทที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง (a very significant role) ต่อการพัฒนาลาว หากพิจารณาเฉพาะการให้ความช่วยเหลือแบบทวิภาคีแล้ว พบว่า ODA ของญี่ปุ่นที่ให้กับลาว คิดเป็นประมาณครึ่งหนึ่งของจำนวน ODA ที่ลาวได้รับทั้งหมดในรูปแบบทวิภาคี และนับตั้งแต่ลาวเปิดเสรีทางด้านเศรษฐกิจ ญี่ปุ่นยังคงเป็นผู้บริจาครายใหญ่ที่สุดในการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาลาว ความช่วยเหลือดังกล่าวครอบคลุมภาคส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการขนส่ง สาธารณสุข การพัฒนาสังคม การเกษตร การป่าไม้ การชลประทาน การพัฒนาพื้นที่ชนบท การพัฒนาการศึกษาและทรัพยากรม努ษย์ รวมถึงพลังงาน หากพิจารณาจากจำนวนเงินงบประมาณและความสำคัญของโครงการที่ญี่ปุ่นให้กับลาวแล้ว พบว่า ญี่ปุ่นให้การสนับสนุนอยู่ใน 3 ประเด็นหลัก คือ การก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน อาทิ ถนน และสะพาน การพัฒนาทรัพยากรม努ษย์ โดยเฉพาะทางด้านการศึกษา และการลงทุนในโครงการผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังงานน้ำ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าญี่ปุ่นเป็นรัฐที่สามารถปรับตัวได้ด้วยแนวโน้มนโยบายที่เป็นเสรีนิยมมากขึ้น กล่าวคือ แนวคิดเสรีนิยมได้กลยุทธ์เป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น เพื่อส่งเสริมความมั่นคงมุษย์และความร่วมมือระหว่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การที่ญี่ปุ่นให้ ODA เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของลาวนั้น มีใช้เพียงลาวที่ได้รับประโยชน์ เพราะหากพิจารณาถึงค่าการค้าและการลงทุนระหว่างญี่ปุ่นและลาวแล้วพบว่า ญี่ปุ่นได้ดูแลการค้าจากลาวและมีแนวโน้มมูลค่าการลงทุนในลาวที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินนโยบายช่วยเหลือต่างประเทศของญี่ปุ่นนั้นอยู่บนฐานคิดผลประโยชน์แห่งชาติภายใต้กรอบแนวคิดเสรีนิยม ด้วยเช่นกัน

การอภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่อง บทบาทของญี่ปุ่นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955-2009 พบว่า ผลสรุปในบางส่วนมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของไมตรี อินทร์ประสิทธิ์² ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทใหม่ของญี่ปุ่นในการพัฒนาทรัพยากรม努ชย์ในเขตอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ที่ระบุว่า ก่อนเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 บทบาทของญี่ปุ่นในการพัฒนาทรัพยากรม努ชย์ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะในประเทศสาธารณรัฐประชาชนอิปไตยประชาชนลาวและสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา เน้นการให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมีลักษณะของการให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือเป็นแบบผู้ให้ (Donor) และผู้รับ (Recipient) โดย ผู้ให้เป็นผู้กำหนดรูปแบบและสถานภาพของการให้ความช่วยเหลือในด้านของบทบาทใหม่ของญี่ปุ่นที่พบรากโครงการต่างๆ ที่เลือกศึกษาพบว่า มีการให้ความสำคัญกับโครงการทางด้านการศึกษา ในระยะยาว โครงการบูรณาการทางด้านการศึกษากับด้านอื่น เช่น โครงการด้านการศึกษากับสุขวิทยา และโครงการด้านการศึกษากับวัฒนธรรม มีการสำรวจความต้องการของผู้รับความช่วยเหลือ มีการกำหนดโครงการตามความต้องการและความจำเป็นของท้องถิ่น เนื่องจากผลการศึกษาของงานวิจัยชี้นี้พบว่า รัฐบาลญี่ปุ่นเน้นให้การสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรม努ชย์ โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา ลักษณะการทำงานในโครงการ ODA ของญี่ปุ่น เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่นและเจ้าหน้าที่จาก NGOs ของญี่ปุ่น ทำให้โครงการต่างๆ ตอบสนองต่อชุมชนท้องถิ่นในประเทศกำลังพัฒนาที่ญี่ปุ่นเข้าไปให้ความช่วยเหลือ

ข้อเสนอแนะของงานวิจัย

1. เนื่องจากงานวิจัยในโครงการนี้มีงบประมาณจำกัด ฉะนั้น ถ้าสามารถลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึก และทำการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการที่ญี่ปุ่นได้ให้ความช่วยเหลือลาว จะทำให้งานมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
2. งานวิจัยต่อไปเสนอว่าควรจะทำการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทที่เพิ่มขึ้นของจีนในลาวและนัยต่ออนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงในอนาคตอันใกล้นี้

² ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, รายงานเบื้องต้นโครงการบทบาทใหม่ของญี่ปุ่นในการพัฒนาทรัพยากรม努ชย์ในเขตอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548).

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กระทรวงการต่างประเทศ. ความร่วมมือประเทศไทยกับญี่ปุ่น (*Mekong-Japan Cooperation*)

[online]. (2012). Available from:

[http://www.mfa.go.th/business/th/cooperation/245/16214-ความร่วมมือประเทศไทยกับญี่ปุ่น-\(Mekong-Japa.html](http://www.mfa.go.th/business/th/cooperation/245/16214-ความร่วมมือประเทศไทยกับญี่ปุ่น-(Mekong-Japa.html) [2012, July 18].

กรุงเทพธุรกิจ. ญี่ปุ่นพร้อมเข้ามายึดหุบเขาในกลุ่มน้ำโขง [online]. 2010. Available from:

<http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/politics/politics/20091107/85315/ญี่ปุ่นพร้อมเข้ามายึดหุบเขาในกลุ่มน้ำโขง.html> [2010, January 10].

ไชยวัฒน์ ค้ำชู. นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น : ความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : สถาบัน

เอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. รายงานเบื้องต้นโครงการบทบาทใหม่ของญี่ปุ่นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ใน

เขตอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548.

วรรณภรณ์ สวัสดิมคง. บทบาทของญี่ปุ่นในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ศึกษากรณีอาเซียน ปี ค.ศ.

1969 – 1980. สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการระหว่างประเทศและการทูต คณะ
รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.

ศรีสุพรรณ อุดมประเสริฐ. การปฏิรูปเศรษฐกิจในสาธารณรัฐประชาชนอิหร่าน. วิทยานิพนธ์

ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

ศิริพร วัชવัลคุ. ญี่ปุ่น : ประเทศที่กำลังเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย,

2549.

ศุภวัฒย์ น้อยประศรี. นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นกับปัญหาทางการเมืองในพม่า: กรณีศึกษาการกัก

บริเวณทางตอนใต้ ชูจี. ภาคนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการระหว่างประเทศและการทูต คณะ
รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.

สมใจ ตะเกาพงษ์. ญี่ปุ่นกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : การขยายบทบาททางการเมืองเพื่อรักษา

ผลประโยชน์ทางความมั่นคงในศตวรรษ 1970 – 1990. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชา
การระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

สุรชัย ศิริไกร. การเมือง เศรษฐกิจและการต่างประเทศของลาวหลังวิกฤตเศรษฐกิจ. ใน สีดา สอนศรี (บรรณาธิการ). เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : การเมือง เศรษฐกิจและการต่างประเทศหลังวิกฤตเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2540-2550). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

สุรชัย ศิริไกร. การพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองลาว. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

สุวิทย์ รีราศวัต. ประวัติศาสตร์ลาว 1779 – 1975. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2543.

อรัญญา ศิริผล และ สุนันทา แย้มทักษิณ. คนดีน้อยพระลอกใหม่ในลุ่มน้ำโขง [online]. 2012. Available from: http://pr.trf.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=1027:-asean-insight--&catid=76:asean-insight-&Itemid=100 [2012, July 16].

ภาษาอังกฤษ

Catharin Dalpino. The Role of Human Rights: the Case of Burma. in Thomas U. Berger, Mike M. Mochizuki and Jitsuo Tsuchiyama (eds.). *Japan in International Politics: the Foreign Policies of an Adaptive State*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner, 2007.

Embassy of Japan in the Lao PDR. *Japan's ODA to Laos* [online]. 2012. Available from: http://www.la.emb-japan.go.jp/japans_oda_to_laos/ [2012, July 15].

Embassy of Japan in the Lao PDR. *Relations between Japan and the Lao PDR* [online]. (n.d.). Available from: http://www.la.emb-japan.go.jp/japan_laos_relations.html [2012, July 15].

Fumitaka Furuoka. *The Role of Non-Governmental Organisations (NGOs) in Japan's Foreign Aid Policy* [online]. 2008. Available from: http://mpra.ub.uni-muenchen.de/7418/1/MPRA_paper_7418.pdf [2012 15 July 2012].

Government of Japan. *Country Assistance Program for Lao PDR* [online]. (2006). Available from: http://www.mofa.go.jp/Mofaj/gaiko/oda/seisaku/enjyo/pdfs/e_laos0609.pdf [2010, January 10].

Asian Development Bank. <http://www.adb.org/Documents/Books/ADO/2009/LAO.pdf> [2010, January 10].

Japan International Cooperation Agency. *Activities in Laos* [online]. (n.d.). Available from: <http://www.jica.go.jp/Laos/english/activities/activity.html> [2011, November 20].

Mike M. Mochizuki. Japan's Changing International Role. In Thomas U. Berger, Mike M. Mochizuki and Jitsuo Tsuchiyama (eds.). *Japan in International Politics: the Foreign Policies of an Adaptive State*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner, 2007.

Ministry of Foreign Affairs of Japan. *Japan-Laos Prime Ministers' Meeting (Outline)* [online]. 2012. Available from: http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/laos/meeting1203_pm.html [2012, July 16].

Ministry of Foreign Affairs of Japan. *Joint Statement : Strengthening Comprehensive Partnership toward Enduring Friendship and Regional Prosperity* [online]. (n.d.). <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/laos/joint1003.html> [2012, July 15].

Ministry of Foreign Affairs of Japan. *Outline of Japan-Laos Investment Agreement* [online]. (n.d.). Available from: <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/laos/agree0801.html> [2012, July 15].

Minoru Makishima and Mitsunori Yokoyama. Japan's ODA to Mekong River Basin Countries. In Mitsuhiro Kagami (ed.). *A China-Japan Comparison of Economic Relationships with the Mekong River Basin Countries* [online]. 2009. Available from: <http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Brc/01.html> [2012, July 15].

Non-Governmental Organizations Cooperation Division, Ministry of Foreign Affairs International
Cooperation Bureau. *International cooperation and NGOs: partnership between the Ministry of Foreign Affairs and Japanese NGOs* [online]. (2007). Available from: <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/category/ngo/partnership/english.pdf> [2012, July 15].

Siriporn Wajjwalku, *Rethink: Japan in the Mekong Region* [online]. (2006). Available from: <http://www.mssrc.la.ubu.ac.th/2006/page/main.html> [2009, November 24].

Syviengxay Oraboune. Lao PDR and its Development Partners in East Asia (China and Japan). In Mitsuhiro Kagami (ed.). *A China-Japan Comparison of Economic Relationships with the Mekong River Basin Countries* [online]. 2009. Available from: <http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Brc/01.html> [2011, December 10].

The Ministry of Foreign Affairs (Third party evaluation). *Country Assistance Evaluation of Laos: Summary* [online]. 2004. Available from: <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/evaluation/year/index.html> [2011, November 16].

Thomas U. Berger. The Pragmatic Liberalism of an Adaptive State. In Thomas U. Berger, Mike M. Mochizuki and Jitsuo Tsuchiyama (eds.). *Japan in International Politics: the Foreign Policies of an Adaptive State*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner, 2007.

Viliam Phraxayavong. *History of Aid to Laos: Motivations and Impacts*. Chiang Mai: Mekong Press, 2009.

ภาคผนวก

1. ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์และกิจกรรมที่ดำเนินการ

กิจกรรมที่ดำเนินการ	วัตถุประสงค์ที่ต้องการบรรลุ	ผลลัพธ์ที่ได้รับ
1. การเตรียมงานวิจัย/ ทบทวน ศึกษาเอกสาร	การศึกษานโยบายต่างประเทศ ญี่ปุ่นที่มีต่อลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 รวมถึงบทบาทของ ญี่ปุ่นที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนา เศรษฐกิจในลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 ผ่านการให้ความ ช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็น ทางการ (ODA) ของญี่ปุ่น	การเรียนเรียงที่มาและความสำคัญ ของนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นที่มี ต่อลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 และข้อสังเกตเกี่ยวกับ บทบาทของญี่ปุ่นที่มีอิทธิพลต่อ การพัฒนาเศรษฐกิจในลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 ผ่านการให้ความช่วยเหลือเพื่อการ พัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ของญี่ปุ่น ซึ่งปรากฏในบทที่ 1
2. กำหนดแผนการ/ วิธีการ ดำเนินงานวิจัย	กำหนดแนวทางในการดำเนินการ วิจัย ระยะเวลาในการเดินทางเก็บ ข้อมูล	แผนการดำเนินโครงการวิจัย และ เอกสารที่เกี่ยวข้อง
3. ดำเนินงานวิจัย/ เก็บข้อมูล	รวบรวม คัดกรองข้อมูล จาก แหล่งข้อมูลต่างๆ ที่พบ เพื่อให้ได้ ข้อมูลและกรอบแนวคิดที่ ครอบคลุมและสามารถทำความ เข้าใจถึงนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น ที่มีต่อลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 และบทบาทของญี่ปุ่นที่มี อิทธิพลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจใน ลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 ผ่านการให้ความช่วยเหลือ เพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ของญี่ปุ่น	1. การเรียบเรียงและวิเคราะห์การ ดำเนินนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นที่ มีต่อลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 ใน 3 ช่วง (คือ 1) ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นต่อลาว ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง (2) ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นต่อลาวหลัง สงครามโลกครั้งที่สอง และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับลาว ในยุคปัจจุบัน ซึ่งปรากฏในบทที่ 2 2. การเรียบเรียงการให้ความ ช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็น ทางการ (ODA) ของญี่ปุ่นต่อลาว ในช่วง ค.ศ. 1955-2009 ซึ่ง ปรากฏในบทที่ 3
4. การวิเคราะห์	การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล เฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ นโยบาย ODA ของญี่ปุ่นที่มีต่อ ลาว และนโยบายต่างประเทศ	การค้นพบลักษณะความเป็น พหุนิยมของญี่ปุ่นกับบทบาท NGOs ในโครงการ ODA ของ ญี่ปุ่น รวมถึง ผลกระทบ

กิจกรรมที่ ๕	ผลลัพธ์ของการดำเนินการ	ผลที่ได้รับมาจากการดำเนินการ
	ญี่ปุ่นต่อลาวกับการเป็นรัฐที่ปรับตัวแบบเสรีนิยม	แห่งชาติภายใต้กรอบแนวคิดแบบเสรีนิยมของญี่ปุ่นกับการดำเนินนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุนของญี่ปุ่นในลาว ในบทที่ 4 และบทที่ 5
5. จัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์	รวบรวมข้อมูลเพื่อจัดทำร่างรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์แก่ผู้ให้ทุน	รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

2. รายงานการเงิน

รายการ	จำนวนเงิน (บาท)
ค่าตอบแทนนักวิจัย	0 (เบิกไม่ได้เนื่องจากส่งงานวิจัยเกินระยะเวลาที่กำหนด)
- ค่าเดินทางไปปฏิบัติงานนอกสถานที่ เก็บข้อมูลเอกสารที่จังหวัดกรุงเทพฯ ประมาณ 5 ครั้ง * ไป-กลับ 2 เที่ยว * 720 บาท	7,200
- ค่าเบี้ยเลี้ยง 210 บาท * 5 ครั้ง	1,050
- ค่าจ้างทำรูปเล่มรายงานการวิจัย	500
ค่าถ่ายเอกสารสำหรับตีพิมพ์	
- ค่าถ่ายเอกสารสำหรับตีพิมพ์	20,250
- ค่าซื้อหนังสือ	7,000

Proceedings UBRC 7th

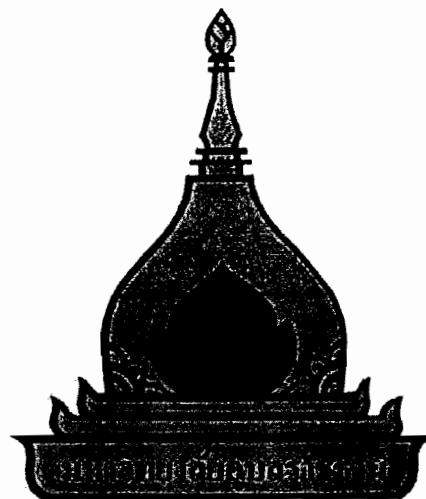
เอกสารสืบเนื่องจากการประชุม

ผลงานนำเสนอแบบบรรยาย

“การพัฒนาท้องถิ่นสู่ภูมิภาคอาเซียน : การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต”
(Local Development toward ASEAN : Research for Quality of Life)

25-26 ตุลาคม 2526

อาคารเฉลิมพระเกียรติ 7 รอบ พระชนมพรรษา มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
จังหวัดอุบลราชธานี



ประชุมวิชาการ มอบ. วิจัย ครั้งที่ 7

25 – 26 กรกฎาคม 2556

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

กำหนดการประชุมวิชาการ มอน.วิจัย ครั้งที่ 7

วันที่ 25-26 กุมภาพันธ์ 2556

ณ อาคารเฉลิมพระเกียรติ 7 รอบ พะนวนพรมราชฯ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

วันพุธที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2556

08.30-09.00 น. ลงทะเบียน

09.00-09.30 น. กล่าวรายงาน โดย ผศ.ดร.อินทิรา ชาธีร์ รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและนวัตกรรม
กล่าวเปิดโดย รศ.ดร.นงนิทธิ์ ธีระวัฒนสุข อธิการบดีมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

09.30-10.00 น. พิธีมอบรางวัลผลงานวิจัยดีเด่น

10.00-12.00น. เสวนา “การพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน”
โดย นายชวัลิต องควนิช ที่ปรึกษาหอการค้า จังหวัดอุบลราชธานี
ผู้บริหารมหาวิทยาลัยจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ผู้บริหารมหาวิทยาลัยพระตะบอง สาธารณชาจักรกัมพูชา

ผู้ดำเนินรายการ: นายนพภา พันธุ์เพ็ง

12.00-13.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน

13.00-14.30 น. นำเสนอผลงานวิจัย

ห้องที่ 1 สุขภาพและสิ่งแวดล้อม

ห้องที่ 2 พลังงาน และวัสดุศาสตร์

ห้องที่ 3 อาหารและการเกษตร

ห้องที่ 4 สังคมและวัฒนธรรม

ห้องที่ 5 การจัดการบูรณาการงานวิจัยร่วมกับการเรียนการสอน

เพื่อรับใช้สังคม ชุมชน ห้องถัด สร้างพัฒนาพื้นที่

ห้องที่ 6 วัฒนธรรมความปลดภัยบนห้องถนน

14.30-14.45 น. พักรับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่ม

14.45-16.30 น. นำเสนอผลงานวิจัย

ห้องที่ 1 สุขภาพและสิ่งแวดล้อม

ห้องที่ 2 วัสดุศาสตร์

ห้องที่ 3 อาหารและการเกษตร

ห้องที่ 4 สังคมและวัฒนธรรม

ห้องที่ 5 แลกเปลี่ยนประสบการณ์การบูรณาการงานวิจัยกับ
การเรียนการสอน

ห้องที่ 6 การรับมือภัยพิบัติและจัดการภัยสุขภาวะ

วันศุกร์ที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ.2556

09.00-09.30 น. ลงทะเบียน

09.30-11.30 น. เสวนา “บทบาทของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในมุมมองของผู้กำหนดนโยบาย”

โดย นายอัษฎา ภักดี เอกอัครราชทูต สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงพนมเปญ
ราชอาณาจักรกัมพูชา

นายแพทย์จาตุรงค์ เพ็งรพัฒน์ ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการติดตามการบริหาร
งบประมาณ สถาบันราชภัฏราษฎร์

ดร.ศุภชัย ศรีหล้า สมาชิกสถาบันราชภัฏราษฎร์ จังหวัดอุบลราชธานี

ผู้ดำเนินรายการ : ผศ.ดร.อินธิรา ชาเยียร์ รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและนวัตกรรม

11.30-12.00 น. พิธีมอบรางวัลผลงานวิจัยดีเด่นและโปสเทอร์ดีเด่น

12.00-13.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน

13.00-16.35 น. นำเสนอผลงานวิจัย (พักรับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่ม 14.30-14.45 น.)

ห้องที่ 1 เศรษฐศาสตร์

ห้องที่ 2 การศึกษา

ห้องที่ 3 ภาษา

ห้องที่ 4 เทคโนโลยีและอุตสาหกรรม

ห้องที่ 5 การประเมินผลงานวิจัยรับใช้สังคมเพื่อเสนอขอตัวแทนทาง
วิชาการ

งานกิจกรรม

10.00- 12.00 น. งานเสวนา “การนำมติสมัชชาสุขภาพว่าด้วยเรื่องยาสูบลงปฏิบัติการใน
พื้นที่ 7 จังหวัดภาคอีสาน”

ผู้ทรงคุณวุฒิ : รศ.ดร.อนันต์ ไชยกรวัฒนา คณะเภสัชศาสตร์

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

นางวนันทนีย์ ทองหนุน โรงพยาบาลสรรพสิทธิ
ประสังค์

ผู้ดำเนินรายการ: นางสาวปุณิกา วงศ์อุดร สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย

สารบัญ

	หน้า
● สารจากรองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและนวัตกรรม	i
● กำหนดการประชุมวิชาการ มอบ.วิจัย ครั้งที่ 7	iii
● ความรู้และพฤติกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออกของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนในเขตพื้นที่ตำบลขวางใหญ่ อำเภอศีรชภูมิ จังหวัดศรีสะเกษ มนตรี สาระรักษ์ วิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	1
● การศึกษาการนำไปใช้ภูมิปัญญาเพื่อการคุ้มครองและลดลงในผู้ป่วยเบาหวาน สุรีย์ ธรรมภิวัตร คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	13
● ความทุกของโรคซึมเศร้าในผู้หญิงที่สามีดื่มเครื่องดื่มที่ผสมแอลกอฮอล์ จังหวัด อุบลราชธานี สมจิตต์ สุประสงค์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	25
● พฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่มีภาวะไนโตรเจนต่อต้านต่ำกว่าเกณฑ์ ใน มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี พัฒนา วงศารุ่ม วิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	36
● ปัจจัยที่มีผลกระทำต่ออาการทางระบบทางเดินหายใจของพนักงานกลุ่มอาชีพหัตถกรรม ครัวเรือนที่เกี่ยวกับไม้ กรณีศึกษา : บ้านนาคำ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี นิภาพร คำหลอม คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	46
● พฤติกรรมการป้องกันอันตรายและผลกระทบทางด้านสุขภาพของชาวนาผู้ใช้สารเคมีใน การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ตำบลตะดอบ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ นิยม จันทร์วนล วิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	56
● การบำบัดไขมันและลดค่าปีโอดีโนในน้ำเสียสังเคราะห์ที่ป่นเปื้อนไขมันด้วยเซลล์ร่องรูปด้วย อัลจิเนต กรรณิการ์ บุตรสรวง คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	64
● การกำจัดสีข้อมะไธที่ใช้ในอุตสาหกรรมสิ่งทอตัวกลุ่มเบคทีเรียตึงรูป ดาริกา เพิ่มพร คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	74
● การบำบัดน้ำได้ดันสังเคราะห์ที่ป่นเปื้อนสารประกอบอาร์บิโนคดี้ดังปฏิกรณ์ใบโอฟิล์ม พิทยา วนะชันธ์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	82
● การประเมินค่าไฟฟ้ารายเดือน โดยใช้เทคนิคโครงข่ายประสาทเทียม จักรกฤษ เหล่าสาย คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี	90
● การผลิตใบโอดีเซลสำหรับกำลังการผลิตขนาดเล็กโดยใช้ตัวเร่งปฏิกิริยาไวรอนเคลเซี่ยน อุ่นไชเด็ร์แบบก้อนแข็ง วชิราพร เพ็งครี คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	99

สารบัญ

หน้า

● ผลของขั้นกระบวนการเจงแสงต่อประสิทธิภาพของเซลล์แสงอาทิตย์ชนิดสีย้อมไว้แสง นิการัตน์ ทือทิศ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	105
● การปรับปรุงคุณสมบัติของเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงเครือ จังหวัดสกลนคร ณัตติกิจ ชาหรัตน์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	112
● การพัฒนาสมบัติทางกายภาพของยางธรรมชาติโดยใช้ถ่านดำเนินการเพาผักตบชวา สมพงษ์ พิริยาณน์ คณะวิศวกรรมศาสตร์และสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญญี	120
● ประสิทธิภาพการยับยั้งเชื้อแบคทีเรียและสมบัติเชิงกลของวัสดุโพลิโพรพิลีนที่ผสมสารยับยั้ง เชื้อจุลทรรศน์ชนิด HPQM และผลกระทบของการบ่มเร่งการเสื่อมสภาพด้วยรังสียูวี อริยา ศรีบุตร คณะพัฒนาสิ่งแวดล้อมและวัสดุ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี	126
● จนผลศาสตร์ของการคุณชั้บโลหะcopเปอร์ (II) โดยไฮโดรเจลโครงร่างตาข่ายแบบ กึ่งสอดไห้วางของ Poly (Acrylamide-co-2-Hydroxyethyl Methacrylate) /Poly (Vinyl Alcohol) วรุณี ดาวนันต์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	135
● สมบัติเชิงกลและความสามารถในการยับยั้งเชื้อแบคทีเรียของสารเอชพีคิวเอ็น ในวัสดุเชิง ประกลบยางธรรมชาติที่มีสารตัวเติมเสริมแรงเข้มข่าม่าคำ ชิตสุปรีย์ กษาอิการถุ คณะพัฒนาสิ่งแวดล้อมและวัสดุ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี	145
● การพัฒนาวัสดุเหลือทิ้งจากโรงงานน้ำดื่มเพื่อผลิตแท่งเพาะชำกล้าไม้ ธุรีรา สุนทรารักษ์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี	153
● การทดสอบสายพันธุ์เมืองเข็อเทศสีดาด้านทานทานต่อโรคใบหลังเหลืองมะเข็อเทศในประชากรชั้วที่ 5 บุญส่ง เอกพงษ์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	163
● การออกแบบและสร้างเครื่องอัดอาหารเสริมอัดก้อนสำหรับคนม ณัชช์ โนบี้ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย	171
● ผลของการใช้น้ำมันพีชทดแทนน้ำมันปลาหมึกในอาหารต่อการเจริญเติบโตในปลาดุกอย (<i>Clarias macrocephalus</i> GÜnther, 1864) กนกวรรณ สารลัมค์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	180
● พัฒนาการของเซลล์สีบพันธุ์ในรอบปีของปลาข้าว灵气บริเวณแม่น้ำมูลตอนล่าง จังหวัด อุบลราชธานี อมรรัตน์ รังสิวัฒน์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	188
● การพัฒนาชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สัจจา บรรจงศิริ สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช	197
● ทัศนคติของบุคลากรกรมวิชาการเกษตรที่มีต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ปิยะนันท์ ใจมาลา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	211

สารบัญ

	หน้า
● ชุมชนเวียดนามกับการเกิดเมืองคู่แฝดสองฝั่งโขงไทย-ลาว : เมืองนครพนม-ท่าแขกสมัย古董 นิคม นิตติ ทรัพย์มุต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	227
● ODA ของญี่ปุ่นต่อลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955-2009 : นัยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจลาว ศิริสุชา แสนอิว คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	242
● ประเมินแนวโน้ม : การพัฒนาสู่ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาอำเภอชุม ขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2555 สมศรี ชัยวนิชยา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	252
● การพัฒนาศักยภาพในการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติของชุมชนบ้านช่างหม้อ ต.คำน้ำแขบ อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี อรทัย เลี้ยงจินดาภรณ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	267
● การนำมติสัมชachaสุขภาพแห่งชาติ เรื่อง ยาสูบไปปฏิบัติที่จังหวัดอุบลราชธานี อนอมสักดี บุญสู่ วิทยาลัยกรสารณสุขสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี	280
● หัศคติต่อการนำระบบพานิชย์อิเล็กทรอนิกส์มาเป็นช่องทางการขายสินค้าออนไลน์ในจังหวัด อุบลราชธานี กรณีศึกษา กลุ่มผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้าออนไลน์และพนักงานองค์การบริหาร ส่วนตำบลในจังหวัดอุบลราชธานี ชาญชัย ศุภอรรถกร คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	290
● ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตข้าวสาลีของเกษตรกรกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาป้อ ตำบล ปลาไหล อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร วรวิทย์ ฤกตั้งวัฒนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสกลนคร	301
● การพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความรู้สึกเชิงจำนวนและความรู้สึกเชิงปริภูมิ สำหรับ นักเรียนระดับปฐมวัย อุหารัตน์ ทองอ่อน คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	309
● การพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้ทฤษฎีภูมิพื้นที่โรงเรียนเพื่อส่งเสริมกระบวนการสร้างตัวแบบเชิง คณิตศาสตร์ ประisan มีดภา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	318
● การใช้การแสดงถึงจุดภาคในการทำนาย-การสังเกต-การอธิบาย เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่อง ของแข็ง ของเหลว แก๊ส พชรวรรณ มีหน่องหว้า คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	326
● การใช้กิจกรรมการสืบเสาะแบบเข้มแข็งแนวทางด้วยการทำนาย-การสังเกต-การอธิบายเพื่อ พัฒนาความเข้าใจ เรื่อง พันธะเคมี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปิยธิดา พยัชชา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	337

สารบัญ

หน้า

● ผลการจัดการเรียนรู้แบบ POED ที่ส่งผลต่อความสามารถในการทำงาน สังเกต อธิบาย และ อภิปราย เรื่องสมดุลเคมี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 กัญชพร เครือคำ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	346
● ผลการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค ทำงาน สังเกต อธิบายต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง พันธะไอออนิก ปิยะบุช เรือนเจริญ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	355
● เว็บไซต์จัดการและเผยแพร่สื่อการเรียนรู้ ชุด วันสำคัญทางพุทธศาสนาและพิธีกรรมในท้องถิ่น ชยaphor แก่นสาร คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	366
● อดีตทางเพศในหนังสือเรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศที่ใช้ในมหาวิทยาลัยราชภัฏ อุบลราชธานี อุทธิศา จากรุพพิทย์ จินาพร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	373
● การศึกษาคำที่ปรากว่ามีกัน (Collocation) ในภาษาไทยแนวแข็งชั้น วรรณิกา ยุทธเสรี คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	385
● ผลกระทบของโครงสร้างข้อมูลของประโยชน์ค่ายอักษรภาษาอังกฤษที่ขยายต่อการจำเนื้อหาของ นักศึกษา สาขาวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ฐานิยา ทองไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	396
● การใช้ Process-Genre Approach เพื่อการสอนเขียนแบบ Recount สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ราชมงคลล้านนา วิทยาเขตสุรินทร์ กันทนา ระยับศรี คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	404
● ระบบเตือนภัยน้ำท่วมผ่านระบบส่งข้อความสั้น วรกร วงศ์สายเชื้อ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	414
● การใช้อิมเพรสเซร์ เชิงเส้นตรงจำนวนเต็มแบบใบารีเพื่อแก้ปัญหาการจัดตารางเวลาเรียนเพื่อ ประโยชน์สูงสุด เสกสรรค์ วินധวงศ์กุล คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย	423
● การทดสอบประสิทธิภาพการตรวจจับหลอดเลือดในภาพถ่ายจ่อประสานตา โดยใช้วิธี โลคลอลเอนโนไซร์สโตร์ส ชัยวุฒิ ฤทธิ์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	434
● การสร้างอุปกรณ์ตรวจสอบชิ้นงานปั๊มน้ำขึ้นรูปด้วยแม่พิมพ์โดยใช้เทคโนโลยีสร้างต้นแบบอย่าง รวดเร็ว พัชรัช ภู่ยุจนากุญจน์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ	442
● อิทธิพลตัวแปรการเชื่อมอาร์กโนมิตระหว่างแก๊สคลุ่มที่มีผลต่อความแข็งแรงกระแทกของรองรอยต่อชน เหล็กกล้าไร้สนิม SUS304 และเหล็กกล้าหล่อ SCW410 กลไกร นาโควงศ์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี	455

ODA ของญี่ปุ่นต่อลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955-2009 : นัยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจลาว³⁰ (Japan's ODA to Laos from 1955-2009: Implications on Laos' economic development)

ศิริสุดา แสนอ้วน

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

*E-mail: sirisuda_sanew@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษา บทบาทของญี่ปุ่นในการพัฒนาเศรษฐกิจลาวจากการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ต่อลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955-2009 การศึกษานี้ได้นำเอาแนวคิดรัฐที่ปรับตัวแบบเสรีนิยมของโภมส เบอร์เกอร์เป็นกรอบในการวิเคราะห์ จากการศึกษาพบว่า ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อลาวใกล้ชิด ในฐานะหุ้นส่วน ที่มีความร่วมมือระหว่างกันอย่างรอบด้าน และญี่ปุ่นมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจลาว โดยเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในรูปแบบทวิภาคี ด้วยการให้ ODA แก่ลาวอยู่ในลำดับสูงสุดมากย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบของเงินให้เปล่า เงินกู้ และความช่วยเหลือทางเทคนิค โดยโครงการที่ญี่ปุ่นให้การสนับสนุนอยู่ใน 3 ประเด็นหลัก คือ การก่อสร้างโครงสร้าง พื้นฐาน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการลงทุนในโครงการผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังงานน้ำ และรัฐบาลญี่ปุ่นได้ร่วมมือกับ องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ของญี่ปุ่นเพื่อทำกิจกรรมในชุมชนท้องถิ่นของลาวร่วมกันบนพื้นฐานของทัศนคติความมั่นคง มนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิผลจากการให้ ODA ดังนั้น จะเห็นได้ว่าญี่ปุ่นเป็นรัฐที่สามารถปรับตัวได้ด้วยแนวทางนโยบายที่เป็น เสรีนิยมมากขึ้น กล่าวคือ แนวคิดเสรีนิยมได้ลายเป็นเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของ ญี่ปุ่น เพื่อส่งเสริมความมั่นคงมนุษย์และความร่วมมือระหว่างประเทศ

ไม่เพียงเท่านั้น ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การที่ญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับลาวยังส่งผลให้ญี่ปุ่นได้ดุลการค้า จากระหว่าง แลกเปลี่ยนโน้มูลค่าการลงทุนในลาวที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินนโยบายช่วยเหลือต่างประเทศของญี่ปุ่น นั้นอยู่บนฐานคิดผลประโยชน์แท้จริงภายใต้กรอบแนวคิดเสรีนิยมด้วยเช่นเดียวกัน

คำสำคัญ : นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นต่อลาว ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ แนวคิดเสรีนิยม

Abstract

This article examines the Japanese role in Laos' economic development through the official development assistance (ODA) of Japan to Laos from 1955 – 2009. The Thomas U. Burger's concept of liberal adaptive state has been applied to use as a framework of analysis. The study finds that Japan has close relations with the government of Laos that can be reflected from the Japanese foreign policy and the recognition of Laos as a comprehensive partnership. Japan, as the important donor, plays a significant role in Laos' economic development through the bilateral cooperation and the ODA including grants, technical assistance, and loans. The supports from the Japanese government consist of three main areas. These are the construction of infrastructure, human resource development, and investment in electric hydropower. In addition, there is cooperation between the Japanese Government and the Japanese NGOs in the Laos' local community with the aims to enhance human security and to arrange the ODA more

³⁰ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “บทบาทของญี่ปุ่นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 -2009” ซึ่งได้รับเงินสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนวิจัย มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ปี พ.ศ. 2553.

effectively. Therefore, Japan represents as a liberal adaptive state whose foreign policy has been formulated under the concept of liberalism promoting human security as well as international cooperation.

Furthermore, close relationship between Japan and Laos, as a comprehensive partnership, provides Japan with the positive balance of trade. Also, the Japanese investment in Laos is likely to increase. The Japanese policy implementation, based on the concept on national interest, is harmonized with the framework of liberalism.

Keywords: Japanese foreign policy toward Laos, the official development assistance (ODA), liberalism

บทนำ

นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในลำดับสูงมาโดยตลอด โดยเฉพาะการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ซึ่งที่ผ่านมาญี่ปุ่นให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาประเทศในภูมิภาคนี้อย่างรุปแบบตามสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป อาทิ ภายหลังการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นใช้รูปแบบการจ่ายค่าบำรุงสมศรีทั้งในรูปของสินค้าอุปกรณ์และการบริการ และเงินให้เปล่า ตามข้อตกลงในสนธิสัญญาสันติภาพ และในสมัยต่อมาญี่ปุ่นจึงเริ่มให้ความสำคัญต่อภูมิภาคนี้ด้วยการส่งเสริมการค้าและความร่วมมือทางเศรษฐกิจ หรือดำเนินนโยบายโดยใช้ “การทูตเศรษฐกิจ” (keizai tsuiko หรือ economic diplomacy) คือ การให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ หรือที่เรียกว่าความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (Official Development Assistance; ODA) นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank; ADB) ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในโครงการพัฒนาสาธารณูปโภคต่าง ๆ ในอนุภูมิภาค ลุ่มน้ำโขงตั้งแต่ติดมานาจนถึงปัจจุบัน (ไขยวัฒน์ คำชู, 2549)

จากบทบาทของญี่ปุ่นที่ก่อ威名ข้างต้น ทำให้ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทุกประเทศ ต่างก็เคยได้รับ ODA จากญี่ปุ่นในรูปแบบใดแบบหนึ่ง และ/หรืออย่างรูปแบบรวมกัน ไม่ว่าจะเป็น ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า (Grant Aid) ความช่วยเหลือ / ความร่วมมือด้านวิชาการ (Technical Cooperation) หรือ ความช่วยเหลือแบบเงินกู้ (Loan Aid) ประเทศลาว ก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่ได้รับความช่วยเหลือดังกล่าวจากญี่ปุ่นเช่นกัน โดยในปี ค.ศ. 2006 ลาวได้รับ ODA จัดอยู่ในลำดับที่ 9 จากประเทศทั้งหมดที่ได้รับ ODA คิดเป็นจำนวนเงินช่วยเหลือรวม 31.95 ล้านเหรียญสหรัฐฯ หรือคิดเป็นสัดส่วน 2.12% ของ ODA ทั้งหมด และได้รับความร่วมมือด้านวิชาการ จัดอยู่ในลำดับที่ 12 จากประเทศทั้งหมด คิดเป็นจำนวนเงินรวม 22.99 ล้านเหรียญสหรัฐฯ หรือ คิดเป็นสัดส่วน 0.86% ของความช่วยเหลือทางวิชาการทั้งหมด (Embassy of Japan in the Lao PDR, 2012) อย่างไรก็ตี หากจะพิจารณาบทบาทของญี่ปุ่นที่มีต่อลาว นับตั้งแต่มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตในปี ค.ศ. 1955 แล้ว จะพบว่า ในช่วงปี ค.ศ. 1955 – 1995 นั้น ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและลาวยังคงมีได้มีความร่วมมือระหว่างประเทศทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ชัดเจนมากนัก แต่ต่อมาในปี ค.ศ. 1999 ญี่ปุ่นได้อุบมติ ความช่วยเหลือ ODA ให้ลาว ในการสร้างสนามบินนานาชาติวัตตเต (Wattay International Airport) และเริ่มมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมากขึ้นผ่านองค์กรระหว่างประเทศที่สำคัญในภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็น ASEAN+3 Japan-ASEAN Summit Japan-CLV Summit (Embassy of Japan in the Lao PDR, 2012)

ต่อมา ในช่วงปี ค.ศ. 2001 – 2006 ญี่ปุ่นได้มีการประชุมปรึกษาหารือร่วมกันทั้งสองฝ่ายอย่างต่อเนื่องทุกปี ทั้งในระดับนายกรัฐมนตรีและระดับรัฐมนตรีกระทรวงต่างๆ อาทิ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงเกษตรและป่าไม้ กระทรวงด้านเศรษฐกิจ ในที่สุดญี่ปุ่นก็ได้จัดทำโครงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมสำหรับลาวโดยตรง (Country Assistance Program for Lao PDR) ในเดือนตุลาคม ปี ค.ศ. 2006 โดยนโยบายดังกล่าวมีเป้าหมายคือ มุ่งให้ความช่วยเหลือ ลาว ในการลดความยากจนและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นอกจากนี้ รัฐบาลญี่ปุ่นยังสนับสนุนศักยภาพของลาว

เพื่อให้สามารถเดินทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน รวมถึงการสนับสนุนการพัฒนาสมรรถนะเพื่อลาวให้สามารถพึ่งตนเองได้ ภายใต้การบูรณาการกับเศรษฐกิจทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาค โดยมีการจัดลำดับความสำคัญใน 6 ด้าน เพื่อให้บรรลุ เป้าหมายข้างต้น ประกอบด้วย ปรับปรุงการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปรับปรุงการบริการสุขภาพ พัฒนาการใช้ทรัพยากรบั้นใหม่ ให้ยั่งยืน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ-สังคม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการสร้างสถาบัน เพื่อยกระดับ/เสริมภาคเอกชนของลาว และแก้ไขปรับปรุงข้อความสามารถในด้านการบริหารจัดการและการสร้างสถาบัน ในส่วนที่เกี่ยวข้องการดำเนินงานของภาครัฐและสังคม แนวโน้มรายได้ดังที่กล่าวมาของญี่ปุ่นที่มีต่อลาวข้างต้นยังสอดคล้องกับ บทบาทของญี่ปุ่นที่มีต่อภูมิภาคนี้มาโดยตลอด กล่าวคือ ญี่ปุ่นต้องการลดช่องว่างระหว่างประเทศสมาชิกเก่าและประเทศ สมาชิกใหม่ของอาเซียน (ASEAN) (Siriporn Wajjilwau, 2006) เพื่อที่จะสร้างประชาคมอาเซียนเชิงตัวบันออกให้เกิดขึ้น อย่างเป็นรูปธรรม ตามแผนปฏิบัติการของปฏิญญาโตเกียว ปี ค.ศ. 2003 ที่ได้ระบุไว้ว่า ญี่ปุ่นและอาเซียนจะร่วมมือกัน แลงหากการสร้างชุมชนแห่งอาเซียนจะต้องมีกัน (Government of Japan, 2006)

สถานการณ์ดังที่กล่าวมานี้ข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและลาว ที่มีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกันมากขึ้น โดยเฉพาะตั้งแต่ปี ค.ศ. 2002 เป็นต้นมาจนปัจจุบันนี้ ปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ ตั้งกล่าว คือ นโยบายของรัฐบาลลาวที่ต้องการให้ลาวเป็นอิสระ หรือหดตัวจากการเป็นประเทศในกลุ่มที่พัฒนาอยู่ที่สุด (Least-developed country; LDC) ภายในปี ค.ศ. 2020 โดยนโยบายดังกล่าวรัฐบาลลาวถือเป็นเป้าหมายที่สำคัญสูงสุด (the country's most significant goal) (Government of Japan, 2006) และสะท้อนให้เห็นผ่านนโยบายที่สำคัญ ของลาวเอง ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (ค.ศ. 2001-2005) ยุทธศาสตร์การจัดความยั่งยืนและ เร่งพัฒนาชาติ (National Growth and Poverty Eradication Strategy; NGPES; มกราคม ค.ศ. 2004) และแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (ค.ศ. 2006-2010) นอกจากนี้ ยังรวมถึงความช่วยเหลือที่มาจากการระหว่าง ประเทศต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธนาคารโลก (World Bank) ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank) องค์การ สหประชาชาติ (United Nations) เป็นต้น

ผลจากการพัฒนาประเทศของลาวภายใต้ความช่วยเหลือจากต่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศดังที่กล่าวมาทำให้ตัวเลขทางเศรษฐกิจของลาวยูในระดับที่ดีขึ้น เช่น ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product; GDP) เติบโตในระดับสูง คือ ปี ค.ศ. 2004 = 7.0% ปี ค.ศ. 2005 = 6.8% ปี ค.ศ. 2006 = 8.3% ปี ค.ศ. 2007 = 7.8% และปี ค.ศ. 2008 = 7.2% และรายได้เฉลี่ยต่อบุคคล (per capita GNI) เพิ่มสูงขึ้น คือ ปี ค.ศ. 2004 = 420 ปี ค.ศ. 2005 = 450 ดอลลาร์สหรัฐ ปี ค.ศ. 2006 = 500 ดอลลาร์สหรัฐ ปี ค.ศ. 2007 = 580 ดอลลาร์สหรัฐ (ADB, 2009) แม้ว่าจะยังไม่ถึงเป้าหมายของแผนพัฒนา ฉบับที่ 6 ที่ได้ตั้งไว้ คือ อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับ 7.8 – 8.0% และรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลอยู่ในช่วง 700 – 750 ดอลลาร์สหรัฐ ก็ตาม

อย่างไรก็ตี แม้ว่าญี่ปุ่นจะเป็นประเทศที่อาจกล่าวได้ว่าให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาแก่ล้านในลำดับสูง นาโดยตลอด แต่มีสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงไป นั่นคือ การผจัดขึ้นมาของเงินในภูมิภาคนี้ ทำให้เงินเริ่มเข้าไปมีบทบาทที่สำคัญเช่นกันในการให้ความช่วยเหลือแก่ล้าน โดยรัฐบาลจีนเน้นให้ความช่วยเหลือ หลากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการลงทุน เงินบริจาค เงินช่วยเหลือ เงินสนับสนุนแบบให้เปล่า ตลอดจนให้ความช่วยเหลือ ด้านเทคโนโลยี ความรู้ความชำนาญต่าง ๆ เพื่อช่วยพัฒนาประเทศ ออาทิ โรงพยาบาลในเมืองใหญ่ได้รับการสนับสนุนทั้งเงินทุน ก่อสร้างจากรัฐบาลจีน และยังส่งแพทย์ พยาบาลและผู้เชี่ยวชาญมาจำนวนมากมาช่วยเหลือ ตลอดจนยังส่งคนลางใบศิกรอบม ที่ประเทศจีนอีกด้วย (อรัญญา ศิริผล และ สุนันทา யั้มพพ, 2012) ทำให้ญี่ปุ่นต้องดำเนินนโยบายเชิงรุกมากขึ้น โดยจะเห็น ได้จากการที่รัฐบาลญี่ปุ่นได้จัดให้มีการประชุมผู้นำลุ่มน้ำโขงกับญี่ปุ่น ครั้งที่ 1 ใน กรุงโตเกียว ประเทศไทยญี่ปุ่น ในเดือน พฤษภาคม ก.c. 2009 และได้หารือในประเด็นที่สำคัญระหว่างประเทศในภูมิภาคนี้หลายประเด็น ออาทิ เรื่องการเปลี่ยนแปลง

สภาพภูมิอากาศ เรื่องโรคติดต่อ โรคระบาดใหม่ รวมถึงการหารือในประเด็นความร่วมมือและบทบาทของญี่ปุ่นที่จะเข้ามายั่งยืนในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ด้วยการถ่ายทอดเทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการการแลกเปลี่ยนทางด้านการศึกษา วัฒนธรรม และสถานการณ์ในภูมิภาค โดยในการประชุมนี้มีความคืบหน้าที่สำคัญคือ การรับรองปฏิญญาโตเกียวของการประชุมระหว่างหัวหน้ารัฐบาลของญี่ปุ่นกับประเทศลุ่มน้ำโขงกับญี่ปุ่น ครั้งที่ 1 ซึ่งมีนัยยะ การจัดตั้งทุนส่วนใหญ่เพื่ออนาคตที่รุ่งเรืองต่อไปร่วมกัน (กรุงเทพธุรกิจ, 2010)

หากพิจารณาดังที่กล่าวมาทั้งหมด พบว่า ญี่ปุ่นให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาแก่ภูมิภาคอย่างต่อเนื่อง ฉบับนี้รายงานวิจัยฉบับนี้จึงต้องการศึกษาบทบาทของญี่ปุ่นที่มีต่อด้านเศรษฐกิจในลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 มีความสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศไทยไม่ อาย่างไร อีกทั้งในขณะที่สถานการณ์ระหว่างประเทศมีการเปลี่ยนแปลงไป นั้นคือ การผงาดขึ้นมาของจีนทางด้านเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียและโลกนั้น ส่งผลกระทบอย่างไรต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นต่อลาว เพื่อคาดการณ์แนวโน้มนโยบายความร่วมมือของญี่ปุ่นและลาวในอนาคตอันใกล้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- เพื่อศึกษาถึงนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นที่มีต่อลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009
- เพื่อศึกษาบทบาทของญี่ปุ่นที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจในลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 ผ่านการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ของญี่ปุ่น

วิธีที่ใช้ในการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของญี่ปุ่นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในลาว ระหว่าง ค.ศ. 1955 – 2009” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ที่มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะของการพรรณนา (descriptive) เป็นหลัก โดยเลือกใช้วิธีการศึกษาและเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร (documentary research) เป็นหลัก จากการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) ข้อมูลขั้นปฐมภูมิ (primary sources) หรือ เอกสารชั้นต้น ได้แก่ เอกสารราชการของกระทรวง กรม กอง ด้วยแหล่ง แหล่งการณ์ต่าง ๆ รายงานการประชุม รายงานการเจรจา คำให้สัมภาษณ์ สุนทรพจน์ของผู้นำประเทศ รัฐมนตรี การแต่งตั้งและแต่งออกกฎหมาย ข้อมูลและเอกสารทางการขององค์กรระหว่างประเทศ บันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ และการสัมภาษณ์ส่วนบุคคล จากการลงพื้นที่ภาคสนามในลาว คือ แขวงจำปาศักดิ์

2) ข้อมูลขั้นทุติภูมิ (secondary sources) ได้แก่ หนังสือ ตำราวิชาการต่างๆ วิทยานิพนธ์ บทความจากวารสาร บทวิเคราะห์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร รายงานข่าวต่างๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และเอกสารจากอินเทอร์เน็ตต่าง ๆ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาโดยวิเคราะห์ รายงานการประชุม รายงานการเจรจา คำให้สัมภาษณ์ สุนทรพจน์ของผู้นำประเทศ รัฐมนตรี ต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจในลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 ผ่านการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ของญี่ปุ่น สรุปได้ดังนี้

ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อลาว ใจกลาง ในฐานะทุนส่วนที่มีความร่วมมือระหว่างกันอย่างรอบด้าน และญี่ปุ่น มีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจลาว โดยเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในรูปแบบทวิภาคี ด้วยการให้ ODA แก่ลาว อยู่ในลำดับสูงสุดมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบของเงินให้เปล่า เงินกู้ และความช่วยเหลือทางเทคนิค โดย ODA ของญี่ปุ่น ทั้งหมดที่ให้กับลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1997 – 2003 เป็นจำนวนเงินรวม 660 ล้านдолลาร์สหรัฐ เป็นความช่วยเหลือแบบให้เปล่า (Grant Aid) จำนวน 420 ล้านдолลาร์สหรัฐ และเป็นความร่วมมือทางวิชาการ (Technical Cooperation) จำนวน 220 ล้านдолลาร์สหรัฐ (The Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2004) ซึ่งการที่ญี่ปุ่นให้ความช่วยเหลือ เป็นแบบให้เปล่า และความร่วมมือทางวิชาการเป็นหลักก็เพื่อช่วยให้ลาวพ้นจากสถานะการเป็นประเทศที่พัฒนาน้อยที่สุด เพราะความเป็นช่วยเหลือแบบให้เปล่าจะสนับสนุนลาวในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะการขนส่ง การพัฒนา

ด้านการแพทย์และการสาธารณสุข การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยการให้การสนับสนุนด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้กับ มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว รวมถึงการให้ทุนการศึกษาแก่นักศึกษาลาวและเจ้าหน้าที่ในภาครัฐของลาว

ในด้านความร่วมมือทางด้านวิชาการนั้น เริ่มต้นด้วยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เช่นเดียวกันกับการให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของสังคม สุขภาพและเกษตรกรรม รวมถึงความช่วยเหลือเพื่อเตรียมการพัฒนาในด้านอื่นๆ และการสร้างสถาบัน ในปี ค.ศ. 2003 โครงการที่เป็นเงินกู้มีเพียงโครงการเดียวเท่านั้น นั่นคือ โครงการก่อสร้างสะพานระหว่างประเทศแม่น้ำโขงแห่งที่สอง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ East-West Economic Corridor (EWEC) ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่าญี่ปุ่นเป็นผู้ให้ความช่วยเหลืออลาวาแบบทวิภาคี (Bilateral assistance) โดยอยู่ลำดับที่หนึ่งมาอย่างต่อเนื่อง และนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 ญี่ปุ่นก็พยายามเป็นผู้ให้ความช่วยเหลืออลาวรายใหญ่ที่สุดเมื่อเทียบกับผู้บริจากทุกราย ทั้งที่ระดับรัฐบาลของประเทศ และองค์กรระหว่างประเทศ สัดส่วนของญี่ปุ่นคิดเป็น 30% ของความช่วยเหลือ หรือ ODA ทั้งหมดที่ลาวได้รับ แม้ว่าในช่วงของการเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินในอาเซียน หรือวิกฤตการณ์ดัมยำกุ้งทำให้ผู้บริจากหลายรายลดจำนวนประมาณความช่วยเหลือลง แต่ญี่ปุ่นกลับเพิ่มความช่วยเหลือในระดับที่สูงขึ้น คิดเป็น 45% ของความช่วยเหลือทั้งหมดในปี ค.ศ. 1999 และหลังจากนั้น ODA ของญี่ปุ่นที่มีต่อลาวก็อยู่ในระดับที่คงที่ คือ สูงกว่า 30% ของความช่วยเหลือทั้งหมดที่ลาวได้รับมาโดยตลอด (The Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2004)

จากที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ของญี่ปุ่น ที่ให้กับลาวมีบทบาทที่นัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาด้านต่างๆ ในลาว (Syviengxay Oraboune, 2009) ลาวได้รับ ODA จากญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1997-1998 ตลอดระยะเวลาวิกฤตการณ์ทางการเงินในเอเชีย ญี่ปุ่นให้ ODA กับลาวคิดเป็น 1 ใน 3 หรือบางปีก็ 1 ใน 4 ของจำนวน ODA ที่ลาวได้รับทั้งหมด อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเฉพาะการให้ความช่วยเหลือแบบทวิภาคี แล้ว พบว่า ODA ของญี่ปุ่นที่ให้กับลาว คิดเป็นประมาณครึ่งหนึ่งของจำนวน ODA ที่ลาวได้รับทั้งหมดในรูปแบบทวิภาคี และนับตั้งแต่ลาวเปิดเสรีทางด้านเศรษฐกิจ ญี่ปุ่นยังคงเป็นผู้บริจาครายใหญ่ที่สุดในการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาลาว ความช่วยเหลือดังกล่าวครอบคลุมภาคส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการขนส่ง สาธารณสุข การพัฒนาสังคม การเกษตร การป่าไม้ การคลปะทาน การพัฒนาที่ดินที่ชนบท การพัฒนาการศึกษาและทรัพยากรมนุษย์ รวมถึงพลังงาน ไม่เพียงเท่านั้น ในเดือนธันวาคม ปี ค.ศ. 2000 ในการตอบสนองต่อวิกฤตการณ์ทางการเงินในเอเชีย ญี่ปุ่นได้จัดส่งนักวิชาการระดับสูงและผู้เชี่ยวชาญไปทำวิจัยและให้คำแนะนำที่เหมาะสมสำหรับการแก้ไขปัญหาของลาว ซึ่งทีมนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว ได้เสนอให้ถูกต้องเศรษฐกิจมหภาค (macroeconomic) และพัฒนานโยบายและปฏิรูปเศรษฐกิจมหภาคตามคำแนะนำของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund; IMF) (Viliam Phraxayavong, 2009)

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงภาคส่วน (sector) ต่างๆ ของลาวที่ได้รับ ODA ญี่ปุ่นแล้วน่าไปพัฒนานั้น พบว่า จำนวนร้อยละ 43 ของ ODA ที่ญี่ปุ่นให้ลาวในช่วงปี ค.ศ. 2004-2006 นั้น ถูกนำไปใช้ในโครงการบริหารจัดการภาครัฐ (Development Administration) ลำดับที่สองคือ ภาคการขนส่ง คือ โครงการก่อสร้างถนนและสะพาน และลำดับที่สาม คือ ภาคการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งญี่ปุ่นได้ให้ทุนการศึกษาแก่นักศึกษาลาวตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1990 เพื่อให้เดินทางไปศึกษาต่อที่ญี่ปุ่น ประมาณ 50 ทุนต่อปี รวมถึงการให้ทุนสนับสนุนแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลลาวในโครงการเสริมสร้างสมรรถนะที่ญี่ปุ่นอีกจำนวน 100 ทุนต่อปี (Syviengxay Oraboune, 2009)

นอกจากนี้ การให้ ODA ของญี่ปุ่น ไม่เพียงแต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลญี่ปุ่นเท่านั้น แต่ยังรวมถึงองค์การพัฒนาเอกชน (NGOs) ของญี่ปุ่นด้วย ที่เริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในกระบวนการให้ ODA แก่ประเทศไทย รวมถึงบทบาทในประเทศไทย ลักษณะของพวกเขาก็ช่วยเหลือประชาชนระหว่างประเทศได้ ในช่วงทศวรรษ 1960 และ 1970 องค์การพัฒนาเอกชน หรือ NGOs ของญี่ปุ่น เป็นส่วนสำคัญภาคส่วนหนึ่งในการเติบโตของเศรษฐกิจญี่ปุ่น ต่อมาในช่วงทศวรรษ 1980 และ 1990 NGOs ของญี่ปุ่น ก็มีความพยายามในการเพิ่มบทบาทในกิจกรรมระหว่างประเทศ โดยเริ่มจากมูลนิธิของบรรษัทใหญ่ ๆ กลายเป็น

ตัวกราะดั้นหลักในการพัฒนา NGOs ญี่ปุ่น ซึ่งผลประโยชน์ที่ก่อสู่ทุนจะได้รับต่อมา คือการลงทุนในต่างประเทศ หลาย ๆ มูลนิธิของบรรษัทต่าง ๆ ก่อตั้งสำนักงานและโครงการในต่างประเทศ โดยเฉพาะแคนาดา และในระยะต่อมาหลังยุคสมัยรัตน์ ในเวทีระหว่างประเทศได้ให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย ฉะนั้น NGOs ในยุคนี้จึงได้ก้าวไปในเรื่อง สิทธิมนุษยชนที่รวมไปถึงกระบวนการเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศที่มีข้อสงสัยในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลญี่ปุ่น และกลุ่มธุรกิจ อย่างไรก็ตี ในระยะต่อมา russia ญี่ปุ่น มีการปรับเปลี่ยนการทำงานมากขึ้นโดยเฉพาะการทำงานร่วมกันระหว่าง กระทรวงการต่างประเทศของญี่ปุ่นกับ NGOs ทำให้ความช่วยเหลือของรัฐบาลญี่ปุ่นส่งไปถึงเป้าหมายจริงๆ โดยเฉพาะ ในระดับชุมชนรากหญ้า อิกหัง ยังแสดงให้เห็นว่าเงินทุนเพื่อการพัฒนาต่างๆ นั้นมีประสิทธิผลที่เพิ่มมากขึ้น (Catharin Dalpino, 2007)

จากความข้างต้นสะท้อนว่า NGOs ของญี่ปุ่นจึงมีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรม ODA ของญี่ปุ่นและทำงานอย่างใกล้ชิดร่วมกับรัฐบาลในโครงการพัฒนาระดับราษฎร (grassroots development project) และเข้าถึงความจำเป็น/ความต้องการของหน่วยงานระดับชุมชนของประเทศกำลังพัฒนา ฉะนั้น การมีส่วนร่วมที่เพิ่มขึ้นของกลุ่ม NGOs ของญี่ปุ่นในโครงการ ODA ของญี่ปุ่นจะเป็นประโยชน์อย่างมาก ซึ่งทางรัฐบาลญี่ปุ่นได้เห็นความสำคัญดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1994 กล่าวคือ ทางกระทรวงการต่างประเทศได้จัดตั้งหน่วยงานขึ้น คือ “กองการสนับสนุน NGOs” หรือ “NGOs Assistance Division” เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของ NGOs ญี่ปุ่นมากยิ่งขึ้น ที่จะเข้าไปให้ความช่วยเหลือโดยเฉพาะในต่างประเทศ (Fumitaka Furuoka, 2008)

อย่างไรก็ตี แม้ว่ารัฐบาลญี่ปุ่นจะแสดงออกให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการให้ NGOs เข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการ ความช่วยเหลือต่าง ๆ แต่ปัญหาอุปสรรคที่เป็นขวางหนามในการดำเนินของ NGOs ญี่ปุ่นนั้นยังคงมีอยู่ อย่างน้อย 3 ประการ ประการแรกคือ โครงการรัฐบาลเพื่อ NGOs จำเป็นต้องได้รับการแก้ไข โดยเฉพาะความโปร่งใสในการจัดสรรเงินสนับสนุน ผ่าน “โครงการระบบการสนับสนุนสำหรับโครงการของ NGOs” (Subsidy System for NGO Project; SSNP) ประการที่สอง คือ NGOs ญี่ปุ่นมีงบประมาณน้อย โดยประมาณร้อยละ 80 ของ NGOs ญี่ปุ่น มีงบประมาณรายปีน้อยกว่า 1 ล้านдолลาร์สหรัฐ และประการสุดท้าย สถานะทางกฎหมายของ NGOs ญี่ปุ่น โดยประมาณร้อยละ 90 ของ NGOs ญี่ปุ่น ไม่ได้ขึ้นทะเบียนที่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งปัญหาเกิด รัฐบาลญี่ปุ่นจะสนับสนุนเฉพาะ NGOs ที่มีสถานะถูกต้องตามกฎหมาย เท่านั้น (Fumitaka Furuoka, 2008)

อาจกล่าวได้ว่า ในปัจจุบันกระบวนการต่างประเทศญี่ปุ่นได้ร่วมมือกับองค์การพัฒนาเอกชน (NGOs) เพื่อให้ได้มาซึ่งความเข้าใจและความช่วยเหลือของสาธารณะในความร่วมมือระหว่างประเทศและการปรับปรุงประสิทธิภาพของการให้ความช่วยเหลือต่างประเทศ ซึ่งความร่วมมือระหว่างกระทรวงการต่างประเทศและ NGOs นั้น จะอยู่บนพื้นฐาน 3 ประการคือ ประการแรกคือ ความเป็นหุ้นส่วน (partnership) ระหว่างกระทรวงการต่างประเทศและ NGOs มีความหมายอย่างกว้าง คือ การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศโดยผ่าน NGOs ในฐานะที่เป็นหุ้นส่วน ส่วนความหมายอย่างแคบ คือ การเข้าไปเกี่ยวข้องในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สำหรับหลายภาคส่วน อาทิ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลและการประเมินผลโครงการที่สอง คือ ความร่วมมือ (cooperation) ในส่วนของกระทรวงการต่างประเทศ หมายถึงการจัดทำแหล่งเงินทุนตามความต้องการของ NGOs และส่งเสริมให้ NGOs สามารถที่ออกไปทำกิจกรรมในต่างประเทศได้ และในญี่ปุ่นรวมถึงการช่วยเสริมสร้างศักยภาพของ NGOs ด้วย และประการสุดท้าย คือ การสนทนา (dialogue) หมายถึง การรับฟังความคิดเห็นของ NGOs เกี่ยวกับการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ และนโยบายความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ในการประชุมสมัยปกติ และจะท้อนทัศนะต่อนโยบายความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาของ Japan, 2007)

หากเราพิจารณาทางด้านของ NGOs ของญี่ปุ่นที่ได้รับการส่งเสริมบทบาทมากขึ้นในโครงการ ODA ของรัฐบาลญี่ปุ่น จะพบว่า NGOs ของญี่ปุ่นในขณะนี้ได้ประโยชน์จากความเปลี่ยนแปลงนี้อย่างน้อย 3 ประการ ประการแรก คือ NGOs ของญี่ปุ่นสามารถมีความเป็นอิสระในการดำเนินการโครงการความช่วยเหลือขนาดเล็กได้ด้วยตนเอง เชิงจะช่วยให้

ความช่วยเหลือดังกล่าวสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่นในประเทศที่กำลังพัฒนาขึ้น ๆ ประการที่สอง รัฐบาลญี่ปุ่นสามารถใช้ประโยชน์จากทีมของ NGOs ในฐานะของแหล่งข้อมูลทางเลือกอีกแห่งหนึ่ง ที่รัฐบาลอาจจะไม่มี หรือไม่เพียงพอ โดยเฉพาะข้อมูลจากพื้นที่จริงจากการเข้าไปให้ความช่วยเหลือในต่างประเทศ และประการสุดท้าย การทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพระหว่าง NGOs และรัฐบาลสามารถกระตุ้นให้เกิดความโปร่งใสในกระบวนการนโยบายการให้ความช่วยเหลือต่างประเทศของญี่ปุ่นมากขึ้น (Fumitaka Furuoka, 2008)

ในส่วนของการให้ความช่วยเหลือของญี่ปุ่นต่อลาว พบว่า ก่อนปี ค.ศ. 1975 มี NGO ของญี่ปุ่นในลาวเพียงองค์กรเดียวเท่านั้น คือ Japanese Overseas Cooperation Volunteers (JOCV) ภายหลังในปี 1992 จึงมีองค์กรอื่น ๆ ตามมา รวมถึง Sotoshu Relief Committee (JSRC) และ Japan International Volunteer Center (JVC) ต่อมาในช่วงปี ค.ศ. 1992-1995 JSRC ได้ผลิตกล่องห้องสมุดแบบเคลื่อนที่ได้ (portable library boxes) ให้กับห้องสมุดโรงเรียนชั้นประถมศึกษา โดยดำเนินการปีละ 1 โรงเรียนตลอดระยะเวลา 3 ปี ตามสัญญา (ซึ่งในกรณีที่กล่าวมานี้ดำเนินการที่แขวงหลวงพระบาง) ในส่วนของ JVC ได้ดำเนินการโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และโครงการทางด้านการเกษตร ป่าไม้ และประมง และการพัฒนาพื้นที่ และตั้งแต่ปี ค.ศ. 1992-1995 JVC ดำเนินโครงการอนุรักษ์งานศิลปะและหัตถกรรมร่วมกับผู้หญิงชาวลาวในเขตหลวงพระบาง รวมถึงการดำเนินโครงการพัฒนาป่าชุมชนในเขตแขวงคำม่วน ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1993 - 1996 ระหว่างช่วงปี ค.ศ. 1992-1995 JVC ดำเนินการในทั้งหมด 6 แขวงและในครหลวงเวียงจันทน์ รวมเป็นงบประมาณทั้งสิ้น 112,000 คอลาร์สหราช โครงการที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการส่งเสริมการพัฒนาในชุมชนเพื่อสร้างสวัสดิภาพที่ดีให้ผู้หญิงลาวในหลายระดับที่แตกต่างกัน ทั้งในระดับแขวง ตำบลและหมู่บ้าน (Vilaiam Phraxayavong, 2009)

สรุปและอภิปรายผล

ข้อสรุปวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา มีดังนี้

1) เพื่อศึกษาถึงนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นที่มีต่อลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009

จากการศึกษาพบว่า หากพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและลาวในช่วงปลายทศวรรษที่ 1970 ถึงปลายทศวรรษที่ 1980 พบว่า สถานการณ์ภายในประเทศของลาวมีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ กล่าวคือ ในเดือน ธันวาคม ค.ศ. 1975 ฝ่ายขวาบุนการปเป偈ลาว ได้ประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองของลาวให้เป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ล.) ภายใต้การปกครองของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว หรือ พรรคอนมินิสต์ลาว ทำให้ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นและลาวไม่ได้มีความคืบหน้าโดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพราะปัญหาภายในของลาวเองและลาวก็มีได้เป็นสมาชิกอาเซียนในขณะนั้น อย่างไรก็ได้ ในเดือนพฤษจิกายน ปี ค.ศ. 1989 นายกรัฐมนตรีไกสุ พมวihan ก็ได้เดินทางไปเยือนญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการ แต่ยังไม่ได้มีความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นรูปธรรมแต่อย่างใด

ในระยะต่อมาจนถึงปัจจุบันความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นและลาว มี 2 รูปแบบ คือ ผ่านความร่วมมือแบบพหุภาคี (multilateral cooperation) และแบบทวิภาคี (bilateral cooperation)

ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นและลาวในรูปแบบพหุภาคีที่สำคัญ คือ ความร่วมมือในการขององค์การเพื่อการพัฒนาขององค์กรระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาขององค์กรสนับสนุนประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นในอินโดจีนที่สมบูรณ์แบบ (UNDP-Japan's Comprehensive Development and Indochina) ซึ่งเป็นโครงการที่ต้องการช่วยเหลือด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของกัมพูชา ลาว และเวียดนามให้สามารถปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากระบบสังคมนิยมไปสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่ใช้กลไกตลาดได้ง่ายขึ้นโดยการเน้นนโยบายการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ การพัฒนาภาคเอกชน การบริหารสภากาชาดล้มเหลวและทรัพยากรธรรมชาติ และการลงทุนและการปรับตัวทางด้านนโยบายสังคม ร่วมกับประเทศไทย และหน่วยงานขององค์กรสหประชาชาติต่างๆ ที่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้อยู่แล้ว เช่น UNDP ESCAP และ ADB และ

ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นและลาวภายใต้กรอบความร่วมมือ Mekong-Japan ซึ่งญี่ปุ่นมีบทบาทสำคัญในความร่วมมือนี้คือ เพื่อลดช่องว่างทางเศรษฐกิจและการพัฒนาระหว่างประเทศอาเซียนเดิมและประเทศไทยใหม่ (หรือ กลุ่มประเทศ CLMV) ภายในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้กับอาเซียน ซึ่งจะนำไปสู่การมีสันติภาพ เสถียรภาพ และความเจริญรุ่งเรืองของทวีปเอเชียต่อไป โดยผ่านการให้ความช่วยเหลือของญี่ปุ่น ใน 4 ประเทศลุ่มน้ำโขง คือ กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม (CLMV)

ประการต่อมาคือ ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นและลาวในรูปแบบทวิภาคี กล่าวคือ นับตั้งแต่มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันในปี ค.ศ. 1955 นั้น ญี่ปุ่นและลาวได้มีความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ดังที่ปรากฏในแถลงการณ์ร่วม “หุ้นส่วนที่ครอบคลุมและเข้มแข็งเพื่อนำไปสู่มิตรภาพและความมั่งคั่งในภูมิภาค” (Strengthening Comprehensive Partnership toward Enduring Friendship and Regional Prosperity) ซึ่งญี่ปุ่นและลาวต่างมีสัมพันธภาพที่ต่อเนื่องตลอดมา ทำให้ทั้งสองประเทศ มีข้อตกลงสองประการล่าสุดในการประชุม ปี ค.ศ. 2010 ประการแรก ทั้งสองประเทศจะยังคงความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งและความไว้วางใจซึ่งกันและกันที่ยานานกว่าห้าศวรรษนี้ไว้ อีกทั้ง ทั้งสองฝ่ายต่างมุ่งหวังและเดินใจที่ร่วมมือกันเพื่อที่จะก้าวไปข้างหน้าบนความสัมพันธ์ในลักษณะที่เรียกว่า “หุ้นส่วนที่ครอบคลุมและเข้มแข็งเพื่อนำไปสู่มิตรภาพและความมั่งคั่งในภูมิภาค” และประการที่สอง การช่วยเหลือของญี่ปุ่นต่อลาว ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ฉะนั้น ญี่ปุ่นมีความประสงค์ที่จะเพิ่มการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ต่อลาว เพื่อสนับสนุนความพยายามของลาวในการที่จะพัฒนาประเทศ ทางด้านความสงบเรียบร้อยของคุณเป็นอย่างมากต่อการให้ความช่วยเหลือของญี่ปุ่นที่จะมีเพิ่มขึ้น และตั้งใจจะนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศให้เกิดทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

2) เพื่อศึกษาบทบาทของญี่ปุ่นที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจในลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 ผ่านการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) ของญี่ปุ่น

จากกล่าวได้ว่าญี่ปุ่นเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือลาวแบบทวิภาคี (Bilateral assistance) โดยอยู่ลำดับที่หนึ่ง มาก่อน ต่อเนื่อง และนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 ญี่ปุ่นก็กลายเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือลาวรายใหญ่ที่สุดเมื่อเทียบกับผู้บริจาคทุกราย ทั้งที่ระดับรัฐบาลของประเทศไทย และองค์กรระหว่างประเทศ สัดส่วนของญี่ปุ่นคิดเป็น 30% ของความช่วยเหลือ หรือ ODA ทั้งหมดที่ลาวได้รับ แม้ว่าในช่วงของการเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินในอาเซียน หรือวิกฤตการณ์ดั้มยำกุ้งทำให้ผู้บริจาคหลายรายลดจำนวนปริมาณความช่วยเหลือลง แต่ญี่ปุ่นกลับเพิ่มความช่วยเหลือในระดับที่สูงขึ้น คิดเป็น 45% ของความช่วยเหลือทั้งหมดในปี ค.ศ. 1999 และหลังจากนั้น ODA ของญี่ปุ่นที่มีต่อลาวถืออยู่ในระดับที่คงที่ คือ สูงกว่า 30% ของความช่วยเหลือทั้งหมดที่ลาวได้รับมาโดยตลอด (The Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2004) และหากพิจารณาเฉพาะการให้ความช่วยเหลือแบบทวิภาคีแล้ว พบว่า ODA ของญี่ปุ่นที่ให้กับลาว คิดเป็นประมาณครึ่งหนึ่งของจำนวน ODA ที่ลาวได้รับทั้งหมดในรูปแบบทวิภาคี และนับตั้งแต่ลาวเปิดเสรีทางด้านเศรษฐกิจ ญี่ปุ่นยังคงเป็นผู้บริจาครายใหญ่ที่สุดในการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาลาว

กล่าวโดยสรุป นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นที่มีต่อลาว และการให้ ODA ของญี่ปุ่นต่อลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1955 – 2009 ได้ส่งผลกระทบด้านบวกต่อลาว จนอาจกล่าวได้ว่า มีบทบาทที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง (a very significant role) ต่อการพัฒนาลาว เมื่อจากความช่วยเหลือดังกล่าวครอบคลุมภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคเศรษฐกิจ อาทิ การก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน การขนส่ง (เช่น ถนน สะพาน) การเกษตร การป่าไม้ การชลประทาน และที่สำคัญคือ พลังงาน จากการลงทุนในโครงการผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังงานน้ำ และการพัฒนาภาคสังคมของลาว เช่น การพัฒนาพื้นที่ชนบท การสาธารณสุข การพัฒนาการศึกษา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งในกรอบความช่วยเหลือที่กล่าวมาทั้งหมด ญี่ปุ่นจะเน้น 3 โครงการหลักๆ คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการลงทุนโครงการผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังงานน้ำ ซึ่งโครงการสุดท้ายนี้จัดว่าเป็นภาคส่วนที่จะช่วยสร้างรายได้ให้กับประเทศไทย และสอดคล้องกับเป้าหมายของรัฐบาลลาว ที่ต้องการจะพัฒนาประเทศไปสู่การเป็นผู้ส่งออกพลังงานไฟฟ้ารายใหญ่ในเอเชีย (Battery of Asia)

การอภิปรายผล

ผลสรุปที่กล่าวมาข้างต้นของบทความนี้ พบว่า บางส่วนมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2548) เรื่อง บทบาทใหม่ของญี่ปุ่นในการพัฒนาทรัพยากรมธุรย์ในเขตอนุภูมิภาคคุ้มน้ำโขง ที่ระบุว่า ก่อนเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 บทบาทของญี่ปุ่นในการพัฒนาทรัพยากรมธุรย์ในอนุภูมิภาคคุ้มน้ำโขง โดยเฉพาะในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา เน้นการให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมีลักษณะของการให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือเป็นแบบผู้ให้ (Donor) และผู้รับ (Recipient) โดย ผู้ให้เป็นผู้กำหนด รูปแบบและสถานภาพของการให้ความช่วยเหลือในด้านของบทบาทใหม่ของญี่ปุ่นที่พบรากурсก์การต่างๆ ที่เลือกศึกษาพบว่า มีการให้ความสำคัญกับโครงการทางด้านการศึกษาในระยะยาว โครงการบูรณาการทางด้านการศึกษากับด้านอื่น เช่น โครงการด้านการศึกษากับสุขวิทยา และโครงการด้านการศึกษากับวัฒนธรรม มีการสำรวจความต้องการ ของผู้รับความช่วยเหลือ มีการกำหนดโครงการตามความต้องการและความจำเป็นของท้องถิ่น เนื่องจากผลการศึกษา ของงานวิจัยขึ้นนี้พบว่า รัฐบาลญี่ปุ่นเน้นให้การสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรมธุรย์ โดยเฉพาะในระดับประเทศศึกษา ลักษณะการทำงานในโครงการ ODA ของญี่ปุ่น เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่นและเจ้าหน้าที่ จาก NGOs ของญี่ปุ่น ทำให้โครงการต่างๆ ตอบสนองต่อชุมชนท้องถิ่นในประเทศกำลังพัฒนาที่ญี่ปุ่นเข้าไปให้ความช่วยเหลือ

เอกสารอ้างอิง

- [1] ไชยวัฒน์ คำสู. 2549. *นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น : ความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ : สถาบัน เอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [2] ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. 2548. *รายงานเบื้องต้นโครงการบทบาทใหม่ของญี่ปุ่นในการพัฒนาทรัพยากรมธุรย์ในเขต อนุภูมิภาคคุ้มน้ำโขง*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- [3] Asian Development Bank. 2009. Available from: <http://www.adb.org/Documents/Books/ADO/2009/LAO.pdf> [2010, January 10].
- [4] Dalpino, Catharin. 2007. The Role of Human Rights: the Case of Burma. In Thomas U. Berger, Mike M. Mochizuki and Jitsuo Tsuchiyama (eds.). *Japan in International Politics: the Foreign Policies of an Adaptive State*. 2007. Boulder, Colorado: Lynne Rienner.
- [5] Embassy of Japan in the Lao PDR. 2012. *Japan's ODA to Laos* [online]. Available from: http://www.la.emb-japan.go.jp/japans_oda_to_laos/ [2012, July 15].
- [6] Furuoka, Fumitaka. 2008. *The Role of Non-Governmental Organisations (NGOs) in Japan's Foreign Aid Policy* [online]. Available from: http://mpra.ub.uni-muenchen.de/7418/1/MPRA_paper_7418.pdf [2012 15 July 2012].
- [7] Mochizuki, Mike M. 2007. *Japan's Changing International Role*. In Thomas U. Berger, Mike M. Mochizuki and Jitsuo Tsuchiyama (eds.). *Japan in International Politics: the Foreign Policies of an Adaptive State*. 2007. Boulder, Colorado: Lynne Rienner.
- [8] Non-Governmental Organizations Cooperation Division, Ministry of Foreign Affairs International Cooperation Bureau. 2007. *International cooperation and NGOs: partnership between the Ministry of Foreign Affairs and Japanese NGOs* [online]. Available from: <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/category/ngo/partnership/english.pdf> [2012, July 15].
- [9] Oraboune, Syviengxay. 2009. *Lao PDR and its Development Partners in East Asia (China and Japan)*.

- In Mitsuhiro Kagami (ed.). *A China-Japan Comparison of Economic Relationships with the Mekong River Basin Countries* [online]. Available from:
<http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Brc/01.html> [2011, December 10].
- [10] Phraxayavong, Viliam. 2009. *History of Aid to Laos: Motivations and Impacts*. Chiang Mai: Mekong Press.
- [11] The Ministry of Foreign Affairs (Third party evaluation). 2004. *Country Assistance Evaluation of Laos: Summary* [online]. Available from: <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/evaluation/year/index.html> [2011, November 16].

